

Møre og Romsdal
fylkeskommune

Møre og Romsdal Reiseliv

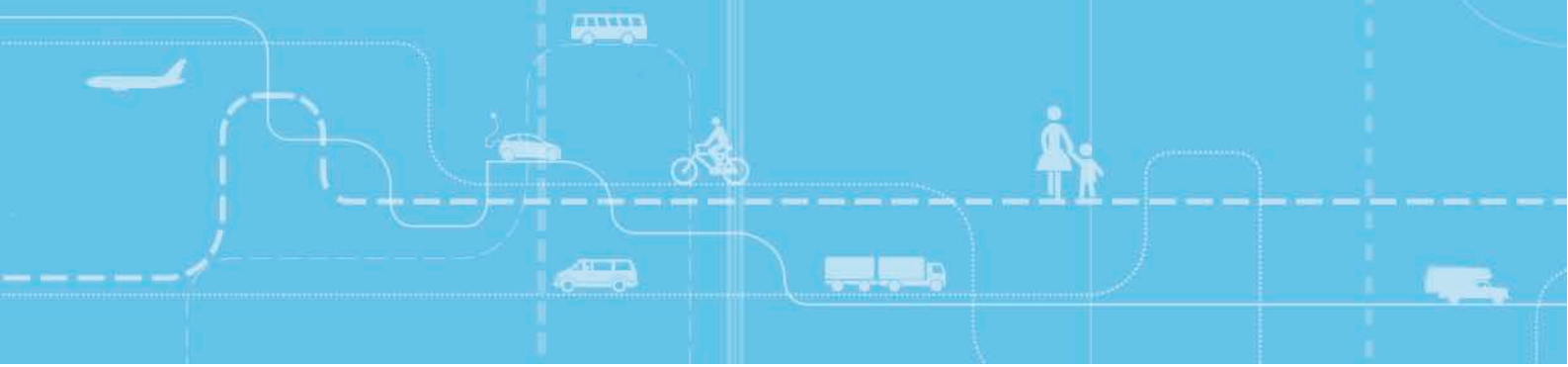

Transportøkonomisk institutt
Stiftelsen Norsk senter for samferdselsforskning

Økonomiske virkninger av reiseliv i Møre og Romsdal i 2011

Foto: Nordic Life, Terje Rakke

Økonomiske virkninger av reiseliv i Møre og Romsdal i 2011

Eivind Farstad og Petter Dybedal

Transportøkonomisk institutt (TØI) har opphavsrett til hele rapporten og dens enkelte deler. Innholdet kan brukes som underlagsmateriale. Når rapporten siteres eller omtales, skal TØI oppgis som kilde med navn og rapportnummer. Rapporten kan ikke endres. Ved eventuell annen bruk må forhåndssamtykke fra TØI innhentes. For øvrig gjelder [åndsverklovens](#) bestemmelser.

ISSN 0808-1190

ISBN 978-82-480-1364-8 Papirversjon

ISBN 978-82-480-1363-1 Elektronisk versjon

Oslo, august 2012

Tittel: Økonomiske virkninger av reiseliv i Møre og Romsdal i 2011

Forfattere: Eivind Farstad
Petter Dybedal

Dato: 08.2012

TØI rapport: 1220/2012

Sider 65

ISBN Papir: 978-82-480-1364-8

ISBN Elektronisk: 978-82-480-1363-1

ISSN 0808-1190

Finansieringskilde: Møre og Romsdal fylkeskommune

Prosjekt: 3779 - Analyse av ringvirkninger av reiseliv i Møre og Romsdal 2011

Prosjektleder: Petter Dybedal

Kvalitetsansvarlig: Jon Martin Denstadli

Emneord: Reiseliv
Ringvirkninger
Turistforbruk

Title: Economic impacts of tourism in Møre og Romsdal county 2011

Author(s): Eivind Farstad
Petter Dybedal

Date: 08.2012

TØI report: 1220/2012

Pages 65

ISBN Paper: 978-82-480-1364-8

ISBN Electronic: 978-82-480-1363-1

ISSN 0808-1190

Financed by: Møre og Romsdal county

Project: 3779

Project manager: Petter Dybedal

Quality manager: Jon Martin Denstadli

Key words: Consumption
Impacts
Tourism

Sammendrag:

Antallet kommersielle, eller såkalte varme senger er beregnet til 16 900 i Møre og Romsdal, herav 6 900 hotellsenger. Det er beregnet et antall turistovernattinger på ca 4,9 millioner i fylket i 2011, hvor av ca 3,8 millioner var norske og 1,1 millioner var utenlandske overnattinger. Samlet forbruk som kan tilskrives overnattende, gjennomreisende, dagsbesøkende og cruiseturister i Møre og Romsdal er beregnet til ca 3,3 milliarder kroner inkludert merverdiavgift. Indirekte omsetningsvirkninger i form av underleveranser og bruk av skapte inntekter utgjør 35 øre per krone turisten bruker, til sammen 1,15 milliarder kroner. Direkte produksjonsvirkninger av dette forbruket er 2,56 milliarder (i varehandel regnes kun bruttoavanse som produksjonsverdi), og indirekte virkninger er beregnet til 0,9 milliarder i 2011. Til sammen er i alt ca 5 750 personer sysselsatt direkte eller indirekte som følge av turistenes forbruk i Møre og Romsdal. Det er litt over fem prosent av alle sysselsatte med arbeidssted i Møre og Romsdal. Det er i tillegg betydelige økonomiske verdier forbundet med eksisterende fritidsboliger og nybygging av fritidsboliger i Møre og Romsdal, som samlet utgjør ca 520 millioner kroner. Cruiseskiptrafikken utgjør dessuten en samlet lokal omsetning på 189 millioner kroner.

Summary:

The number of commercial beds in the Møre og Romsdal county of Norway is calculated at 16,900. About 4.9 million guest nights were spent in the county in 2011, of which 3.8 million were Norwegian and 1.1 million were foreign guest nights. The calculations show a total tourist consumption in Møre og Romsdal of NOK 3.3 billion, including overnight, day, through-travel and cruise visitors. Direct production effects are calculated to be about NOK 2.56 billion, while indirect effects amount to NOK 0.9 billion. Approximately 5,750 jobs within the county (five per cent of all jobs in Møre og Romsdal) are directly or indirectly related to tourism. In addition, considerable revenues are also generated in relation to existing second homes (cabins, cottages etc.) and to the construction of new ones; in all about NOK 520 million. Moreover, cruise ship visitors generate local revenues of about NOK 189 million in the county.

Language of report: Norwegian

Forord

I de senere år har TØI gjennomført ringvirkningsanalyser av reiseliv for en rekke fylker og regioner. Siktemålet i disse analysene har vært å bestemme omfanget av overnattinger innen de aktuelle geografiske områder, og å beregne hva turisttrafikken avstedkommer av omsetning, direkte og indirekte produksjonsvirkninger og sysselsetting. I 2010 ble det gjennomført en slik analyse for Østfold, og i 2011 for Buskerud fylke, i tillegg til en rekke tidligere fylkesvise og regionale analyser over hele landet. Blant annet på bakgrunn av disse analysene er det fra Møre og Romsdal fylkeskommune og Møre og Romsdal Reiseliv tatt initiativ til å gjøre tilsvarende analyse for Møre og Romsdal fylke og de fire reiselivsregionene i fylket.

Analysen har altså i langt større grad enn tilfellet var for de tidligere fylkesvise analysene basert seg på en såkalt bottom-up tilnærming kombinert med en top-down metode. Det vil si at vi i større grad har basert oss på lokale data om overnattingstilbud og trafikkomfang i fordelingen av overnattinger, besøk og forbruk på de ulike regionene. Vi vil i denne sammenheng rette en takk til Destinasjon Ålesund & Sunnmøre, samt en rekke næringsutøvere og andre som velvillig har bidratt med informasjon.

Initiativtagere og oppdragsgivere for denne analysen har vært Møre og Romsdal fylkeskommune og Møre og Romsdal Reiseliv. Prosjektansvarlig for oppdragsgiver har vært prosjektleiar for produktutvikling og tematurisme, Ronny Brunvoll, hos Destinasjon Ålesund & Sunnmøre. Oppdragsgiverne har i prosjektet vært representert ved en prosjektgruppe bestående av Ronny Brunvoll, Lillian Sæter Sørheim ved Møre og Romsdal fylkeskommune og Tore Haldorsen ved Hotell Geiranger. Det har i prosjektperioden vært avholdt to møter mellom prosjektgruppen og TØIs forskere.

Rapporten er skrevet av forsker Eivind Farstad og forskningsleder Petter Dybedal, og sistnevnte har vært TØIs prosjektleder. Avdelingsleder Frode Longva har kvalitetssikret rapporten, og sekretær Tove Ekstrøm har stått for redigering og tilrettelegging av rapporten for publisering.

Oslo, august 2012
Transportøkonomisk institutt

Lasse Fridstrøm *Frode Longva*
instituttssjef avdelingsleder

Innhold

Sammendrag

1	Innledning	1
1.1	Bakgrunn og formål	1
1.2	Hovedmål med prosjektet.....	1
1.3	Hva turismen omfatter – begreper og avgrensninger	3
2	Overnattingstilbud og statistikkgrunnlag	6
2.1	Varme og kalde senger.....	6
2.2	Hovedtrekk i beregningsmetoder.....	6
2.3	Datagrunnlag.....	7
2.4	Metoder for beregning av overnattinger	8
2.5	Metoder for beregninger av økonomiske virkninger	10
2.6	Presentasjon av resultater etter geografisk nivå	10
3	Turistenes overnattinger i Møre og Romsdal	12
3.1	Turistovernattinger i fylket.....	12
3.2	Overnattinger i regionene	16
4	Turistenes forbruk i Møre og Romsdal	21
4.1	Hovedtrekk i beregningsgrunnlag og forutsetninger.....	21
4.2	Overnattende turistenes forbruk i Møre og Romsdal.....	22
4.3	Overnattende turistenes forbruk i regionene	28
4.4	Forbruk ved dagsbesøk og gjennomreiser i Møre og Romsdal.....	35
4.5	Totalt turistrelatert forbruk i fylket og regionene.....	41
5	Direkte og indirekte virkninger	43
5.1	Omsetnings- og produksjonsvirkninger.....	43
5.2	Samlede økonomiske virkninger i Møre og Romsdal	43
5.3	Samlede økonomiske virkninger på regionnivå	44
5.4	Sysselsettingsvirkninger	45
6	Økonomiske effekter relatert til eksisterende og nye fritidsboliger	48
6.1	Forbruk relatert til eierskap og hold av eksisterende fritidsboliger.....	48
6.2	Måling av økonomiske effekter av bygging av nye fritidsboliger – fremgangsmåte.....	51
6.3	Beregning av økonomiske effekter av bygging av nye fritidsboliger i Møre og Romsdal	53
7	Økonomisk betydning av cruisetrafikk	56
7.1	Antall anløp og antall passasjerer i 2011	56
7.2	Beregninger av forbruk i land	58
7.3	Beregninger av annen omsetning fra cruisetrafikk	61
	Litteratur	64

Sammendrag:

Økonomiske virkninger av reiseliv i Møre og Romsdal i 2011

TOI rapport 1220/2012

Forfatter(e): Eivind Farstad og Petter Dybedal

Oslo 2012, 65 sider

Antallet kommersielle, eller såkalte varme senger er beregnet til 16 900 i Møre og Romsdal, herav 6 900 hotellsenger. Det er beregnet et antall turistovernattinger på ca 4,9 millioner i fylket i 2011, hvorav ca 3,8 millioner var norske og 1,1 millioner var utenlandske overnattinger. Samlet forbruk som kan tilskrives overnattende, gjennomreisende, dagsbesøkende og cruiseturister i Møre og Romsdal er beregnet til ca 3,3 milliarder kroner inkludert merverdiavgift. Indirekte omsetningsvirkninger i form av underleveranser og bruk av skapte inntekter utgjør 35 øre per krone turistene bruker, til sammen 1,15 milliarder kroner. Cruisepassasjerenes forbruk i land utgjorde i 2011 en omsetning på 152 millioner kroner, medregnet leveranser til skip og mannskap, havneavgifter etc. skapte cruisetrafikken en omsetning på 189 millioner kroner.

Direkte produksjonsvirkninger av dette forbruket er 2,56 milliarder (i varehandel regnes kun bruttoanvise som produksjonsverdi), og indirekte virkninger er beregnet til 0,9 milliarder i 2011. Til sammen er i alt ca 5 750 personer sysselsatt direkte eller indirekte som følge av turistenes forbruk i Møre og Romsdal. Det er litt over fem prosent av alle sysselsatte med arbeidssted i Møre og Romsdal.

Det er i tillegg betydelige økonomiske verdier forbundet med eksisterende fritidsboliger og nybygging av fritidsboliger i Møre og Romsdal, som samlet utgjør ca 520 millioner kroner.

Hovedmål og kunnskapsgrunnlag

Målet for prosjektet er å gi mest mulig presise anslag for året 2011 på omfanget av turistbesøk (overnattinger, dagsbesøk og gjennomreisende) og hva turismen betyr i form av omsetning, direkte og indirekte produksjonsvirkninger og sysselsetting i Møre og Romsdal og i fylkets fire reiselivsregioner, som er Molde & Romsdal, Kristiansund & Nordmøre, Ålesund & Sunnmøre og Geirangerfjord-Trollstigen (heretter referert til som Kristiansund/Nordmøre, Molde-regionen, Ålesund-regionen og Geirangerfjord/Trollstigen, iht. Statistisk Sentralbyrås regioninndeling).

Beregningene er basert på utvalgsdata fra TØIs Gjestundersøkelse av utenlandske turister og prosjektet TOURIMPACT, samt overnattingstall og annen statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB). Det er videre samlet inn grunnlagsmateriale på kommune- eller regionnivå om overnattingsforetak, sysselsetting, attraksjonsbesøk og fritidsboliger. Dette materialet har vært viktig for kontroll og justering av overnattingstallene for fylket og regionene, samt for beregning av forbruk relatert til dagsbesøk og gjennomreiser. Alle kronebeløp er oppgitt inklusive merverdiavgift.

Turister som besøker Møre og Romsdal omfatter i denne sammenheng vanlige ferie- og fritidsreisende og yrkesreisende på korte opphold.

Overnattingstilbudet i Møre og Romsdal

Antallet kommersielle/varme senger er beregnet til 16 900 per 1. januar 2011. Antallet hotellsenger er 6 900, de øvrige 10 000 er senger i mindre overnattingsforetak som pensjonater/gjestehus, rorbuer, fjellstuer/gårder, ”rom og frokost”(B&B)-rom, turisthytter, camping-/utleiehytter og annet av selvhusholdssenger. En god del av disse sengene er ikke er med i SSBs overnattingsstatistikk.. I dette antallet er ikke senger i hytter utleid på åremål tatt med, men overnattingstall for denne kategorien overnatting er likevel med i beregningene.

Samlet antall overnattinger

Våre beregninger gir ca 4,870 millioner turistovernattinger i fylket i 2011 (tabell A). Omtrent 3,8 millioner overnattinger (78 prosent av overnattingene) ble foretatt av nordmenn, mens ca 1,1 millioner (22 prosent) ble foretatt av utlendinger. Om lag to tredeler, eller 1,9 millioner overnattinger, var i forbindelse med ferie eller fritid, og de øvrige 989 000 var yrkesbaserte overnattinger.

Vi finner at det var ca 2,22 millioner overnattinger (46 prosent) i betalte overnattingsformer, inkludert åremålsleide hytter, og Hurtigruten i kategorien ”Annet”. Nesten 900 000 av disse overnattingene fant sted på hotell eller liknende overnattingsanlegg, dette utgjør 18,5 prosent av totalt antall overnattinger i Møre og Romsdal.

Campingovernattinger, i telt, bobil eller sesongcamping på eller utenom campingplass, utgjorde 5,8 prosent av overnattingene i Møre og Romsdal, mens det var nær 800 000 overnattinger i utleide hytter, leiligheter, romutleie, og liknende (16,4 prosent) og drøyt 130 000 overnattinger innenfor åremålsleie (2,7 prosent).

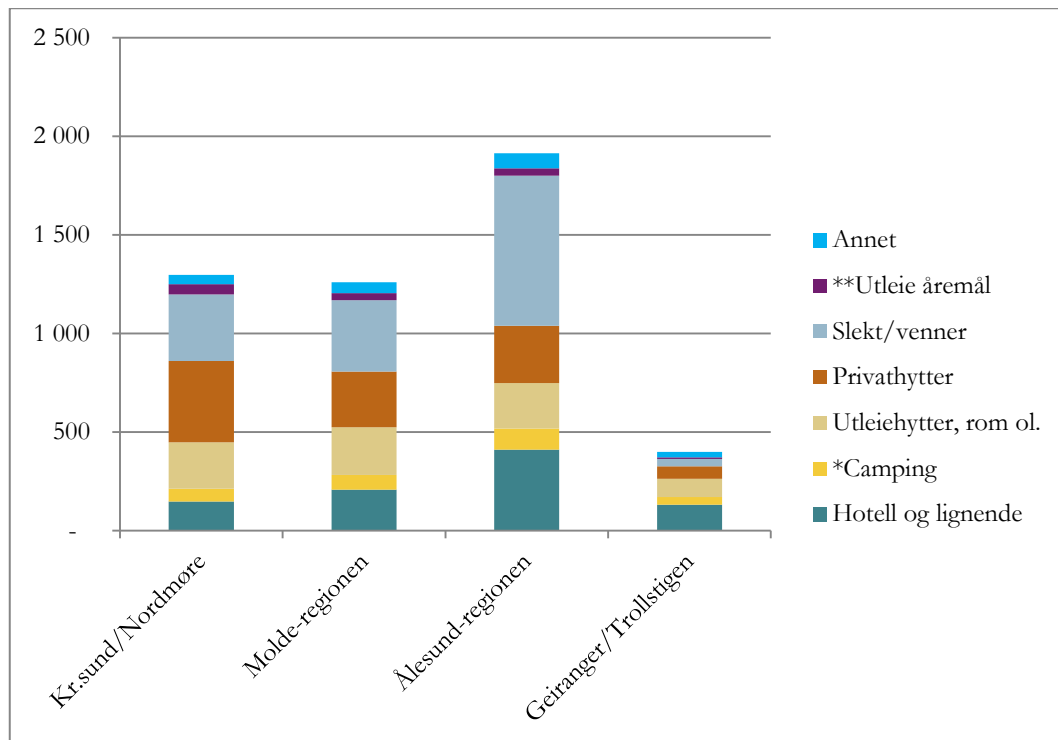
Tabell A Turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal i 2011, etter type overnatting, reiseformål og nasjonalitet. 1000 overnattinger.

	Nordmenn	Utlendinger	Totalt	%-andel
Hotell og liknende	689	210	899	18,5
Camping, ekskl. campinghytter	183	101	284	5,8
Hytter/leiligheter/B&B/vandrerhjem, campinghytter etc.	248	551	799	16,4
Hytter, åremålsleie	133	-	133	2,7
Private fritidsboliger	1 024	25	1 049	21,5
Slekt/venner	1 390	109	1 499	30,8
Annet og uspesifisert	125	80	205	4,2
Totalt	3 792	1 076	4 868	100,0
%-andel	77,9	22,1	100,0	

Privat overnatting utgjør til sammen 52 prosent (2,5 millioner) av overnattingene i fylket. Nær sagt alle (98 prosent) av de 1,05 millioner fritidsboligovernattingene ble foretatt av nordmenn.

Overnattinger hos slekt eller venner (1,5 millioner) utgjorde den største andelen turistovernattingene i fylket, og ca 30 prosent av overnattingene totalt. I kategorien ”annet”/uoppgitt overnatting var det ca 205 000 overnattinger (4,2 prosent av overnattingene) i fylket. Herav var ca en tredel av disse om bord på Hurtigruten.

Fordelingen av overnattinger etter overnattingsform på de fire regionene er vist i figur A. Nesten 40 prosent av turistovernattingene i fylket (1,9 millioner) fant sted i Ålesund-regionen. Kristiansund/Nordmøre regionen og Molde-regionen (hhv. 27 og 26 prosent) er omtrent like store mht. antall turistovernattinger, med ca 1,3 millioner overnattinger i hver av disse regionene. Geiranger/Trollstigen-regionen hadde om lag 400 000 overnattinger, som er ca åtte prosent av overnattingene i fylket.

*Ikke inklusive campinghytter/hyttegrenn, som inngår i kategorien utleiehytter m.m.

**Åremålsutleie/næringsbygg/firmahytter (kun nordmenn, ferie & fritid)

Figur A Turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal i 2011, etter region og type overnatting, 1000 overnattinger.

Når det gjelder andelen overnattinger understreker figuren at slekt- og vennerbesøkturismen er framtrepende i de ulike regionene, med unntak av Geiranger/Trollstigen-regionen. Bortsett fra dette er hotellbasert turisme relativt viktigst i Ålesund og Geiranger/Trollstigen-regionene, mens hytte- (og lignende)basert overnatting er relativt viktigst i Kristiansund/Nordmøre regionen og i Molde-regionen. I alle de fire regionene er den overnattingsbaserte turismen sammensatt; dvs. at overnattingene er noenlunde jevnt fordelt på ulike former for overnatting.

Overnattingsturisters forbruk i Møre og Romsdal

Tabell B viser det beregnede turistrelaterte forbruket i Møre og Romsdal i 2011 etter overnattingsform og fordelt på nordmenn og utlendinger.

Forbruket som kan tilskrives overnattende turister er beregnet til nær 2,9 milliarder kroner i 2011. Nordmenn brukte samlet sett mest (2,02 milliarder kr.), og står for nær 70 prosent av forbruket blant overnattende turister i Møre og Romsdal.

Overnattende utlendinger bidro på sin side med 0,88 milliarder kr. i forbruk (30 prosent).

Hotellgjestene la igjen mest penger, ca 1,32 milliarder kroner, og stod for nesten halvparten (45,6 prosent) av forbruket i fylket. Overnattende på utleiehytter, leiligheter, rom, camping- eller turisthytter etc. la igjen ca 354 millioner kroner (12,2 prosent). Besøkende hos slekt eller venner (587 millioner kroner og 20,2 prosent) og på private hytter (318 millioner kroner og 11,0 prosent), bidro også betydelig til turistenes forbruk i fylket. I kategorien "Annet/uspesifisert" (136 millioner kroner og 4,7 prosent) inngår også forbruk for hurtigrutepassasjerer (79 millioner kroner) og besøkende i fritidsbåter, diverse lokaler og bygninger og annet.

Tabell B Turistrelatert forbruk for overnattende besøkende i Møre og Romsdal i 2011, etter type overnatting, Nordmenn og utlendinger. Millioner kroner.

	Nordmenn	Utlendinger	Totalt	%-andel
Hotell og liknende	965	355	1 320	45,6
Camping, ekskl. campinghytter	70	60	130	4,5
Hytter/leiligheter/rom, vandrerhjem, campinghytter etc	73	281	354	12,2
Hytter, åremålsleie	54	-	54	1,9
Private fritidsboliger	307	12	318	11,0
Slekt/venner	474	113	587	20,2
Annet og uspesifisert	78	58	136	4,7
Totalt	2 020	878	2 898	100
% andel av totalt forbruk	69,7	30,3	100,0	100,0

Fordelingen av overnattende turistenes forbruk på vare- og tjenestekategorier er vist i tabell E og tabell F.

I tabell C vises fordelingen av dette forbruket på regionene i fylket.

Tabell C Turistrelatert forbruk for overnattende besøkende i Møre og Romsdal i 2011, etter type overnatting og region. Millioner kroner.

	Kr. sund/ Nordmøre	Molde- regionen	Ålesund- regionen	Geiranger / Trollst.	Møre og Romsdal
Hotell og liknende	217	306	603	195	1 320
Camping, ekskl. campinghytter	29	34	49	17	130
Hytter/leiligheter/rom, c.hytter etc.	98	108	101	46	354
Hytter, åremålsleie	22	14	15	3	54
Private fritidsboliger	131	84	87	17	318
Slekt/venner	132	142	298	15	587
Annet og uspesifisert	31	36	51	18	136
Totalt	661	723	1 204	310	2 898
% andel av totalt forbruk	22,8	25,0	41,5	10,7	100,0

Ålesund-regionen står for 1,2 milliarder kroner og 41,5 prosent av de overnattendes forbruk, mens Molde-regionen er størst av de øvrige (723 millioner kroner og 25,0 prosent) i denne sammenheng. Overnattingsgjester brukte i tillegg ca 660 millioner

kroner og 310 millioner kroner i hhv. Kristiansund/Nordmøre og i Geiranger/Tollstigen-regionen.

Gjennomreisendes, dagsbesøkendes og cruisepassasjerers forbruk i Møre og Romsdal

Gjennomreisende (ikke overnattende) turistenes forbruk i Møre og Romsdal er beregnet til 33 millioner kroner i 2011. Tilsvarende er dagsbesøkendes forbruk beregnet til 212 millioner kroner, og cruisepassasjerers forbruk til 152 millioner kroner. Dette fordeler seg på regionene som vist i tabell D.

Tabell D Gjennomreisende-, dagsbesøkende- og cruiseturistenes forbruk i Møre og Romsdal 2011, etter region. Millioner kr.

	Gjennomreisende	Dagsbesøkende	Cruisepassasjerer
Kr.sund/Nordmøre	8,8	48,7	1,6
Molde-regionen	8,6	45,7	25,0
Ålesund-regionen	13,0	70,6	33,6
Geiranger/Trollstigen	2,7	47,0	91,4
Møre og Romsdal	33,1	211,9	151,5

Fordelingen av gjennomreisendes, dagsreisendes og cruisepassasjerers forbruk på vare- og tjenestekategorier er vist i tabell E og tabell F.

Samlet turistforbruk i Møre og Romsdal og i regionene

Medregnet overnattendes, gjennomreisendes, dagsreisendes og cruisepassasjerers forbruk er samlet turismelatert konsum i Møre og Romsdal i 2011 beregnet til 3,295 milliarder kroner (tabell E). Merk at dette er eksklusive utgifter til vedlikehold, oppgradering og nybygging av fritidsboliger, samt annen omsetning fra cruisetrafikken enn passasjerenes forbruk i land.

Tabell E Turismelatert forbruk i Møre og Romsdal i 2011, etter forbrukskategori. Millioner kr.

	Overnatting	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter	Annet	Sum
Overnattingsturister	918,6	442,9	628,5	540,3	221,5	146,6	2 898,5
Gjennomreisende	-	7,4	11,5	11,3	1,7	1,1	33,1
Dagsbesøkende	-	47,6	73,7	72,6	11,2	6,9	211,9
Cruisepassasjerer	-	50,8	27,0	32,2	15,2	7,6	151,5
Turistforbruk i alt	918,6	548,7	759,5	656,4	249,6	162,2	3 295,0
Prosentandel	27,9	16,7	23,1	19,9	7,6	4,9	100,0

Kjøp av overnattingstjenester er den største posten, med i underkant av 920 millioner kroner, så følger varekjøp med ca 760 millioner kroner, transport med nesten 660 millioner kroner, servering med drøyt 550 millioner kroner, aktiviteter og underholdning med ca 250 millioner, og til slutt litt over 160 millioner kroner på annet enn spesifisert.

Utgifter til overnatting utgjør dermed nær en tredel av samlet forbruk, mens overnatting og servering til sammen utgjør nesten halvparten. Utgifter til varekjøp utgjør nær en firedel, merk her at utgifter til drivstoff er inkludert i posten ”transport”. Transport utgjør ca en femdel av utgiftene. Utgifter til aktiviteter/opplevelser utgjør ca åtte prosent av samlet forbruk, og annet forbruk fem prosent.

I tabell F vises fordeling av samlet turistkonsum av de samme typer varer og tjenester på regionene i fylket.

Tabell F Turismerelatert forbruk i Møre og Romsdal i 2011, etter forbrukskategori og region. Millioner kr.

	Overnatting	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter	Annet	Sum
Kr.sund/Nordmøre	190,0	109,8	186,7	147,0	52,9	33,3	719,6
Molde-regionen	227,2	129,5	188,0	157,8	61,0	39,2	802,7
Ålesund-regionen	382,2	219,9	285,0	267,4	99,7	67,1	1 321,3
Geiranger/Trollstigen	119,2	89,5	99,8	84,2	36,0	22,7	451,4
Møre og Romsdal	918,6	548,7	759,5	656,4	249,6	162,2	3 295,0

Beregningene viser altså et samlet turistrelatert forbruk på 720 millioner kroner for Kristiansund/Nordmøre, drøyt 800 millioner kroner for Molde-regionen, i overkant av 1,3 milliarder kroner for Ålesund-regionen, og om lag 450 millioner kroner for Geiranger/Trollstigen.

Direkte og indirekte produksjonsvirkninger i Møre og Romsdal og regionene

Det totale turistforbruket på 3 295 millioner kroner i Møre og Romsdal i 2011 gir indirekte virkninger i form av underleveranser og anvendelse av lønns- og eierinntekter på ca 1 150 millioner kroner (tabell G). I alt er direkte og indirekte virkninger av turisme beregnet til ca 4,45 milliarder kroner i Møre og Romsdal i 2011.

Tabell G Direkte og indirekte produksjonsvirkninger i Møre og Romsdal 2011, etter hovedgrupper av næringer. Millioner kroner.

	Direkte virkninger	Indirekte virkninger	Sum produksjonsvirkninger
Varehandel	760	110	870
Hotell og restaurant	1 467	57	1 524
Transport	656	187	844
Annen vare- og tjenesteproduksjon	412	799	1211
Totalt	3 295	1 153	4 449

Omfanget av indirekte virkninger er basert på multiplikatorberegninger fra 2004, som ga en multiplikator for Møre og Romsdal fylke på 1,35. Det vil, litt forenklet, si at for hver krone en turist la igjen i fylket ble det skapt en indirekte omsetning på 35 øre.

Turistenes forbruk tilsvarer en direkte produksjonsverdi 2 560 millioner kroner – når bruttoavansen (30 prosent av omsetningen) er regnet inn som produksjonsverdi i

varehandel og i salg av drivstoff – og indirekte produksjonsvirkninger på 900 millioner kroner.

På regionnivå har vi beregnet indirekte virkninger kun totalt sett (tabell H).

Multiplikatoren er høyere for fylket under ett enn for noen av regionene, det henger sammen med at regionmultiplikatorene ikke fanger opp indirekte virkninger på tvers av regionene. Summen av de indirekte virkningene for alle regionene er dermed mindre enn de indirekte virkningene for fylket. Differansen kan ses som et uttrykk for de interregionale virkningene.

Tabell H Direkte og indirekte omsetnings- og produksjonsvirkninger av turisme i Møre og Romsdal i 2011, etter region. Millioner kr.

	Kristiansund/ Nordmøre	Molde-regionen	Ålesund- regionen	Geiranger/ Trollstigen
Sum direkte omsetningsverdi	720	803	1 321	451
Produksjonsverdi av dette	544	622	1 039	356
Multiplikator	1,3	1,3	1,3	1,15
Indirekte omsetningsvirkninger	216	241	396	68
Indirekte produksjonsvirkninger	163	187	312	53
<u>Direkte + indirekte virkninger:</u>				
Omsetningsverdi	936	1 043	1 718	519
Produksjonsverdi	707	809	1 351	409

I alt er direkte og indirekte omsetningsvirkninger beregnet til 1 718 millioner kroner i Ålesundsregionen i 2011. Nærmest følger Molderegionen med 1 043 millioner kroner. For Nordmøre er omsetningsvirkningene beregnet til 936 millioner kroner og for Geiranger/Hellesylt 519 millioner kroner.

Direkte og indirekte sysselsetting

Det er beregnet at antall sysselsatte i turistrelatert virksomhet (direkte eller indirekte) i Møre og Romsdal utgjorde nær 5 750 personer i 2011 (tabell I). Dette omfatter også deltidsansatte/sesongansatte, og altså ikke årsverk. Om lag en tredel er sysselsatt i hotell- og restaurantsektoren, 23 prosent i varehandel, 14 prosent i transport. Om lag 28 prosent er sysselsatt i diverse i vareproduserende eller tjenesteytende næringer, dette er vesentlig sysselsetting som følge av indirekte produksjonsvirkninger.

Antallet turismerelaterte sysselsatte utgjorde i 2011 7,8 prosent av alle sysselsatte i næringsvirksomhet utenom offentlig sektor. Dette tilsvarer 5,3 prosent av alle sysselsatte i fylket.

Tabell I Direkte og indirekte tursimerelatert sysselsetting i Møre og Romsdal etter næring i 2011. Antall sysselsatte og andel i prosent.

Næring	Antall sysselsatte	Andel av turismerelatert sysselsetting	Andel av sysselsetting i fylket, eksklusive off. sektor
Varehandel	1 334	23,2	1,8
Hotell og restaurant	1 966	34,2	2,7
Innenriks transport	826	14,4	1,1
Annen vare- og tjenesteprod	1 620	28,2	2,2
Sum	5 746	100,0	7,8

De regionale tallene i tabell J viser direkte og indirekte sysselsetting som følge av aktiviteten innen regionen. Summen er derfor mindre enn tallet for Møre og Romsdal i tabell I, jfr. diskusjonen over om interregionale virkninger.

Tabell J Direkte og indirekte tursimerelatert sysselsetting i Møre og Romsdal etter region 2011. Antall sysselsatte og andel av totalt antall sysselsatte eksklusive offentlig sektor. Prosent.

	Nordmøre	Molde-regionen	Ålesund-regionen	Geiranger/Trollstigen
Samlet reiselivsrelatert sysselsetting	1 186	1 358	2 267	686
Andel av samlet sysselsetting ekskl. off. sektor	8,0	7,5	5,8	34,5
Andel av samlet sysselsetting	5,5	4,9	4,1	24,8

Andelen turismerelatert sysselsetting av total sysselsetting er klart større i Geiranger/Trollstigen (Stranda og Norddal kommuner) enn i de øvrige regionene. 25 prosent av alle sysselsatte og 34,5 prosent av sysselsatte utenom offentlig sektor kan relateres til direkte og indirekte effekter av reiseliv.

I de øvrige regionene er det flere reiselivsrelaterte sysselsatte, men mer variert næringsliv og generelt høyere økonomisk aktivitet. Her finner vi reiselivsrelaterte sysselsettingsandeler på henholdsvis 8,0 og 5,5 prosent på Nordmøre, 7,5 og 4,9 prosent i Molde-regionen og 5,8 og 4,1 prosent i Ålesund-regionen.

Økonomiske effekter av fritidsboliger i Møre og Romsdal

Forbruk knyttet til eierskap og vedlikehold

Rapporten gir egne beregninger av kostnader knyttet til eie og vedlikehold av private fritidsboliger utenom det som regnes med i turistenes forbruk (tabell L). Det vil si utgifter som f.eks. festeavgift, kommunale avgifter, snørydding, strøm og brensel, innkjøp av utstyr og møbler, alminnelig vedlikehold og annet. Disse utgiftene utgjorde 13 719 kroner per fritidsbolig per år i Møre og Romsdal i 2011.

Kostnader til større vedlikehold, oppgradering og utvidelser (påbygg, anneks, uthus, båthus, innleggelse av vann/avløp, strøm etc.) utgjorde 23 306 kroner per fritidsbolig per år i Møre og Romsdal i 2011. Begge tall er gjennomsnittstall for alle fritidsboliger i Møre og Romsdal.

Andelen av dette forbruket som skjer innenfor fritidsboligkommunen er beregnet til 66 prosent for begge kategorier i Møre og Romsdal (kilde: TØI Fritidsboligundersøkelse 2008). Denne andelen er også anvendt på regionnivå.

For Møre og Romsdals drøyt 15 600 fritidsboliger i aktiv bruk gir dette et samlet forbruk relatert til eierskap/hold og oppussing/oppgradering på i overkant av 405 millioner kroner i 2011 (tabell K), hvorav 268 millioner kroner kan regnes som anvendt i fritidsboligkommunene.

Tabell K Samlet forbruk i forbindelse med eierskap og oppussing/ oppgradering av fritidsboliger i Møre og Romsdal i 2011. Millioner kroner.

Region	Antall fritidsboliger i bruk jan. 2011*	Kostnader ved eie av fritidsbolig	Lokalt betalt andel	Kostnader til oppgradering	Lokalt betalt andel	Sum lokalt forbruk
Kr. sund/Nordmøre	6 137	59	39	100	66	105
Molde-regionen	4 209	40	27	69	45	72
Ålesund-regionen	4 334	42	27	71	47	74
Geiranger/Trollstigen	953	9	6	16	10	16
Møre og Romsdal	15 633	150	99	255	169	268

* Antall fritidsboliger i Møre og Romsdal var 17 370 i jan. 2011, men bare 90 % (15 633) anses å være i aktiv bruk.

Av det lokale forbruket kan om lag 100 millioner kroner knyttes til kostnader ved eierskap og hold av fritidsboligene, mens ca 169 millioner kroner er relatert til oppussing og oppgradering. Det tilsvarer en fordeling på omtrent 37 prosent av lokalforbruket til eierskap/hold og 63 prosent til oppussing/oppgradering.

Bygging av nye fritidsboliger

Tabell L og M viser de beregnede direkte økonomiske effektene av bygging av nye private fritidsboliger i de enkelte regionene i fylket.

Tabell L Samlet inntektsdannelse ved utbygging av nye av fritidsboliger i Kristiansund/Nordmøre og Molde-regionen i 2011, etter region og omsetningskategori. I antall nye fritidsboliger (enheter) og omsetning/ inntekt i millioner kr.

Estimert antall nye enheter	Kristiansund/Nordmøre		Molde-regionen	
	Oms. totalt	Lokal oms.	Oms. totalt	Lokal oms.
	59		47	
Inntektsfordeling	Oms. totalt	Lokal oms.	Oms. totalt	Lokal oms.
Tomtesalg	33	26	20	16
Fortjeneste	33	26	20	16
Mva materialer/arbeid	18	-	11	-
Sum materialer	36	22	22	13
Sum arbeid	37	22	23	14
Totalt	156	96	95	58

I Kristiansund/Nordmøre-regionen er det estimert at det ble bygget om lag 60 nye enheter (hytter, leiligheter og annet) i 2011 (Tabell L). Det utgjorde en beregnet

Samlet omsetning på 156 millioner kroner, hvor av 96 millioner kroner ble betalt til lokale aktører (dvs. penger som "blir igjen" i regionen). For Molde-regionen ble omsetningsverdien beregnet til 95 millioner kroner for de 47 enhetene estimert bygget der i 2011. Av dette ble 58 millioner kroner betalt til lokale aktører.

Tabell M viser de beregnede direkte økonomiske effektene av bygging av nye fritidsboliger i Ålesund-regionen, Geiranger/Trollstigen-regionen og Møre og Romsdal samlet i 2011.

Tabell M Samlet inntektsdannelse ved utbygging av nye av fritidsboliger i Ålesund-regionen, Geiranger/Trollstigen-regionen og for Møre og Romsdal samlet i 2011, etter region og omsetningskategori. I antall nye fritidsboliger (enheter) og omsetning/ inntekt i millioner kr.

Estimert antall nye enheter	Ålesund-regionen		Geiranger/Trollstigen		Møre og Romsdal i alt	
	Oms. totalt	Oms. totalt	Lokal oms.	Lokal oms.	Oms. totalt	Lokal oms.
	49		17		172	
Inntektsfordeling	Oms. totalt	Oms. totalt	Lokal oms.	Lokal oms.	Oms. totalt	Lokal oms.
Tomtesalg	22	18	11	9	86	68
Fortjeneste	22	18	11	9	86	68
Mva matr./arb.	13	-	6	-	48	-
Sum materialer	25	15	12	7	94	56
Sum arbeid	26	15	12	7	98	59
Totalt	108	66	51	32	411	252

For Ålesund-regionen ble det estimert utbygd i underkant av 50 enheter i 2011. Det utgjorde en samlet omsetning på ca 108 millioner kroner, hvor av 96 millioner kroner ble igjen hos lokale aktører.

I Geiranger/Trollstigen-regionen utgjorde nybygging av knapt 20 fritidsboliger en beregnet omsetningsverdi på i overkant av 50 millioner kroner, med ca 32 millioner kroner til lokale aktører i regionen.

Til sammen ble det i Møre og Romsdal estimert bygd drøyt 170 fritidsboligheter i 2011. Total omsetningsverdi for Møre og Romsdal samlet er beregnet til 411 millioner kroner for 2011, hvorav ca 250 millioner kroner tilfalt aktører hjemmehørende i Møre og Romsdals regioner.

Økonomisk betydning av cruisetrafikk

Cruisetrafikken i Møre og Romsdal har følgende aspekter som berører de fire regionene i fylket

- Cruiselanløp i Geiranger og Hellesylt
- Cruiselanløp i Molde og Åndalsnes
- Cruiselanløp i Ålesund
- Cruiselanløp i Kristiansund

De tre førstnevnte havnene var blant de ti største målt i antall passasjerer i 2011. Geiranger hadde en økning i antall besøkende cruiseturister på 5,1 prosent, Molde/Åndalsnes på 39,7 prosent og Ålesund på 40,7 prosent fra 2009 til 2011.

Havene i fylket hadde til sammen 408 cruiseskipanløp i 2011. Til sammen ankom ca 420 000 passasjerer de fem havnene (Geiranger/Hellesylt regnes som én havn i denne sammenheng).

Tabell N gir en oversikt over antall passasjerer som ankom de ulike havnene i 2011, og hvor mange som er anslått å ha gått i land, samt deltagere på landbaserte turer og utflukter.

Tabell N Antall cruisepassasjerbesøk i land i Møre og Romsdal i 2011. Antall passasjerer og prosentandel som går i land.

"I land"-andel (80 %)	100 %	40 %	40 %
Cruisepassasjerer 2011	I alt	Landbesøk egenhånd	Landbesøk tur
Geiranger/Hellesylt*	229 200	55 604	127 756
Ålesund	93 301	37 320	37 320
Åndalsnes	55 861	22 344	22 344
Molde	37 496	14 998	14 998
Kristiansund**	4 411	1 765	1 765
Sum cruisepax	420 269	132 032	204 184

* Høyere andel deltagere på organiserte landturer (55,7 %) av alle passasjerer kan regnes for Geiranger/Hellesylt iht. Stranda Hamnevesen / Geiranger Cruisehavn.

**Estimert ut fra fire anløp i 2011, med antall passasjerer pr. anløp som i Molde.

Det antas at om lag 80 prosent av passasjerene går i land. Dette er basert på erfaringstall fra undersøkelser andre steder i landet. Halvparten av disse landbesøkende er med på organiserte turer (med unntak av Geiranger/Hellesylt, dvs. med høyere andel), mens den andre halvparten av passasjerene i land foretar besøket på egenhånd. Dette gir 132 000 passasjerer i land på egenhånd og ca 204 000 som var med på organiserte turer, som vist i tabell O. Det justeres videre for passasjerer som går i land i flere havner i fylket samme dag, dvs. for å unngå dobbelttelling. Dette gir et samlet estimert antall passasjerer i land på 321 000 som det beregnes forbruk for. For de passasjerene som er i land anslås et forbruk per person per dag i land basert på forbrukstall fra ulike undersøkelser andre steder i landet. For de som var med på turer/utflukter anslås et forbruk på 500 kroner som betaling for turen. For både turdeltagere og passasjerer på egenhånd anslås det i tillegg et individuelt forbruk på suvenirer og annen shopping, kioskvarer etc. på 150 kroner ved besøk i havner i distriktet og 200 kroner ved besøk i havner i byene.

Under disse forutsetningene er det beregnet at cruiseturister til sammen la igjen 151,5 millioner kroner ved landbesøk i Møre og Romsdal. Det er denne delen av omsetningen i forbindelse med cruiseskiptrafikk som regnes som turismerelatert forbruk, og dette beløpet er derfor tatt med i beregningen av totalt turismerelatert forbruk vist i avsnittene ovenfor. Størstedelen av dette forbruket gjelder Geiranger og Hellesylt i Geiranger/Trollstigen-regionen (91 millioner kroner, 59 prosent). Ut over besøkene der, så utgjør forbruket 25 millioner kroner i Molde-regionen (17 prosent), 34 millioner kroner i Ålesund-regionen (23 prosent), og knapt to millioner kroner i Kristiansund (én prosent).

I tillegg til cruisepassasjerenes forbruk er det beregnet at mannskapet på skipene legger igjen ca 3,5 millioner kroner ved besøk i land. Skipene betaler også havneavgifter og annet, samt foretar noe lokalt innkjøp av varer og tjenester. Til sammen er dette beregnet til å utgjøre 37,4 millioner kroner.

Totalt anslås dermed den direkte omsetningen fra cruiseskipstrafikk i Møre og Romsdal til om lag 189 millioner kroner, som tilsvarer 163 millioner kroner eks. mva.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og formål

I perioden 1999 – 2002 gjennomførte Transportøkonomisk institutt (TØI) i samarbeid med NIBR og SSB¹ det forskningsrådsfinansierte prosjektet ”Utvikling av data og modeller til analyse av turismens regionale og lokale betydning”. Dette verktøyet ble laget for å utarbeide (blant annet) fylkesvise og regionale analyser av reiselivets indirekte og direkte virkninger.

Oppdaterte totale overnattingstall etter overnattingsform for hvert fylke i Norge blitt beregnet, i likhet med turistkonsumet, for året 2008. Dette er gjort av TØI i det forskningsrådsfinansierte prosjektet TOURIMPACT basert på SSB- statistikk og TØIs utvalgsundersøkelser.

Datagrunnlaget og beregningene fra disse to prosjektene danner grunnlaget for TØIs nyere fylkesvise og regionale analyser av økonomiske ringvirkninger av reiseliv i Norge.

TØI har gjennomført ringvirkningsanalyser for en rekke fylker. Blant annet ble det i gjennomført analyser for Buskerud (2010), Østfold (2009), Nordland, Troms og Finnmark (2008), Buskerud, Telemark og Vestfold (2004) m. fl. Prosjektene omfattet blant annet

- en ringvirkningsstudie på fylkesnivå og på regionnivå – det vil si en beregning av hva turister la igjen av penger, og hvilke direkte og indirekte virkninger dette fikk i form av økt produksjon og sysselsetting i ulike næringer.
- en analyse av økonomiske virkninger av hyttebygging og hyttebruk eller annet av spesiell interesse for de ulike fylkene

Blant annet på bakgrunn av dette er det fra Møre og Romsdal fylkeskommune tatt initiativ til å gjøre en tilsvarende analyse for Møre og Romsdal fylke og de fire reiselivsregionene i fylket, som er Molde & Romsdal, Kristiansund & Nordmøre, Ålesund & Sunnmøre og Geirangerfjord-Trollstigen (heretter referert til som Kristiansund/Nordmøre, Molde-regionen, Ålesund-regionen og Geirangerfjord/Trollstigen, iht. Statistisk Sentralbyrås regioninndeling).

1.2 Hovedmål med prosjektet

Utgangspunktet for prosjektet er å gjøre omtrent de samme beregninger som ble gjort i de ovenfor nevnte analysene også for Møre og Romsdal. Det vil si – for de fire regionene og fylket samlet – å gi mest mulig presise anslag for året 2011 på følgende:

¹ Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og Statistisk Sentralbyrå (SSB)

1.2.1 Omfanget av turistbesøk

Her er målet å kvantifisere strømmen av besøkende til regionene og kommunene. Hovedpoenget er beregning av samlet antall turistovernattinger i 2011 i kommersielle foretak, private fritidsboliger og annen privat innkvartering, samt beregninger av omfanget av dags- og gjennomreiser og cruiseturisme.

1.2.2 Hva turistene betyr økonomisk

Her er fokus rettet mot turistenes forbruk av ulike varer og tjenester innen fylket og regionene, og hvordan dette fordeler seg på overnatting/losji, servering, transport, varehandel, aktiviteter osv. Vi ser også på hva omsetningen medfører av direkte og indirekte produksjonsvirkninger og sysselsettingseffekter.

Man skiller vanligvis mellom direkte og indirekte virkninger. Direkte omsetningsvirkninger er i praksis det samme som verdien av turistenes forbruk, mens produksjonsverdien beregnes noe annerledes². Forbruket omfatter både produktene fra de såkalte reiselivsnæringene på et sted (overnatting, servering, transport og aktiviteter/attraksjoner/underholdning) og andre varer og tjenester enn det reiselivsnæringene tilbyr. Dette er for eksempel bensin, dagligvarer, klær og skotøy osv., og denne "ekstraomsetningen" kalles ofte *overrislingseffekt* ("når det regner på presten"... osv.).

De indirekte virkningene mht omsetning og produksjon oppstår i hovedsak ved at de foretakene som selger direkte til turistene må ha underleveranser fra andre produsenter, og ved at turistenes kjøp av varer og tjenester skaper eierinntekter og lønnsinntekter i de berørte foretakene, som igjen brukes til vare- og tjenestekjøp. Vi regner her med de delene av underleveranser og inntektsanvendelse som skjer innenfor de aktuelle regionene og kommunene.

1.2.3 Sysselsettingseffekter som følge av turistene forbruk

På grunnlag av de direkte og indirekte produksjonsvirkningene (og andre informasjonen om sysselsetting innen regionene) beregnes turismerelatert sysselsetting for Møre og Romsdal og for de nevnte fire regionene i fylket.

1.2.4 Økonomiske effekter av eksisterende og utbygging av nye private fritidsboliger

I denne analysen er det tatt med beregninger av økonomiske virkninger relatert til eksisterende fritidsboliger i fylket. Videre er det, med utgangspunkt i tidligere analyser på fylkesnivå, drøftet økonomiske virkninger av utbygging av nye fritidsboliger i de fire regionene.

² Unntatt varehandel, hvor produksjonsverdien per definisjon er lik bruttofortjenesten (avansen). Denne utgjør ca 30 prosent av omsetningen i gjennomsnitt på landsbasis.

Trekker man også fra merverdiavgift og andre produktskatter fås det som kalles basisverdien av produksjonen.

1.2.5 Økonomiske effekter av cruiseturisme

Etter særskilt ønske fra oppdragsgiver er det gjennomført egne beregninger for omsetning i forbindelse med cruiseskipbesøk i fylket. Beregningene omfatter forbruk fra passasjerer og mannskap som går i land i de ulike havnene, samt havneavgifter og lokalt innkjøp cruiseskipene.

1.3 Hva turismen omfatter – begreper og avgrensninger

1.3.1 Turisme rommer flere typer av økonomisk aktivitet

Møre og Romsdal preges av turismen på flere måter. Det er her viktig med en avklaring av hvilke typer av økonomiske aktiviteter turismen innebærer. Spesielt viktig er det å se de sider ved turismen denne analysen fokuserer på (jfr. oversikten ovenfor) i sammenheng med det totale ”turistbildet”.

For det første har man mange besøkende turister som legger igjen penger på ulike varer og tjenester. For det andre er det betydelig økonomisk aktivitet knyttet til utbygging av private hytter/fritidsboliger, kommersielle overnattingsanlegg og andre fasiliteter, og til omsetning generert fra cruiseturisme.

Den direkte økonomiske aktiviteten turismen medfører kan være ganske kompleks og omfattende. Det er to hovedtyper av økonomiske aktiviteter vi må skille nøye mellom:

1. Produksjon av varer og tjenester til forbruk. Det vil si betjening av besøkende (tilreisende) i form av leveranser av varer og tjenester som losji, servering, transport, aktiviteter samt innkjøp av suvenirer, utstyr og andre nødvendighetsvarer som bensin, dagligvarer etc.
2. Investeringsvarer og – tjenester knyttet til turisme. Det vil si:
 - Nybygging og oppgradering av privateide hytter og leiligheter
 - Utbygging av fasiliteter (kommersielle overnattingsanlegg, serveringssteder, aktivitetsanlegg etc.) for å betjene de tilreisende.

I vid forstand omfatter turismen alle elementene ovenfor, med ulike typer av tilhørende økonomisk virksomhet.

1.3.2 Hovedfokus: Betjening av turister

Hovedfokus i denne rapporten er omfanget av salg av varer og tjenester til turister. Dette omfatter besøkende både i kommersielle overnattingsanlegg/foretak, besøkende på privateide fritidsboliger og besøkende hos slekt og venner.

Dessuten omfatter begrepet dagsbesøkende til de respektive regionene i fylket samt gjennomreisende som gjør stopp i regionen(e).

De direkte økonomiske effektene av dette omfatter omsetning og sysselsetting som følge av salg knyttet til

- Overnatting

- Servering
- Detaljhandel; i hovedsak dagligvarer, hytte- og fritidsutstyr og annen shopping
- Bruk av skiheiser og andre aktivitetstilbud, eller underholdning (sport, konsert, festival, kino, fornøylespark og lignende)
- Bruk av lokale transporttjenester og kjøp av drivstoff, bompenger, parkering osv.
- Annet; som helse/velvære-, post-, bank- og teletjenester, turistinformasjon e.l.

De indirekte økonomiske effektene omfatter omsetning og sysselsetting som følge av:

- Underleveranser fra lokale produsenter til foretak som selger varer og tjenester til turister
- Forbruk innen kommunene av lønns- og eierinntekter skapt i de foretak som selger til turistene og de som står for underleveranser
- Skatteinntekter til kommunene av lønns- og eierinntekter

1.3.3 Utbygging av private fritidsboliger

De direkte økonomiske virkningene er knyttet til produksjonen av fritidsboliger for salg. Forbruk tilknyttet bruken av fritidsboligene faller inn under ”betjening av tilreisende”, analogt med de øvrige formene for turisme.

De direkte virkningene i kommunene i form av netto omsetning og sysselsetting kommer av (i hovedsak)

- Salg av tomter (hvis lokal grunneier), eventuelt festeavgift
- Fortjeneste ved salg (hvis lokal utbygger)
- Lokale leveranser av materialer, innredning etc.
- Bruk av lokale håndverkere til grunnarbeider, oppsetting og innredning
- Kommunale avgifter (tilknytning vann og avløp, saksbehandling etc.)

Indirekte virkninger omfatter her i hovedsak innteksteffekter, det vil si at inntekter for tomteselger, utbygger, og leverandører av varer og tjenester anvender (deler av) inntektene innen kommunen. Herunder også skatteinntekter til kommunen.

Underleveranser av materialer og håndverkstjenester til utbygger har vi her regnet som direkte salg.

1.3.4 Utbygging av overnattingsanlegg og andre fasiliteter

De økonomiske virkningene av slik utbygging er relativt analoge med virkningene av hyttebygging. Forskjellen er at anleggene ikke selges i et åpent marked slik som fritidsboligene.

De direkte virkningene henger først og fremst sammen med at det skapes etterspørsel (delvis) lokalt etter materialer, innredning og håndverks- og

entreprenørtjenester, samt kommunale tjenester. Dessuten kan det være private lokale grunneiere som får inntekter av tomtesalg.

Byggevirknsomheten innebærer periodevis import av arbeidskraft. Indirekte virkninger omfatter her i hovedsak innteksteffekter, det vil si at inntekter for tomteselger, utbygger, og leverandører av varer og tjenester anvender (deler av) inntektene innen kommunen. Herunder også skatteinntekter til kommunen.

I prosjektet er det ikke gjort spesielle beregninger for denne type byggevirknsomhet.

1.3.5 Betjening av tilreisende – avgrensning i forhold til turistbegrepet

Definisjonen av en ”turist” er relativt vid (se rammen), og det er her behov for noen presiseringer med hensyn til hvem vi skal regne med som turister i Møre og Romsdal og de aktuelle regionene, og hvem og hva våre beregninger faktisk vil omfatte.

Definisjonen innebærer at turistbegrepet også omfatter yrkesreisende og dagsbesøkende, dersom de fyller kriteriet ”ikke-rutinemessig karakter”.

Turister defineres som

personer som reiser til eller oppholder seg på et sted som ligger utenfor det området de normalt ferdes, der reisen er av en ikke-rutinemessig karakter og oppholdet på stedet som besøkes varer kortere enn et år.

Kilde: World Tourism Organisation (WTO) 1994.

Turister som besøker Møre og Romsdal omfatter etter vår avgrensning vanlige ferie- og fritidsreisende og yrkesreisende på korte opphold. Reisende til og fra arbeid eller studier (pendlere) regnes imidlertid ikke som turister, og er ikke følgelig ikke medtatt i beregningene.

En videre tolkning av definisjonen ville for øvrig også kunne ha inkludert personer på midlertidig arbeidsopphold (f eks sesongarbeid eller anleggsperiode). Både betjening av tilreisende og bygging av hytter, overnattingsanlegg med mer medfører import av arbeidskraft for kortere eller lengre tid. Disse anvender en del av sine inntekter til kjøp av tjenester i kommunen i løpet av arbeidsperioden. Til dels etterspørres de samme varer og tjenester som ”ordinære turister” (oppholdskostnader, servering, bensin, diverse detaljhandel). Vi har i utgangspunktet oppfattet oppdraget slik at det er de ordinære turistene som er i fokus. De direkte virkningene vi beregner skal i prinsippet følgelig gjelde tilreisende utenom tilreisende arbeidskraft.

De beregnede omsetningstall i denne rapporten omfatter i prinsippet bare turistenes forbruk. I tilfeller hvor lokalbefolkningens forbruk og forbruket til midlertidig bosatt arbeidskraft eventuelt er med er det kommentert spesielt (hvor det er aktuelt).

2 Overnattingstilbud og statistikkgrunnlag

2.1 Varme og kalde senger

Begrepet ”varme senger” omfatter litt forenklet sagt kommersielle senger. Det vil si overnatningskapasitet som på en eller annen måte er tilgjengelig for kjøp i et marked og hvor tilbudet normalt omfatter oppredde senger og muligheter for rengjøring. Det vil i praksis innebære hoteller og liknende overnattingssteder, samt hytter, husrom og leiligheter som ikke er avgrenset fra markedet ved at bruken er begrenset til eier og dennes venner/familie.

Her finnes det imidlertid mange gråsoner. Private hytter og leiligheter som er stilt til disposisjon for utleie gjennom destinasjonsselskap eller annet bookingselskap regnes vanligvis med.

Blant det som ikke regnes som varme senger er f.eks. hytter som er leid ut på åremål til firmaer, disse representerer et belegg som vanligvis kan måle seg med belegget i kommersielle hytter. Hytter og leiligheter som leies ut på ukes- eller døgnbasis i perioder av året utenom lokal formidler, f.eks. via internett, regnes ikke med.

Begrepet ”varme senger” må i vår sammenheng først og fremst ses som et uttrykk for hvor mange senger destinasjonen kan tilby personer som ønsker å besøke destinasjonen uten å ha et eget overnattingssted.

2.2 Hovedtrekk i beregningsmetoder

Hovedprinsippene i beregningene er at vi beregner omfanget av overnattinger i de enkelte kategoriene. Så fordeles det turistrelaterte forbruket beregnet for hver kategori i TOURIMPACT-prosjektet for fylket (oppjustert til 2011-tall) til overnattingstallene for hver region. Dette gir de direkte konsumvirkningene, som så brukes som grunnlag for å beregne direkte og indirekte produksjonsvirkninger og sysselsettingsvirkninger.

Hovedframgangsmåten i beregningene innebærer å kombinere en makrotilnærming (”top-down”) med en mikrotilnærming (”bottom-up”). Totale fylkesvise overnattingstall og turistkonsum etter overnattingsform og turisttype har blitt beregnet av TØI i prosjektet TOURIMPACT basert på SSB- statistikk og utvalgsundersøkelser. Makro-tallene for Møre og Romsdal i 2008 anvendes som ramme for videre beregninger, hvor lokale (mikro) data deretter benyttes for oppdatering til 2011 tall, samt til justering og fordeling på regioner.

2.3 Datagrunnlag

2.3.1 Datagrunnlag kommersiell overnatting fra SSB

Analysene som ble gjort for Hol og Hemsedal (2007), Østfold (2009) og Buskerud (2011), samt andre liknede studier avdekket at det kan være et betydelig antall overnattinger som ikke kommer med i beregningene dersom man anvender tall fra SSBs hotell-, camping-, hyttegrend- og hytteformidlingsstatistikk. Innen statistikkene for kommersiell overnatting er det rett og slett en del overnattingssteder som mangler, blant annet fordi:

- Hotellbedrifter med færre enn 20 senger er ikke med i hotellstatistikken. Det gjør at en del pensjonater, rorbuer, fjellstuer, gårds- og husrom og annet faller utenom statistikken.
- Campingstatistikken omfatter ikke campingforetak med færre enn 50 oppstillingsplasser og/eller færre enn åtte hytteenheter.
- Hyttegrender (som omfatter foretak med utleie av minst tre hytter eller leiligheter for selvhushold) er mangelfullt dekket av SSB. Dette skyldes i hovedsak manglende oversikt over bedriftspopulasjonen og faktisk kapasitet.
- Utleie av private fritidsboliger, herunder også enheter i leilighetskomplekser og hyttelandsbyer, skal i prinsippet bli innberettet til hytteformidlingsstatistikk som imidlertid kun gis på fylkesnivå. Denne er langt fra komplett, blant annet fordi det ikke hentes inn data fra de store utenlandske selskapene som opererer i Norge. Dessuten har antallet norske formidlere har økt kraftig med utbredelsen av internett, og her har ikke SSB oversikt over populasjonen. På en del destinasjoner er det lokale bookingselskaper som i hovedsak står for utleien, men det er få av disse som rapporterer til SSB.
- Det er i enkelte kommuner et antall hytter som er satt opp for utleie, særlig på åremål. Det er usikkert i hvilken grad slike bygg er registrert som fritidsbygg eller som næringsbygg tilknyttet landbruksvirksomhet.

Når det gjelder regional inndeling av statistikken, anvender SSB følgende gruppering av kommunene i fylket (kilde: www.statistikknett.com):

Kristiansund/Nordmøre:

Regionen omfatter kommunene Kristiansund, Smøla, Aure, Rindal, Halså, Tingvoll, Surnadal, Sunndal.

I tillegg er det gitt statistikk for Kristiansund separat.

Molde-regionen:

Regionen omfatter kommunene Molde, Eide, Gjemnes, Nesset, Midsund, Aukra, Sandøy, Vestnes, Rauma, Fræna (og Averøy).

I tillegg er det gitt tall for Molde separat.

Ålesund-regionen:

Regionen omfatter kommunene Ålesund, Giske, Haram, Skodje, Sula, Ørskog, Stordal, Sykkylven, Hareid, Ulstein, Herøy, Sande, Ørsta, Volda, og Vanylven.

I tillegg er det gitt statistikk for Ålesund for seg.

Geiranger/Trollstigen:

Regionen omfatter kommunene Stranda og Norddal.

Vi benytter den samme regioninndelingen som SSB mht. analysene og presentasjonsformen i denne rapporten, men har etter samråd med oppdragsgiver tatt med Averøy i Kristiansund/Nordmøre regionen i stedet for i Molde-regionen.

2.3.2 Utvalgsundersøkelser om overnattinger og turistenes forbruk

Gjennom TØIs prosjekt TOURIMPACT (se lista over referanseprosjekter) er det gjort betydelig datainnsamling, særlig om norske reisende i Norge:

- Ferieundersøkelser blant nordmenn (reisemål, overnattinger, forbruk etc.) for sommersesongen 2008 (4 000 respondenter)
- Ferieundersøkelser blant nordmenn (reisemål, overnattinger, forbruk etc.) for vintersesongen 2009 (3 000 respondenter)
- Undersøkelse av bruk og hold av fritidsboliger i Norge (sted, overnattinger, forbruk, kostnader til oppgradering/utvidelser, etc.) for perioden oktober 2007 – oktober 2008 (3 000 respondenter).
- Forbruksundersøkelse sommeren 2009 blant fergereisende utenlandske turister (1 000 respondenter)

I tillegg er det gjennomført forbruksundersøkelser i 2007 blant utenlandske turister i Norge i samband med Gjesteundersøkelsen 2007. Forbrukstallene er supplert med nye overnattingstall fra Gjesteundersøkelsen 2011, som er anvendt i beregningene for utlendinger.

Forbrukstallene er også prisindeksjustert for å reflektere 2011-nivå, og overnattingstallene justert i forhold til strukturen og omfanget av kommersielle overnattinger registrert i SSBs overnattingsstatistikker for 2011.

Annen statistikk som kan anvendes i prosjektet er:

- SSBs reiseundersøkelser – innenlandske reiser. Sammenstilling av tall for perioden 2004-2009 er tilgjengelig på egen datafil, kan benyttes som grunnlag for nordmenns reiser på fylkesnivå
- Statistikk for fritidsboliger, herunder antall fritidsboliger totalt og årlig byggeaktivitet på kommunenivå (SSB)
- SSBs sysselsetningsstatistikk på kommunenivå
- Statistikk fra Cruise Norway og de aktuelle havnene for cruiseskipanløp og passasjerer

2.4 Metoder for beregning av overnattinger

2.4.1 Hovedtrekk

Utgangspunktet er totale overnattingstall etter overnattningsform for hvert fylke i Norge, som er beregnet i TOURIMPACT på grunnlag av datakildene nevnt i avsnitt 2.3.2.

Kontroll og justering av overnattingstallene for Møre og Romsdal, og fordeling på regioner og kommuner, har vært gjort gjennom innhenting av grunnlagsmateriale på kommunenivå. Grunnlagsmaterialet brukes også til å beregne forbruk relatert til dags- og gjennomreiser (dvs. besøkende som ikke overnatter) i det aktuelle området,

turistrelatert regional sysselsetting, samt omsetning i forbindelse av utbygging av fritidsboliger.

2.4.2 Kommersielle overnattinger

Til forskjell fra enkelte tidligere fylkesanalyser har vi i denne analysen gått igjennom hele overnattingstilbudet i samtlige av kommunene i fylket for å få et bedre beregningsgrunnlag. Dette ble også for eksempel gjort i TØIs analyse for Buskerud i 2010 og for Østfold i 2009.

Første steg medførte å kartlegge fylkets kommersielle overnattingskapasitet, med utgangspunkt i de overnattingsbedrifter i hver region/kommune som er presentert på ulike internettsider og registre, samt med supplerende informasjon fra turistkontorer og destinasjonsselskaper og lokale informanter.

Vi sammenliknet så dette materialet med tall for kapasitet og antall bedrifter i SSBs statistikk for å finne ut omfanget av overnattingssteder som ikke er med.

Når estimater for overnattingstall var etablert for de ulike kommersielle overnattingsformene for alle kommunene i fylket for henholdsvis nordmenn og utlendinger samt for yrkes- og ferie/fritidsgjester, var det ut fra fordelingene av overnattinger på overnattingsformer fra utvalgsundersøkelsene mulig å beregne antall overnattinger totalt. Ut fra dette kan man så beregne tall fra ”ikke-kommersielle” overnattingsformer (som besøk hos slekt og venner og annet; se avsnitt 2.4.4 nedenfor).

2.4.3 Eie og bruk av fritidsboliger

Beregningene gjøres i hovedsak ut fra antall fritidsboliger i kommunene og tall fra TØIs fritidsboligundersøkelse i 2008.

Fritidsboligundersøkelsen gir også tall for utgifter til utbygging/oppgradering av eksisterende fritidsboliger (se kapittel 6).

Beregninger av effekter av fritidsboligbygging innebærer innhenting av kommunevise data om utbyggingsvolum og estimat på priser. Kalkylen for hyttebygging og fordeling av inntekter på de ulike aktører (som presentert i BTV-analysen for 2004) er anvendt også her.

2.4.4 Annen overnatting

Det er for 2011 i hovedsak benyttet makrotall for Møre og Romsdal fra TOURIMPACT-prosjektet for å beregne denne type overnatting. Når det gjelder overnattingsbesøk hos slekt eller venner er fylkestall fordelt på regioner ut fra befolkning i hver region, mens kategorien ”annen overnatting” er fordelt proporsjonalt med beregnet antall overnattinger i kommersiell overnatting for hver region/kommune.

Annen overnatting omfatter også overnattinger foretatt på Hurtigruten, i fritidsbåt eller lignende, diverse lokaler (klubb-/samfunnshus, gymsal) og annet uspesifisert.

Når det gjelder overnatting og forbruk knyttet til åremålsleie/firmahytter og lignende, er dette beregnet som en ”restkategori” for differansen mellom makrotall for 2008 og

beregnete makrotall for 2011. Fordelingene regionene imellom er gjort etter antall fritidsboliger i hver region.

2.5 Metoder for beregninger av økonomiske virkninger

2.5.1 Turistenes forbruk

Totalt turistkonsum beregnes ved å multiplisere overnattingstall for ulike turistkategorier med forbrukstall per gjestedøgn for de ulike kategoriene gjester for ulike vare- og tjenestetyper. TØIs arbeid i TOURIMPACT-prosjektet gir konsumtall for hvert fylke etter type vare/tjeneste og overnattingsform. Datagrunnlaget for dette er TØIs utvalgsundersøkelser blant norske og utenlandske reisende, samt TØIs fritidsboligundersøkelse. Overnattingstall og forbruk er beregnet i TOURIMPACT for Møre og Romsdal for basisåret 2008, mens tallene for 2011 i denne analysen er oppjustert til 2011-nivå ved hjelp av SSBs overnattingsstatistikk for 2011 og SSBs konsumprisindeks.

Forbrukstallene fra TOURIMPACT gir i utgangspunktet bare tall for overnattende turister. Data fra TOURIMPACT om turister som har besøkt, men ikke overnattet i Møre og Romsdal, kan likevel benyttes til å beregne gjennomreisendes forbruk, som igjen kan benyttes til å gi anslag på omsetning fra dagsbesøkende. Det må understrekes at turistrelatert omsetning utenom overnattingsturisme er vanskelig å beregne og stedfeste nøyaktig til en gitt kommune eller region, og at tallene for f eks dagsbesøk og gjennomreiser derfor må anses som relativt grove estimater.

2.5.2 Beregning av direkte og indirekte virkninger

De beregnede konsumtallene for 2004 ble anvendt som input i PANDA-modellen for å beregne produksjonsverdien av det turistenes forbruk genererte av etterspørsel i hver region etter varer og tjenester, direkte og indirekte. Nye PANDA beregninger er altså ikke gjort etter 2004, vi forutsetter at multiplikatorene beregnet for året 2004 kan anvendes på nye konsumtall fra 2011.

Når det gjelder de indirekte virkningene, presenteres disse i form av en virkningsmultiplikator beregnet på regionnivå samlet for alle næringer. Dette henger blant annet sammen med nøyaktigheten i grunnlagsmaterialet; det vil si i konsumtallene, de fylkesvise nasjonalregnskap og i modellstrukturen i PANDA.

På grunnlag av de direkte og indirekte produksjonsvirkningene beregnes sysselsettingstall på fylkesnivå (etter næring) for hver region i Møre og Romsdal.

2.6 Presentasjon av resultater etter geografisk nivå

Resultatene av beregningene presenteres i denne rapporten på to geografiske nivå; først på fylkesnivå, så på regionnivå for de fire regionene i Møre og Romsdal.

2.6.1 Fylkesnivå

På fylkesnivå presenteres tall for fylket samlet. I prinsippet skal tallene for fylket være lik summen av tallene for de fem regionene, men i enkelte tilfeller er det et mindre avvik. Dette skyldes fortrinnsvis avrundinger, gjennomsnittsberegninger og annet av beregningsteknisk karakter.

2.6.2 Regionnivå

Tallene presenteres deretter på regionnivå for hver av de fire regionene: Kristiansund/Nordmøre, Molde-regionen, Ålesund-regionen og Geirangerfjord/Trollstigen.

3 Turistenes overnattinger i Møre og Romsdal

Antallet kommersielle/varme senger er beregnet til 16 900 per 1. januar 2011. Antallet hotellsenger er 6 900, de øvrige 10 000 er senger i mindre overnattingsforetak som pensjonater/gjestehus, rorbuer, fjellstuer/gårder, ”rom og frokost ”(B&B)-rom, turisthytter, camping-/utleiehytter og annet av selvhusholdssenger som ikke er med i SSBs hotellstatistikk. I dette antallet er ikke senger i hytter utleid på åremål tatt med, men overnattingstall for denne kategorien overnatting er likevel med i beregningene i dette kapitlet.

3.1 Turistovernattinger i fylket

Som vist i tabell 3.1 nedenfor er det beregnet et antall turistovernattinger på ca 4,9 millioner i fylket i 2011. Omtrent 3,8 millioner overnattinger (78 prosent av overnattingene) ble foretatt av nordmenn, mens ca 1,1 millioner (22 prosent) ble foretatt av utlendinger. Om lag 3,8 millioner overnattinger var i forbindelse med ferie eller fritid. De øvrige 1,1 millioner var yrkesbaserte overnattinger, inklusive overnattinger i forbindelse med kurs- og konferanse.

Nesten 900 000 av disse overnattingene fant sted på hotell eller liknende overnattingsanlegg, dette tilsvarer ca 18 prosent av totalt antall overnattinger i Møre og Romsdal. Omtrent 11 prosent av overnattingene i Møre og Romsdal var ferie- eller fritidsbaserte overnattinger på hotell, mens bare ca sju prosent av overnattingene i fylket var yrkes- eller forretningsbaserte hotellovernattinger.

Campingovernattinger, i telt, bobil eller sesongcamping på eller utenom campingplass utgjorde 285 000 gjestdøgn og vel seks prosent av overnattingene. To tredeler av dette var norske ferie- og fritidsbaserte overnattinger. Man bør være oppmerksom på at overnattinger i campinghytter eller hyttegrend er ikke med under kategorien camping, men er tatt med i kategorien utleiehytter (o.l.)

Det finnes et betydelig antall rorbuer, fjellstuer/gårder, turisthytter, rom og frokost (B&B), annen romutleie, gårdshytter, campinghytter og hyttegrender i Møre og Romsdal. Det er ca 3 500 senger i fylkets mange campinghytter eller hyttegrender, mens 6 500 senger finnes i andre former for rom-, leilighets-, eller hytteutleie i Møre og Romsdal. I alt var det ca 800 000 overnattinger i campinghytter, utleiehytter/leiligheter eller rom (utenom hoteller) etc., som utgjorde 16 prosent av overnattingene i fylket. Mesteparten av disse overnattingene ble foretatt av nordmenn eller utlendinger på ferie, og utlendinger sto for to tredeler av overnattingene i denne type innkvartering. En del yrkesbaserte overnattinger (ca 200 000) foregår i også denne typen overnatting i Møre og Romsdal.

Drøyt én av fire av alle turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal fant sted i fylkets 17 400 private fritidsboliger i 2011.

Tabell 3.1 Turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal i 2011, etter type overnatting, reiseformål og nasjonalitet. 1000 overnattinger.

Møre og Romsdal, i alt		4 870	100 %
Hotell og liknende	I alt	899	18 %
	Nordmenn ferie & fritid	456	9 %
	Nordmenn yrke	233	5 %
	Utlendinger ferie & fritid	110	2 %
	Utlendinger yrke	100	2 %
*Camping (telt, bobil, sesongcamp. på og utenom camp.plass), ekskl. campinghytter	I alt	285	6 %
	Nordmenn ferie & fritid	171	4 %
	Nordmenn yrke	12	0 %
	Utlendinger ferie & fritid	100	2 %
	Utlendinger yrke	1	0 %
Utleiehytter/leiligheter/B&B rom/vandrerhjem, inkl. campinghytter			
	I alt	800	16 %
	Nordmenn ferie & fritid	170	4 %
	Nordmenn yrke	78	2 %
	Utlendinger ferie & fritid	440	9 %
	Utlendinger yrke	111	2 %
Privathytter/fritidsboliger			
	I alt	1 049	22 %
	Nordmenn ferie & fritid	755	16 %
	Nordmenn yrke	269	6 %
	Utlendinger ferie & fritid	18	0 %
	Utlendinger yrke	7	0 %
Slekt/venner			
	I alt	1 500	31 %
	Nordmenn ferie & fritid	1 238	25 %
	Nordmenn yrke	152	3 %
	Utlendinger ferie & fritid	96	2 %
	Utlendinger yrke	13	0 %
**Utleiehytter/næringsbygg, åremålsleie			
	I alt	133	3 %
	Nordmenn ferie og fritid	133	3 %
Annet, uspesifisert			
	I alt	205	4 %
	Nordmenn ferie & fritid	64	1 %
	Nordmenn yrke	61	1 %
	Utlendinger ferie & fritid	30	1 %
	Utlendinger yrke	50	1 %

*Eksklusive campinghytter/hyttegrend, som inngår i kategorien utleiehytter m.m.

**Åremålsutleie/næringsbygg/firmahytter (kun nordmenn, ferie & fritid)

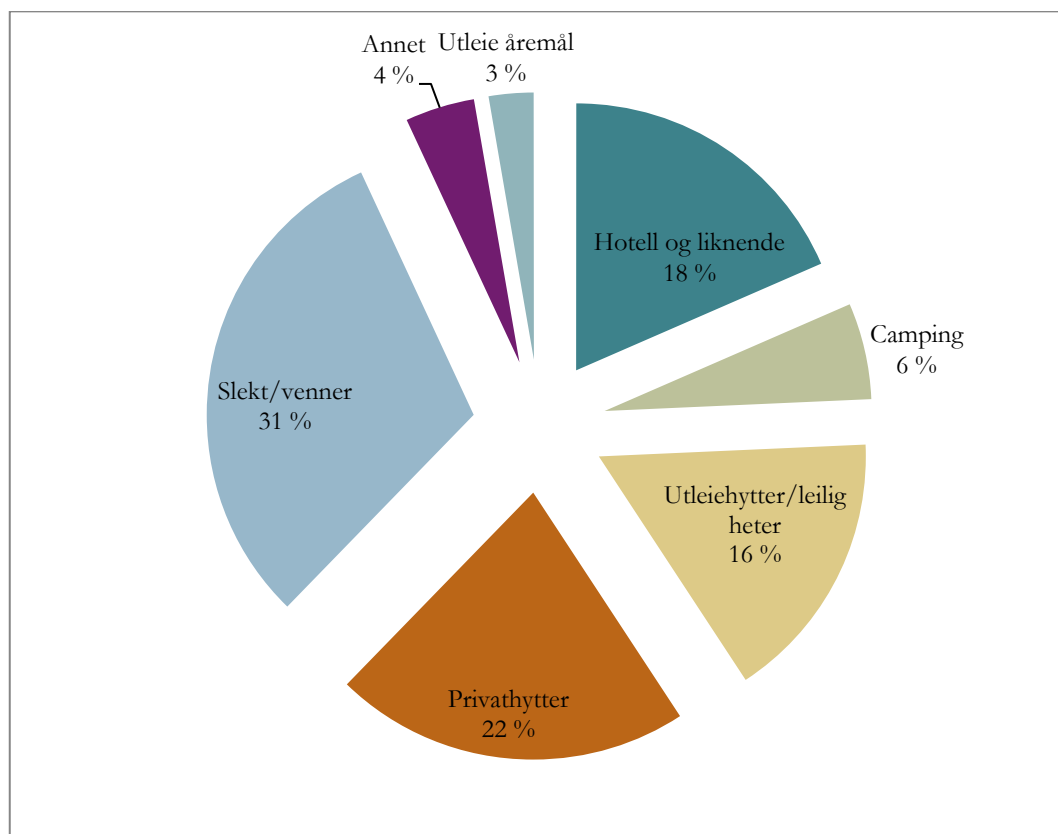
Langt de fleste av de 1,1 millioner fritidsboligovernattingene ble foretatt av nordmenn på ferie, som sto for 22 prosent av alle turistrelaterte overnattinger i fylket. Yrkesbetingede overnattinger i private fritidsboliger utgjorde seks prosent av alle overnattinger, mens utlendingers overnattinger i privateide fritidsboliger sto for under én prosent av alle turistovernattingene i Møre og Romsdal.

Overnattinger hos slekt eller venner (1,5 millioner) utgjorde nesten like mye som de kommersielt baserte overnattingene i fylket, dvs. ca 30 prosent av overnattingene totalt. En stor del av disse overnattingene var selvsagt knyttet til nordmenns besøk hos slekt eller venner i fylket (dvs. som reiseformål), og de fleste av disse var naturlig

nok ferie- og fritidsbaserte. Noen yrkesreisende nordmenn benyttet seg også av overnatting hos slekt eller venner (tre prosent av overnattingene).

Det finnes også en del hytter/fritidsboliger som er bygd for privat utleie på åremål, ofte til firmaer eller organisasjoner. En del av disse enhetene er ikke registret som (private) fritidsboliger, men er registrert som næringsbygg i annen kommersiell virksomhet enn turisme. Slike hytter tilbys nødvendigvis ikke åpent i markedet (dvs. via internettsider, turistbrosjyrer, turistkontor), fordi de er disponert i til dels langsiktige leieforhold. Utleier kan samtidig være registrert under annen virksomhet enn hytteutleie, som f.eks. innen landbruk. Det gjør at denne type enheter/foretak er lite "synlige" i markedet, og er dermed vanskelige å tallfeste. For denne typen overnatting er dermed tallene mere usikre enn for de andre kategoriene. Vi har anslått at det ble foretatt ca 130 000 turistrelaterte overnattinger i slike enheter i Møre og Romsdal i 2011, i hovedsak av nordmenn i ferie- og fritidssammenheng.

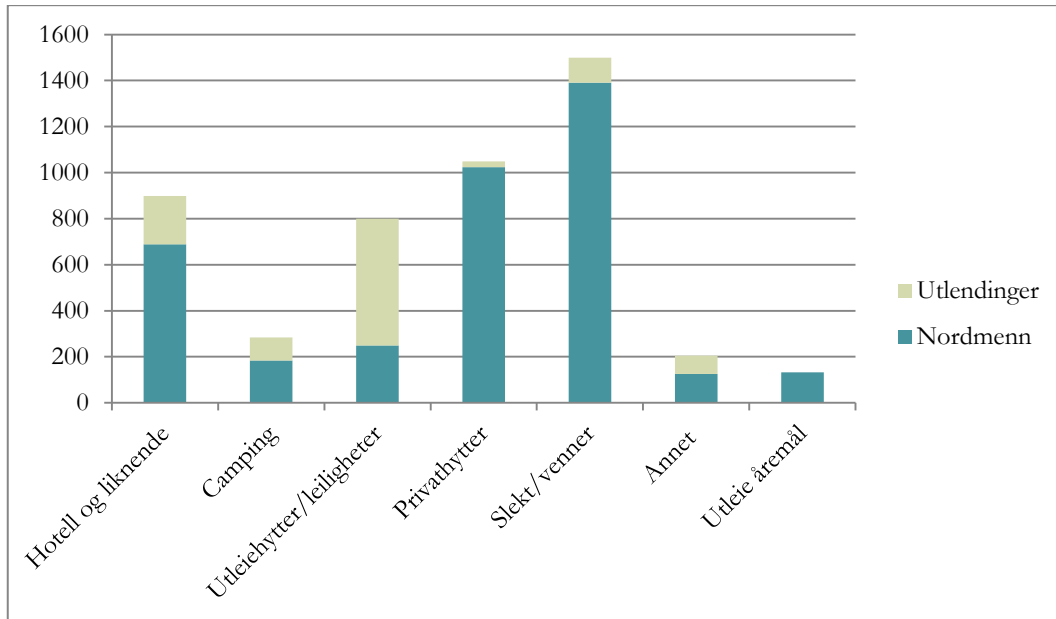
I kategorien "annet"/uoppgitt overnatting var det ca 205 000 overnattinger (fire prosent av overnattingene) i fylket. Dette omfatter f.eks. overnatting i skoler og klubblokaler etc. i forbindelse med arrangementer, eller yrkesbetinget overnatting i regi av arbeidsgiver (leide hus etc.) og overnatting i fritidsbåter eller på Hurtigruten.

Figur 3.1 Turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal i 2011, etter type overnatting. Andel av totalt antall turistovernattinger i Møre og Romsdal.

Figur 3.1 ovenfor viser fordelingen av turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal etter overnattingsform., jfr. tabell 3.1.

Figur 3.2, som også er basert på tabell 3.1, viser at det er nordmenn som står for brorparten av turistovernattingene i fylket.

Figur 3.2 Turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal i 2011, etter type overnatting og nasjonalitet. I tusen overnattinger.

Det er innen kategorien utleiehytter/leiligheter/romutleie hvor utlendinger er relativt sett viktigst (ca to tredeler av overnattingene i denne kategorien), mens nordmenn er dominerende innen de andre formene for overnatting i Møre og Romsdal.

Turistforeningshytter

I kategorien utleiehytter/rom m.m. inngår også senger i de mange turistforeningshyttene i Møre og Romsdal. Det er ikke beregnet separate tall for disse hyttene i denne rapporten. Men et eksempel fra Kristiansund/Nordmøre, som er den viktigste regionen mht. denne type hytter, kan illustrere omfanget av overnattinger i slike hytter i fylket. Det finnes 28 slike hytter som disponeres av Kristiansund og Nordmøre Turistforening, som til sammen har anslagsvis knapt 800 senger. I følge Turistforeningen var det i 2011 registret ca 10 000 overnattinger i disse hyttene.

Det innebærer en sengebelegg på ca fire prosent om man regner full kapasitet hele året. Det er betydelig lavere enn de andre type enhetene i denne kategorien. Ålesund og Sunnmøre Turistforening har 14 turistforeningshytter, mens Molde og Romsdal Turistforening har 10. Sammenlignet med tall for hyttene i Kristiansund og Nordmøre, skulle det tilsa et samlet antall overnattinger i underkant av 20 000. Antallet overnattinger i turistforeningshytter er altså relativt beskjeden i forhold til antallet overnattinger i andre typer enheter i denne kategorien.

Hurtigruten

Turistovernattinger på Hurtigruten inngår i kategorien "Annet/uspesifisert som omtalt ovenfor. For utlendinger er utgjør overnattingene på Hurtigruten 2,6 prosent av totalt antall overnattinger for ferie- og fritidsreisende og ca 1,3 prosent av yrkesovernattingene. Sannsynligvis er andelen gjestedøgn tilbrakt på Hurtigruten betydelig lavere for nordmenn enn for utlendinger. Antar vi en relativ andel hurtigrutegjestedøgn for nordmenn som er halvparten av utlendingenes (dvs. hhv.

1,3 og 0,65 prosent) gir dette 24 500 utenlandske gjestedøgn og 42 600 norske gjestedøgn. Det er dermed beregnet at ca en tredel, dvs. ca 67 000, av overnattingene i kategorien ”annet” foregikk om bord på Hurtigruten mens denne var i Møre og Romsdal.

Fritidsbåter

Overnattinger i fritidsbåter inngår også i kategorien ”Annet/uspesifisert som omtalt ovenfor. Antallet turistovernattinger i fritidsbåter i Møre og Romsdal er anslått til i underkant av 100 000 (se detaljer i avsnitt 4.2).

Yrkesreisende

Yrkes-/forretningsreiser eller annet i arbeidets medfør representerte 282 000 gjestedøgn for utenlandske besøkende i Møre og Romsdal i 2011. Blant utlendinger var 13 prosent av gjestedøgnene for de som var på yrkes-/forretningsreise i forbindelse med kongress eller messe, mens 18 prosent var i forbindelse med kurs, konferanse eller seminar. Resten (69 prosent) av gjestedøgnene foregikk på annen type yrkes-/forretningsreise eller annet i arbeidets medfør. Det skulle tilsi at ca 36 000 gjestedøgn i fm. kongress eller messe, 51 000 i fm. kurs, konferanse eller seminar, og 194 000 på annen yrkesreise. For norske besøkende har vi ikke annet å holde oss til enn SSBs hotellstatistikk, som gir 18 prosent av yrkesbaserte hotellgjestedøgn i fm. kurs eller konferanse og 82 prosent i fm. annen yrkesreise. Da må vi anta samme fordeling på alle overnattningsformer, som gir 230 000 gjestedøgn i fm. kurs og konferanse og 663 000 i fm. andre typer yrkesreiser. Til sammen for nordmenn og utlendinger utgjør dermed overnattinger i fm. kurs/konferanse og liknede 230 000 gjestedøgn, som er 21 prosent av yrkesgjestedøgnene og fem prosent av totalt antall gjestedøgn i fylket. Annen type yrkesreise utgjør 857 000 gjestedøgn, som er 79 prosent av yrkesgjestedøgnene og 18 prosent av totalt antall gjestedøgn i Møre og Romsdal i 2011.

3.2 Overnattinger i regionene

Tabell 3.2 viser fordelingen av turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal på fylkets fire regioner, etter overnattningsform, nasjonalitet og besøksformål.

Tabell 3.2 Turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdals fire regioner i 2011, etter type overnatting og reiseformål og nasjonalitet. 1000 overnattinger. (F&F = ferie- og fritidsovernattinger, Yrke = yrkesovern.).

	Kr. sund/ Nordmøre	Molde- regionen	Ålesund- regionen	Geiranger/ Trollstigen	I alt
Totalt	1 297	1 260	1 914	399	4 870
Hotell o.l.	148	208	410	133	899
Nordmenn F&F	75	106	208	67	456
Nordmenn Yrke	38	54	106	34	233
Utlendinger F&F	18	25	50	16	110
Utlendinger Yrke	16	23	46	15	100
*Camping	64	75	107	38	285
Nordmenn F&F	39	45	65	23	171
Nordmenn Yrke	3	3	5	2	12
Utlendinger F&F	23	26	38	13	100
Utlendinger Yrke	0	0	0	0	1
Utleiehytter, leil., rom o.l.	236	242	230	92	800
Nordmenn F&F	50	52	49	20	170
Nordmenn Yrke	23	24	23	9	78
Utlendinger F&F	130	133	127	51	440
Utlendinger Yrke	33	34	32	13	111
Privathytter	412	282	291	64	1 049
Nordmenn F&F	297	203	209	46	755
Nordmenn Yrke	105	72	74	16	269
Utlendinger F&F	7	5	5	1	18
Utlendinger Yrke	3	2	2	0	7
Slekt/venner	339	362	762	37	1 500
Nordmenn F&F	280	299	629	31	1 238
Nordmenn Yrke	34	37	77	4	152
Utlendinger F&F	22	23	49	2	96
Utlendinger Yrke	3	3	7	0	13
**Utleie åremål	52	36	37	8	133
Annet	46	54	77	27	205
Nordmenn F&F	15	17	24	9	64
Nordmenn Yrke	14	16	23	8	61
Utlendinger F&F	7	8	11	4	30
Utlendinger Yrke	11	13	19	7	50

*Ikke inklusive campinghytter/hyttegjeng, som inngår i kategorien utleiehytter m.m.

**Åremålsutleie/næringsbygg/firmahytter (kun nordmenn, ferie & fritid)

Av regionene er Ålesund-regionen viktigst som turistregion målt i antall overnattinger i 2011. Nesten 40 prosent av turistovernattingene i fylket (1,9 millioner) fant sted i Ålesund-regionen. Kristiansund/Nordmøre regionen og Molde-regionen er omtrent like store mht. turistovernattinger med ca 1,3 millioner overnattinger i hver av disse regionene. Geiranger/Trollstigen-regionen omfatter bare to kommuner av 36 totalt i Møre og Romsdal, men disse to kommunene har likevel nesten 400 000 overnattinger, som er nesten 10 prosent av overnattingene i fylket.

Ålesund-regionen hadde 410 000 overnattinger i hoteller og liknede overnattingsanlegg, og drøyt 230 000 overnattinger i utleiehytter, leiligheter, rom og annet (utenom hotell). Flest overnattinger (ca 760 000) var det likevel i privat

innkvartering hos slekt eller venner. Ålesund-regionen har mange hoteller (22) og omtrent 3 000 hotellsenger, som er drøyt 40 prosent av hotellsengene i fylket. Regionen har også klart flest overnattinger hos slekt eller venner sammenlignet med de andre regionene i fylket, fortrinnsvis på grunn av høyere folketall.

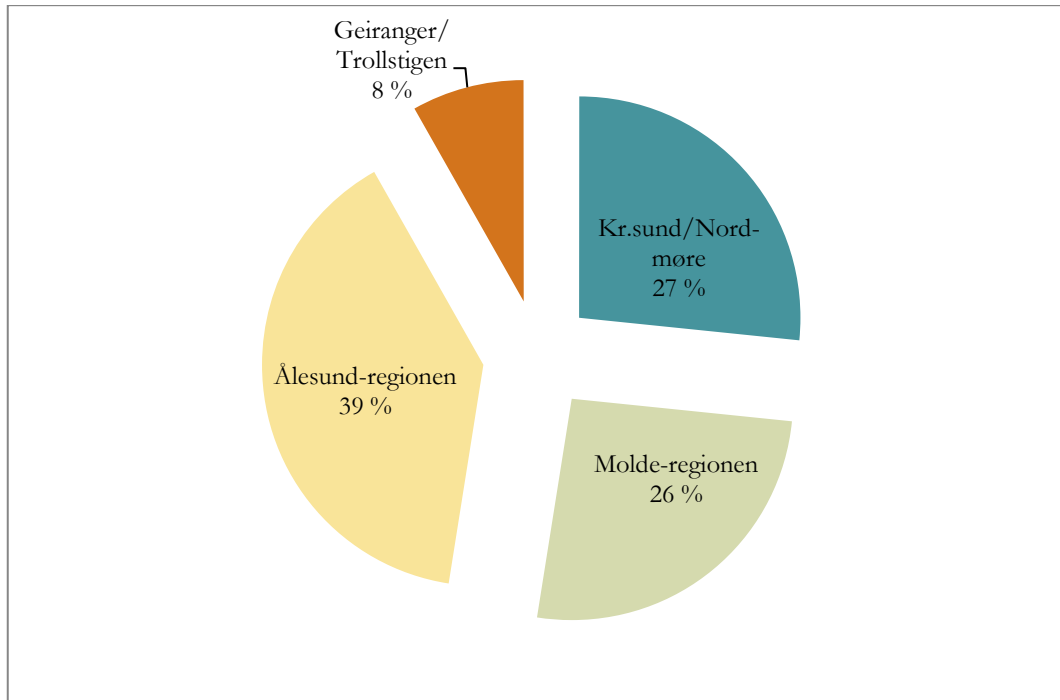
Kristiansund/Nordmøre-regionen har klart færre hoteller og liknede overnattingsanlegg (15) enn Ålesund-regionen (22). Regionen har under 150 000 overnattinger på hotell og liknende, som er færrest av byregionene i Møre og Romsdal. Regionen har likevel et betydelig antall overnattinger innen ”ikke-kommersiell” overnatting, fortrinnsvis på privateide fritidsboliger og hos slekt eller venner. For eksempel er Aure og Surnadal viktige hyttekommuner med over 1 100 registrerte fritidsboliger hver. Det er beregnet at det var ca 412 000 overnattinger i regionens nesten 7 000 fritidsboliger i 2011. I tillegg var det om lag 340 000 turistrelaterte overnattinger hos slekt eller venner i regionen, samt drøyt 50 000 i åremålsutleide enheter.

Besøkende til Molde-regionen har relativt flest overnattinger i hos slekt eller venner, som utgjør ca en tredel av de nesten 1,3 millioner turistrelaterte overnattingene i regionen. Regionen har omtrent like mange hoteller (13) som Kristiansund/Nordmøre. Gjennomsnittlig større i hoteller og litt bedre belegg i Molde-regionen gjorde likevel at denne hadde over 50 000 flere overnattinger enn Kristiansund/Nordmøre regionen på hoteller og liknede i 2011. Regionen hadde også flest overnattinger (242 000) av alle regionene innen segmentet utleiehytter/rom og lignende.

Geiranger/Trollstigen-regionen har seks hoteller og liknede med ca 950 senger og relativt høyt belegg. De fleste og største av disse hotellene ligger i Geiranger/Stranda området. Til sammen ble det tilbrakt over 130 000 gjestedøgn på hotell i regionen, som er nesten like mye som i Kristiansund/Nordmøre-regionen.

Geiranger/Trollstigen-regionen har også en del større campingplasser, med om lag 80 000 overnattinger på campingplass, pluss 42 000 i campinghytter (listet under hytteutleie i tabellen over). Regionen hadde også en del overnattinger (nær 100 000) i utleiehytter/rom og lignende.

Figur 3.3 nedenfor viser det relative forholdet i antall overnattinger regionene i mellom. Som nevnt står Ålesund-regionen for nesten 40 prosent av overnattingene. Nest etter Ålesund-regionen har Kristiansund/Nordmøre (27 prosent av overnattingene i fylket) og Molde-regionen (26 prosent) flest overnattinger. Geiranger/Trollstigen-regionen har åtte prosent av turistovernattingene i Møre og Romsdal.

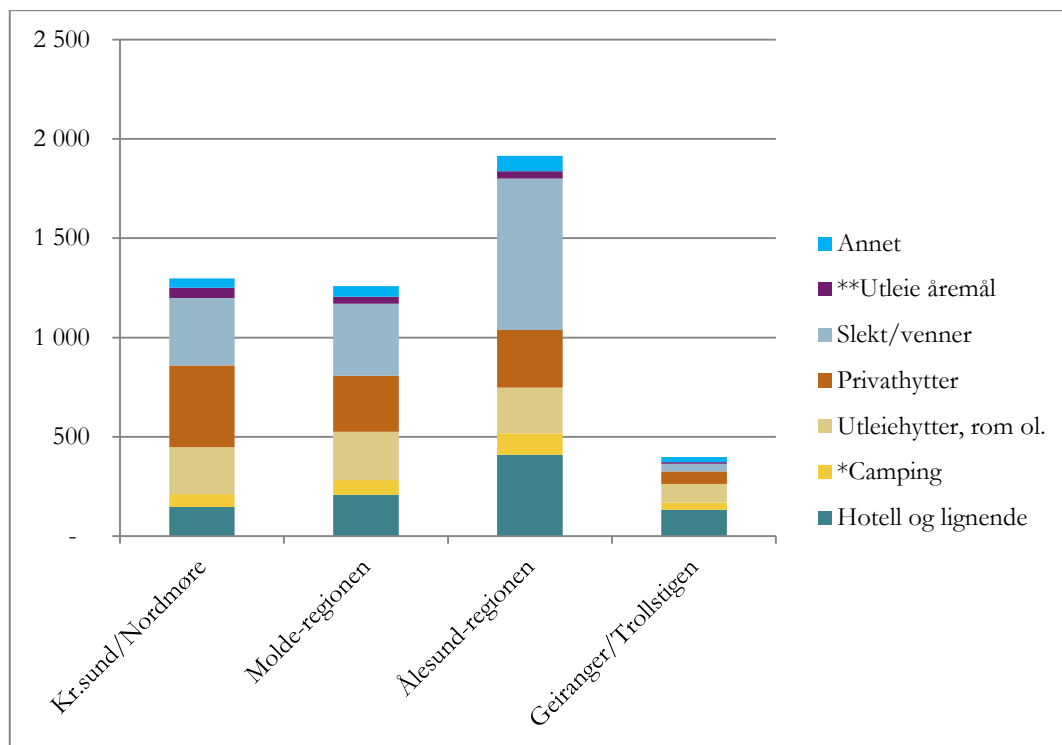

Figur 3.3 Turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal i 2011, etter region. Prosentandel av totalt antall overnattinger i Møre og Romsdal.

Figur 3.4 illustrerer sammensetningen av turismen i Møre og Romsdal -regionene mht. overnattingsform.

Figuren viser ganske klart at privat overnatting, dvs. besøk hos slekt eller venner og fritidsboligturisme, er framtrepende i Møre og Romsdal når det gjelder den relative andelen av overnattinger i de ulike regionene. I Ålesund-regionen er slekt og venner besøk spesielt viktig mht. andel av totalt antall overnattinger. Hotellturismen er også viktig for alle regionene, og aller størst absolutt sett som overnattingsform i Ålesund-regionen og Geiranger/Trollstigen blant de fire regionene.

I Geiranger/Trollstigen er overnattingsturismen mest sammensatt i forhold til i de andre regionene, dvs. med overnattingene mer jevnt fordelt på ulike former for overnatting. I motsetning til de andre regionene er hotellturismen absolutt størst der i forhold til andre typer overnattingsturisme.

*Ikke inklusive campinghytter/hyttegrend, som inngår i kategorien utleiehytter m.m.

**Åremålsutleie/næringsbygg/firmahytter (kun nordmenn, ferie & fritid)

Figur 3.4 Turistrelaterte overnattinger i Møre og Romsdal i 2011, etter region og type overnatting, 1000 overnattinger.

4 Turistenes forbruk i Møre og Romsdal

4.1 Hovedtrekk i beregningsgrunnlag og forutsetninger

Her gis en kort oversikt over hovedtrekk i beregningsgrunnlag og forutsetninger. Anvendelsen av de respektive datagrunnlagene er forklart nærmere i sammenheng med selve beregningene.

4.1.1 Utgifter til overnatting/losji

Herunder regnes overnattingsturistenes beregnede forbruk på overnattingstjenester, dvs. betaling for overnatting på hotell, pensjonat, camping, utleiehytter, husrom og annet. All omsetning innen overnatting/losji regnes å være betalt av overnattende turister.

4.1.2 Utgifter til servering

I denne kategorien regnes turistenes forbruk på servering på overnattingssteder (hotellrestaurant/bar/frokostrom og lignende), frittstående restauranter, barer og andre utesteder, kantine, kafeer, hurtigmat/grill/kiosk og liknende.

Overnattingsturistenes beregnede forbruk innen denne type serveringsforetak i det aktuelle området benyttes som en hjelpetørrelse i beregningen av gjennomreisendes og dagsbesøkendes forbruk.

4.1.3 Forbruk i handelsnæringen (detaljhandel)

Hovedprinsippet i beregningene er turistenes forbruk på dagligvarer og annet varekjøp

I denne analysen har vi ønsket å skille mellom turistenes forbruk av varer til daglig eller løpende bruk og varer og tjenester som er av mer investeringsmessig karakter.

Tjenester utført av håndverkere, entreprenører etc. knyttet til bygging og vedlikehold av hytter og leiligheter hører ikke inn under detaljhandel, men er beregnet separat i kapittel 6 om bygging av nye fritidsboliger.

Det er litt mer komplisert å behandle leveranser av byggevarer, møbler og interiør til hytter og leiligheter. Det er et nokså flytende skille mellom hva som er ”småkjøp til hytta” (som kan regnes som løpende forbruk) og hva som er varige investeringer. Vi var valgt å regne alt av turistenes forbruk på dagligvarer og annet varekjøp som løpende forbruk og ikke som investeringer/kapitalvarer. Når det gjelder omsetning knyttet til leveranser av møbler og interiør, har vi valgt å ta med dette som omsetning tilknyttet bygging/oppgradering av fritidsboliger i en egen del av dette prosjektet.

4.1.4 Utgifter til transport

Denne kategorien omfatter turistenes forbruk på transporttjenester og varer. Det omfatter utgifter til f eks reisebilletter, leiebil, bompenger, parkering, snøscootertransport og annet. Kjøp av drivstoff til eget kjøretøy er i forbruksundersøkelsene oppgitt til å være en transportrelatert utgift, og oppfattes vanligvis ikke som et varekjøp blant turistene.

Turisme i Møre og Romsdal er i stor grad vegbasert, og ca 44 prosent av turistenes totale transportutgifter oppgis å være kjøp av drivstoff. I beregningen av omsetning er derfor turistenes forbruk på drivstoff tatt med under kategorien transport og ikke som varekjøp i detaljhandelen. Transportutgiftene er blant de forbrukskategoriene som er vanskeligst å stedfeste, siden f eks bensin innkøpt i et annet fylke kan være forbrukt i Møre og Romsdal og omvendt, eller billetter kjøpt for reise i Møre og Romsdal av aktører som er basert utenom fylket og vice versa. Vi må her forutsette at slike forskjeller til en viss grad jevner seg ut fylkene i mellom, slik at det ikke har vesentlige implikasjoner for beregningen av forbruk til transport i Møre og Romsdal.

4.1.5 Utgifter til aktiviteter/opplevelser/underholdning

Dette omfatter i hovedsak

- Skiheisanlegg
- Golfbaner og andre sportsanlegg
- Aktivitetstilbydere (jakt og fiske, guiding, fjellturer, alpint, gokart, event/teambuildingsaktiviteter osv.)
- Underholdning (konserter, festivaler, kino, show etc.)
- Annet (opplevelser, besøksmål/attraksjoner/museer etc.)

Generelt er det forbruksdata fra TOURIMPACT-undersøkelsene som er anvendt også for å bestemme omfanget av disse utgiftene. Det er imidlertid eksplisitt innarbeidet besøkstall ved større attraksjoner (for eksempel Geirangerfjorden, Trollstigen, Atlanterhavsvegen m. fl.) i tallene for dagsbesøk i Møre og Romsdal.

4.1.6 Annet forbruk av varer/tjenester

Andre typer omsetning knyttet til tjenesteyting (turistinformasjon/booking, gebyrer/avgifter, helse og velvære, frisører, legebehandling, post, bank og teletjenester etc.) utgjør relativt små beløp, men er tatt med i beregningene som ”annet forbruk”.

4.2 Overnattende turistenes forbruk i Møre og Romsdal

4.2.1 Forbruk etter type overnatting og type besøkende

Tabell 4.1 viser det beregnede forbruket i Møre og Romsdal i 2011 for overnattende turister etter overnattingsform og type besøkende.

Tabell 4.1 Turistrelatert forbruk for overnattende besøkende i Møre og Romsdal i 2011, etter type besøkende og type overnatting, 1000 kr og prosent.

I alt		2 898 460	100 %
Hotell og lignende	I alt	1 320 450	46 %
	Nordmenn ferie/fritid	237 717	8 %
	Nordmenn yrke	727 691	25 %
	Utlendinger ferie/fritid	226 846	8 %
	Utlendinger yrke	128 196	4 %
Camping*	I alt	129 570	4 %
	Nordmenn ferie/fritid	69 504	2 %
	Nordmenn yrke	-	0 %
	Utlendinger ferie/fritid	59 875	2 %
	Utlendinger yrke	191	0 %
Slekt/venner	I alt	586 681	20 %
	Nordmenn ferie/fritid	473 842	16 %
	Nordmenn yrke	-	0 %
	Utlendinger ferie/fritid	84 280	3 %
	Utlendinger yrke	28 559	1 %
Utleiehytter/rom/leiligheter og lignende	I alt	353 879	12 %
	Nordmenn ferie/fritid	72 651	3 %
	Nordmenn yrke	-	0 %
	Utlendinger ferie/fritid	264 519	9 %
	Utlendinger yrke	16 710	1 %
Privathytter	I alt	318 468	11 %
	Nordmenn ferie/fritid	306 912	11 %
	Nordmenn yrke	-	0 %
	Utlendinger ferie/fritid	11 555	0 %
	Utlendinger yrke	-	0 %
Åremål**	I alt	53 833	2 %
	Nordmenn ferie/fritid	53 833	2 %
Annet	I alt	135 579	5 %
	Nordmenn ferie/fritid	21 505	1 %
	Nordmenn yrke	56 394	2 %
	Utlendinger ferie/fritid	26 591	1 %
	Utlendinger yrke	31 089	1 %

*Ikke inklusive campinghytter/hyttegrend, som inngår i kategorien utleiehytter. **Åremålsutleie/næringsbygg/firmahytter

Forbruket som kan tilskrives overnattende turister er beregnet til nær 2,9 milliarder kroner i 2011. Nordmenn brukte samlet sett mest, ca 2,02 milliarder kroner (70 prosent), av overnattende turister i Møre og Romsdal. Overnattende utlendinger bidro på sin side med 0,88 milliarder kroner i forbruk (30 prosent). Det er innen segmentet utleiehytter/rom og lignende hvor utlendinger la igjen mest penger, over 280 millioner kroner. Nordmenn som overnattet på hotell og lignende brukte nær én milliard kroner i fylket, som tilsvarer om lag en tredel av det samlede forbruket. Ferie- og fritidsreisende la igjen klart mest i Møre og Romsdal, om lag 1,9 milliarder kroner, mens yrkes-/forretningsreisende brukte til sammen ca 1,0 milliarder kroner på besøkene i fylket. I omsetningssammenheng er altså Møre og Romsdal

fortrinnsvis et ferie- og fritidsbasert reisemålsfylke, hvor de ferierende stod for 66 prosent av forbruket til overnattende besøkende.

Nesten halvparten (46 prosent) av dette forbruket kommer fra gjester på hoteller og liknede overnattingsanlegg i fylket, selv om denne gruppen turister bare hadde ca 18 prosent av antallet overnattinger i fylket (jfr. tabell 3.1).

Utlendinger står for 27 prosent av hotellgjestenes forbruk (355 millioner kr). Yrkesreisende står for den største delen (65 prosent) av forbruket (0,86 milliarder kr) blant hotellgjestene.

Blant de som camper på eller utenom campingplass er det også nordmenn som står for den største andelen av forbruket, dvs. et beregnet norsk forbruk på ca 70 millioner kroner av totalt 130 millioner kroner innen camping (utenom campinghytter). Legges forbruk fra turister i campinghytter (ca. 123 millioner kroner) til, bidro campingturismen med drøyt 250 millioner kroner og ni prosent av forbruket.

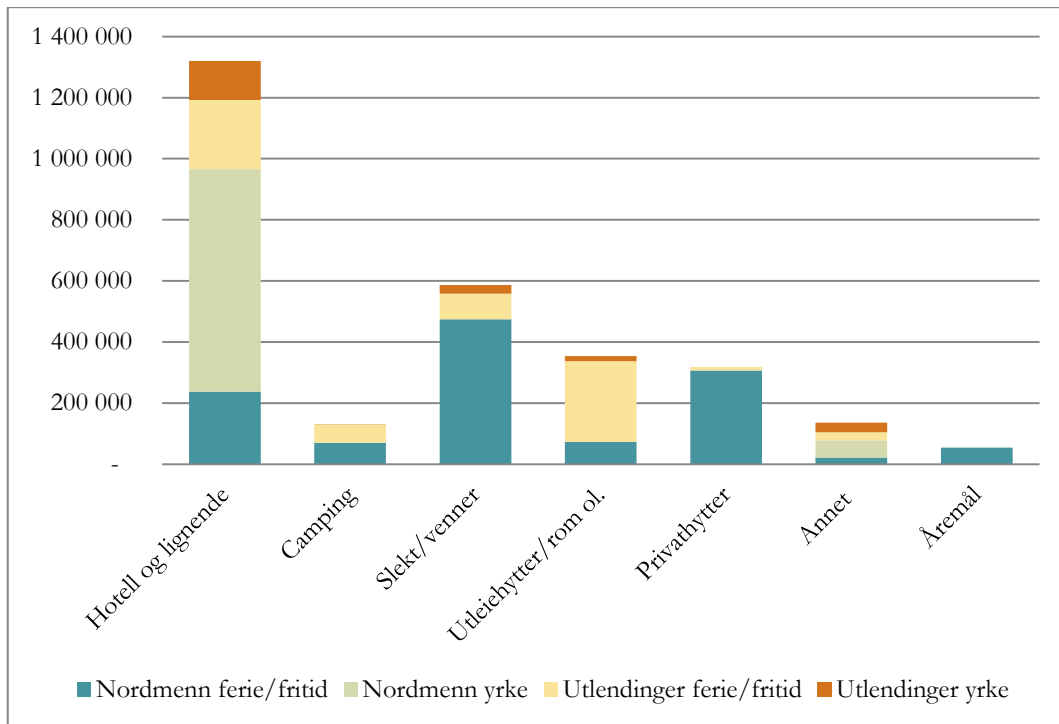
De som besøker slekt eller venner har også normalt et visst pengeforbruk i forbindelse med besøket (til transport, bevertning underveis, eventuelle aktiviteter eller underholdning osv.), som regnes som turistrelatert forbruk. I Møre og Romsdal er det beregnet at forbruket til denne gruppen besøkende var nesten 600 millioner kr, som var ca 20 prosent av det overnattingsbaserte turistforbruket i fylket i 2011. Nordmenn stod for ca 80 prosent av forbruket, mens utenlandske gjester hos slekt eller venner stod for den resterende femdelen av dette.

Når det gjelder overnattende i private fritidsboliger, er det naturlig nok nordmenn som har det høyeste samlede forbruket, dvs. ca 307 millioner kroner av 318 millioner kroner i alt. Overnattende besøkende i fritidsboliger har på samme måte som slekts- og vennebesøkende et forbruk i forbindelse med besøket på egen eller lånt fritidsbolig, og dette forbruket utgjorde til sammen 11 prosent av totalforbruket til overnattingsturistene i fylket.

Om lag 350 millioner kroner ble brukt av turister som overnattet i leid hytte/leilighet eller rom (utenom hoteller), hvor av ca 123 millioner kroner av campinghytteturister. Det tilsvarer ca 11 prosent av forbruket til overnattingsturistene i Møre og Romsdal. Ca fire av disse 11 prosentene er forbruk fra turister som var innkvartert i campinghytter på campingplass. Utlendingene, som i mange tilfeller velger denne type innkvartering i Møre og Romsdal, stod for brorparten på 79 prosent av dette forbruket (265 millioner kroner). Overnattende i firmahytter og annet av åremålsleide enheter bidro med 54 millioner kroner i forbruk. I all hovedsak dreier dette seg om norske besøkende.

Ca fem prosent av forbruket til overnattingsgjestene i Møre og Romsdal i 2011 skriver seg fra turister som hadde valgt andre former for overnatting enn de som er nevnt ovenfor. Ca 136 millioner kroner ble brukt på besøkene i Møre og Romsdal av denne restgruppen turister.

Figur 4.1 viser tallene fra tabell 4.1 etter type turist og overnattingsform.

Figur 4.1 Forbruk fra overnattingsturisme i Møre og Romsdal i 2011, etter type turist og type overnatting, 1000 kr.

Turistforeningshytter

Det er anslått tidligere i rapporten (i avsnitt 3.1) at antallet overnattinger i turistforeningshytter er om lag 20 000. Langt de fleste av disse er ferierende nordmenn. Regner vi et ca forbruk på 400 kroner per gjestdøgn for disse, utgjør det om lag åtte millioner kroner.

Hurtigruten

Mye av forbruket blant overnattende i kategorien ”annen” overnatting kan tilskrives overnattende passasjerer på Hurtigruten. Under avsnitt 3.1 er det beregnet at antallet overnattinger blant hurtigrutepassasjerer var om lag 67 000 i Møre og Romsdal i 2011. Antas omtrent samme forbruk for hurtigrutepassasjerer som for som for hotellgjester per gjestdøgn, er det beregnet at overnattende hurtigrutepassasjerer bidro med ca 79 millioner kroner i forbruk under opphold i fylket i 2011.

Av dette forbruket er det naturlig at en del har foregått i land. Hurtigruten tilbyr flere utflukter, men de viktigste er overland turene Geiranger-Ålesund, Geiranger-Trollstigen-Molde og Kristiansund-Molde (Atlantehavsvegen). Når det gjelder Geiranger-turene har Horwath Consulting AS regnet på besøkstall og forbruk relatert til disse for 2011 i rapporten ”Reiselivsmessige virkninger av helårsvei til Geiranger” (Horwath Consulting AS, 2011). Her fremkommer det at 36 770 passasjerer reiste til Geiranger (”avstikker” fra Ålesund for nordgående rute). Av disse var ca 2 000 med på utflukt til Dalsnibba med retur til Ålesund, mens 27 000 kjørte overlandtur via Trollstigen til Molde. Lokalt forbruk for disse (bussleie, guider, tenderbåter etc.) eks. mva. og 30 prosent provisjon til rederiet, er beregnet til 15,9 millioner kroner. I tillegg er det beregnet en omsetning på ca 740 000 kroner for avstigende passasjerer

som ikke var på utflukt. Inklusive mva. (med 20 prosent i gjennomsnitt) er dette til sammen ca 20,0 millioner kroner.

I følge Hurtigruten var 7 265 passasjerer med på overlandturen fra Kristiansund til Molde via Atlanterhavsvegen. Med en pris på ca 740 kroner per passasjer i 2011, gir det en omsetning på 5,3 millioner kroner, og minus 30 prosent provisjon utgjorde det 4,1 millioner kroner inklusive mva. Tilsvarende er omsetning (eks. provisjon) for utfluktene til Jugendbyen Ålesund og Atlanterhavsparken beregnet til 1,2 millioner kroner.

Samlet er altså lokal omsetning fra utflukter beregnet til ca 25,3 millioner kroner inkl. mva. I tillegg vil det være noe forbruk fra passasjer som er i land, men som ikke er på turer, som anslagsvis kan dreie seg om ca 5 millioner kroner. Alt i alt er altså forbruk ved landbesøk i fylket anslått til om lag 30 millioner kroner.

Fritidsbåter

Vi har ikke gjort spesielle beregninger for fritidsbåtturisme for Møre og Romsdal fordi rammene i prosjektet ikke tillater det. For overnattende turister inngår overnattinger i fritidsbåt eller liknende i kategorien ”Annet”, som tilfellet med hurtigrutepassasjerer omtalt ovenfor. Dagsbesøkende i fritidsbåt inngår ellers enten i kategorien gjennomreisende (se avsnitt 4.4) eller dagsbesøkende (se avsnitt 4.5).

Møre og Romsdal er helt klart et ”fritidsbåtfylke” med over 100 gjestehavner og over 1 500 gjesteplasser. I TØI ringvirkingsanalysen for Østfold i 2009 ble fritidsbåtturisme beregnet til å utgjøre ca 94 000 gjestdøgn og en omsetning på 29 millioner kroner fordelt på 26 gjestehavner og drøyt 800 gjesteplasser, samt en rekke uthavner. Østfold er definitivt også et ”fritidsbåtfylke” med mange besøkende i båt internt i fylket, men også utenfra med besøkende fra store befolkningskonsentrasjoner ellers på Sørøstlandet og Sverige med mer. Møre og Romsdal har en lengre kyst, og nesten dobbelt så mange gjesteplasser sammenlignet med Østfold. Imidlertid har Østfold sannsynligvis høyere andel besøkende i havnene som er reelle overnattingsturister (ikke-lokale besøkende), trolig et noe høyere belegg per gjesteplass, samt noe lengre sesong enn Møre og Romsdal. Et grovt estimat på antall gjestedøgn kan settes opp slik: Antall gjestehavnsplasser (1500) x båtbelegg i sesong (50 prosent) x antall personer per båt (3) x antall dager i sesong medio mai - medio september (120) x andel turister (35 prosent) gir til sammen ca 95 000 gjestedøgn i gjestehavner. I tillegg vil det være noe turistovernatting i uthavner, men overnattende der har lite forbruk per besøkende og mye lavere enn de i gjestehavnene.

På dette grunnlag anslår vi at fritidsbåtturismen er omtrent i omfang som den i Østfold, målt i gjestedøgn og forbruk. På dette grunnlag tilsier et grovt estimat at fritidsboligturisme i Møre og Romsdal representerer anslagsvis 100 000 gjestedøgn og om lag 30-35 millioner kroner i forbruk. Det har altså en relativt moderat betydning sammenlignet med andre former for overnattingsturisme mht. antall gjestedøgn og forbruk.

Yrkesreiser

I avsnitt 3.1 ble det beregnet at 21 prosent av de yrkesbaserte overnattingene skjedde i forbindelse med kurs, konferanse og liknende, mens 79 prosent av slike overnattinger var i forbindelse med annen type yrkes- eller forretningsreise.

Yrkesreisende samlet er beregnet til å ha hatt et forbruk på 989 millioner kroner. Vi må her da anta at fordelingen mellom gjestedøgn og forbruk er omtrent lik for alle typer yrkesreisende. Gitt denne forutsetningen, bidro dermed overnattende kurs- og konferansegjester med ca 209 millioner kroner, mens andre typer overnattende yrkesreisende med 779 millioner kroner i Møre og Romsdal i 2011.

4.2.2 Forbruk etter forbrukskategori

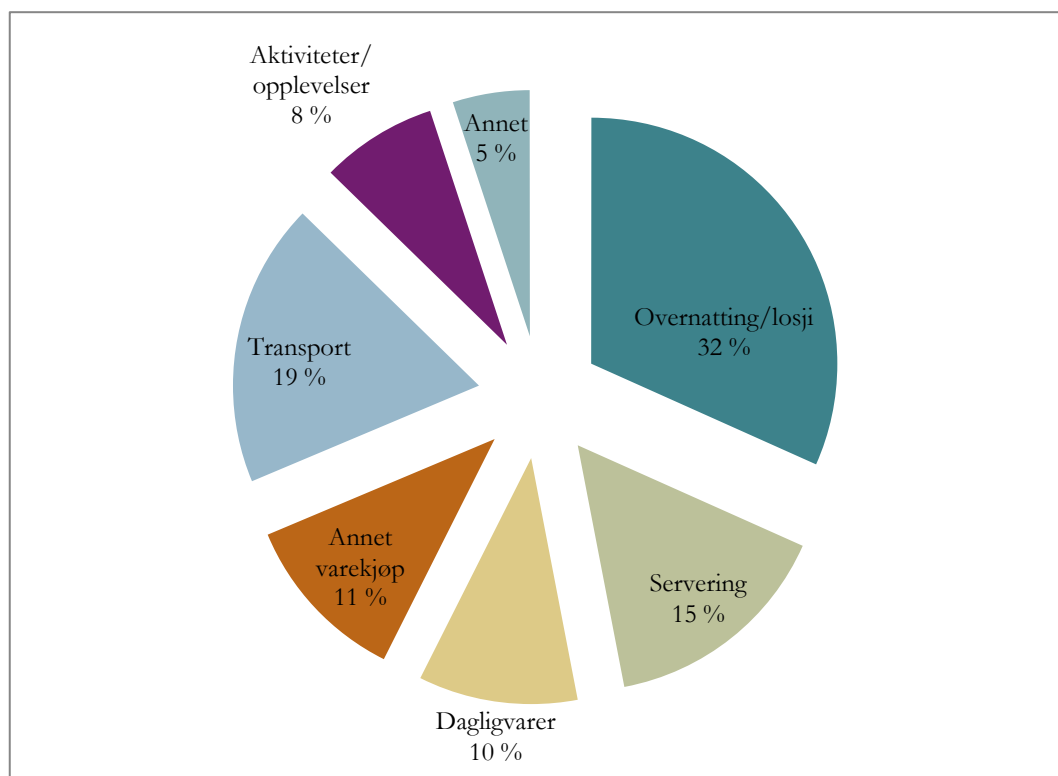
I tabell 4.2 nedenfor er forbruket for alle typer overnattende turister (inkl. ferie/fritid- og yrkesreisende, samt utlendinger og nordmenn) fordelt på ulike forbrukskategorier.

Tabell 4.2 Turistrelatert forbruk i Møre og Romsdal i 2011, etter forbrukskategori. I 1000 kr og prosent.

I alt	2 898 460	100,0 %
Overnatting/losji	918 649	31,7 %
Servering	442 866	15,3 %
Dagligvarer	302 729	10,4 %
Annet varekjøp	325 734	11,2 %
Transport	540 347	18,6 %
Aktiviteter/opplevelser	221 492	7,6 %
Annet	146 644	5,1 %

Av totalt 2,9 milliarder kroner er drøyt 0,9 milliarder kroner brukt på overnatting/innlosjering. Det er altså den største utgiftsposten for de overnattende turistene samlet sett. Nest etter overnatting følger forbruk på transport (billetter, drivstoff, leiebil, bompenger etc.), som samlet beløp seg til 540 millioner kroner. Av dette var ca 44 prosent kjøp av drivstoff til eget kjøretøy. Forbruk til servering (restaurant, kafé, gatekjøkken, bar osv) er også en betydelig utgiftspost for turistene, og turistene i Møre og Romsdal brukte 443 millioner kroner på dette i 2011.

Mange fritidsboligturister og overnattende i selvhusholdsenheter (campinghytter, hytteutleie m.m.) på besøk i fylket gjorde også at forbruket på dagligvarer kom opp i 303 millioner kroner. Annet varekjøp (utstyr, klær, suvenirer, gaver med mer) bidro med ca 326 millioner kroner av forbruket til overnattingsturistene. Forbruk på aktiviteter, opplevelser og underholdning var ca 221 millioner kroner, mens andre, diverse utgifter beløp seg til 147 millioner kroner.

Figur 4.2 Forbruk fra overnattingsturisme i Møre og Romsdal i 2011, etter forbrukskategori. Prosentandel av totalt forbruk.

Figur 4.2 viser den prosentvise fordelingen av overnattingsturistens forbruk etter forbrukskategori. Utgifter til overnatting tilsvarer ca en tredel av det samlede forbruket. Servering og transport er også betydelige forbruksposter med henholdsvis 15 og 19 prosent av totalforbruket.

Dagligvarer og annet varekjøp utgjorde til sammen 21 prosent av forbruket, mens aktiviteter/underholdning og lignende utgjorde åtte prosent av forbruket. Forbruk utenom det som allerede er spesifisert ovenfor var bare ca fem prosent.

4.3 Overnattende turistenes forbruk i regionene

Tabell 4.3 viser det regionalfordelte forbruket spesifisert etter type overnatting og type besøkende.

Tabell 4.3 Forbruk for overnattingsturister i Møre og Romsdals regioner i 2011, etter region, type besøkende og type overnatting, 1000 kr.

Region	Kr. sund/ Nordmøre	Molde- regionen	Ålesund- regionen	Geiranger/ Trollstigen	I alt
I alt	660 578	723 457	1 204 131	310 293	2 898 460
Hotell og lignende	217 439	305 543	602 701	194 766	1 320 450
Nordmenn ferie/fritid	39 145	55 006	108 503	35 063	237 717
Nordmenn yrke	119 829	168 383	332 145	107 334	727 691
Utlendinger ferie/fritid	37 355	52 491	103 541	33 460	226 846
Utlendinger yrke	21 110	29 664	58 513	18 909	128 196
Camping	29 273	34 300	48 844	17 153	129 570
Nordmenn ferie/fritid	15 703	18 399	26 201	9 201	69 504
Nordmenn yrke	-	-	-	-	-
Utlendinger ferie/fritid	13 527	15 850	22 571	7 926	59 875
Utlendinger yrke	43	51	72	25	191
Slakt/venner	132 481	141 624	297 937	14 640	586 681
Nordmenn ferie/fritid	107 000	114 385	240 633	11 824	473 842
Nordmenn yrke	-	-	-	-	-
Utlendinger ferie/fritid	19 032	20 345	42 800	2 103	84 280
Utlendinger yrke	6 449	6 894	14 503	713	28 559
Utleiehytter/rom/leiligh. ol.	97 848	108 386	101 411	46 235	353 879
Nordmenn ferie/fritid	15 937	22 989	20 522	13 204	72 651
Nordmenn yrke	-	-	-	-	-
Utlendinger ferie/fritid	76 938	80 263	76 212	31 106	264 519
Utlendinger yrke	4 973	5 133	4 678	1 925	16 710
Privathytter	130 931	83 526	87 324	16 687	318 468
Nordmenn ferie/fritid	125 291	80 892	84 402	16 328	306 912
Nordmenn yrke	-	-	-	-	-
Utlendinger ferie/fritid	5 640	2 634	2 923	359	11 555
Utlendinger yrke	-	-	-	-	-
Åremålsleie og lignende	21 976	14 189	14 804	2 864	53 833
Nordmenn ferie/fritid	21 976	14 189	14 804	2 864	53 833
Annet	30 631	35 891	51 110	17 948	135 579
Nordmenn ferie/fritid	4 858	5 693	8 107	2 847	21 505
Nordmenn yrke	12 741	14 929	21 259	7 466	56 394
Utlendinger ferie/fritid	6 008	7 039	10 024	3 520	26 591
Utlendinger yrke	7 024	8 230	11 720	4 116	31 089

*Ikke inklusive campinghytter/hyttegrend, som inngår i kategorien utleiehytter

**Åremålsutleie/næringsbygg/firmahytter

4.3.1 Kristiansund/Nordmøre

For Kristiansund/Nordmøre regionen er forbruket for overnattende turister beregnet til å være nesten 660 millioner kroner i 2011. Drøyt 217 millioner kroner av dette forbruket kommer fra overnattende på hotell og liknede. Norske hotellgjester brukte mye mer til sammen enn utlendingene som overnattet på hotell i Kristiansund/Nordmøre, dvs. 159 millioner kroner. Det meste av dette kom fra yrkestrafikk (120 millioner kroner). I underkant av 30 millioner kroner ble brukt av campingturister (utenom overnattende på campinghytter). Den største delen var norske gjesters forbruk, dvs. ca 16 millioner kroner.

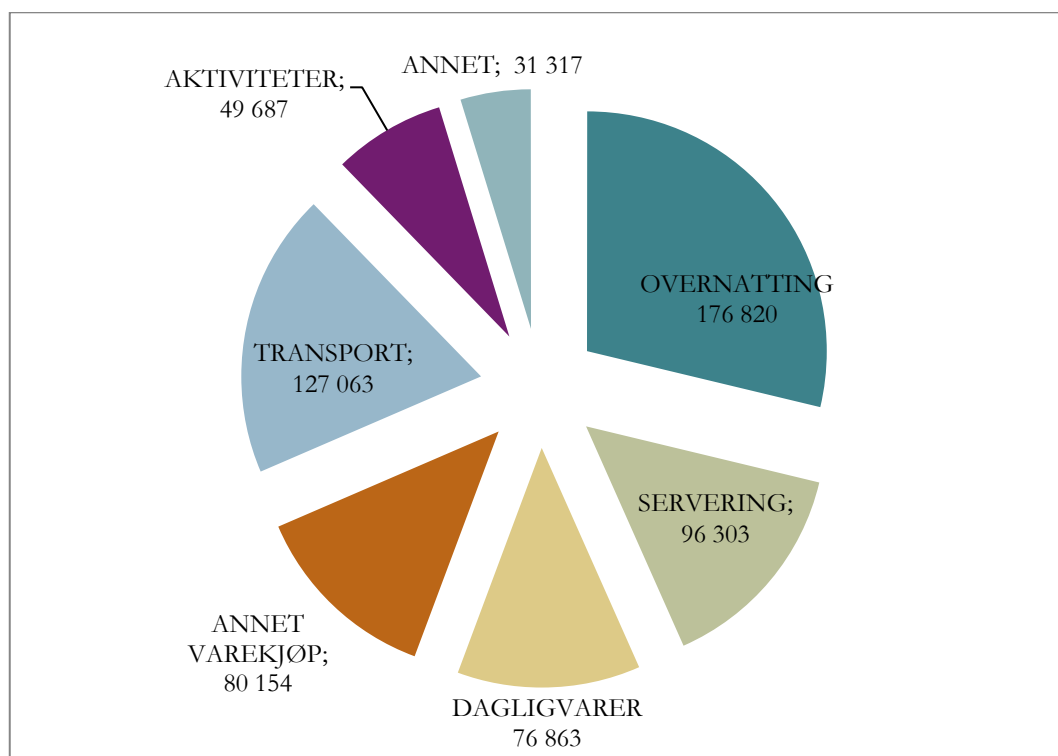
Utleiehytter/leiligheter/rom (utenom hoteller) er det en del av i Kristiansund/Nordmøre (med til sammen drøyt 2 000 senger), og det samlede forbruket til de som valgte denne formen for overnatting var 98 millioner kroner. Mange utlendinger velger denne formen for overnatting ved besøk i denne regionen,

og utlendingene bidro mest (82 millioner kroner) til forbruket blant denne gruppen overnattingsturister.

Nordmenn står for det meste av forbruket blant fritidsboligturistene i Kristiansund/Nordmøre, og bidro samlet med et forbruk på ca 125 millioner kroner av i overkant av 130 millioner kroner totalt. Drøyt 132 millioner kroner ble brukt av overnattende hos slekt og venner, og nordmenn brukte mesteparten av dette beløpet.

Det er også beregnet at ca. 21 millioner kroner ble brukt av overnattende på åremålsleide enheter (firmahytter og lignende), og om lag 30 millioner kroner av turister som benyttet andre former for overnatting i Kristiansund/Nordmøre.

Figur 4.3 viser forbruket i Kristiansund/Nordmøre fordelt på ulike forbrukskategorier.

Figur 4.3 Forbruk fra overnattingsturisme i Kristiansund/Nordmøre-regionen i 2011, etter forbrukskategori. 1000 kr.

Nær 180 millioner kroner ble brukt på overnatting i Kristiansund/Nordmøre. Kjøp av transporttjenester og drivstoff beløp seg på over 127 millioner kroner, mens turistene som overnattet i Kristiansund/Nordmøre brukte drøyt 96 millioner kroner på servering. Dagligvarer og annet varekjøp kom opp mot nesten 157 millioner kroner til sammen, mens nesten 50 millioner gikk med til aktiviteter, besøk på attraksjoner, arrangement og festivaler etc. Til slutt brukte turistene over 30 millioner på andre utgifter på turen.

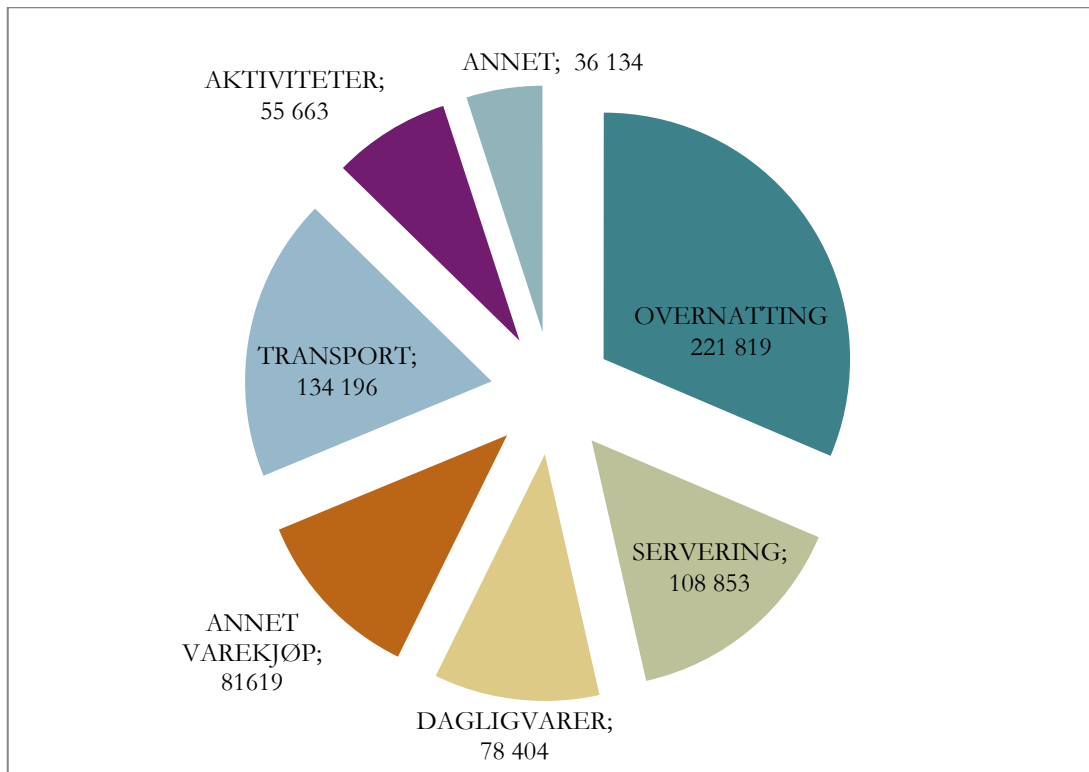
4.3.2 Molde-regionen

Forbruket i Molde-regionen er beregnet til ca 723 millioner kroner for overnattende turister. Over 300 millioner kroner av dette forbruket kom fra hotellgjester; med ca 223 millioner kroner fra norske og 82 millioner kroner fra utenlandske turister. Slekt-

eller vennerovernattinger er også viktig som overnattingsform i Molde-regionen, og det ble lagt igjen omtrent 142 millioner kroner i forbindelse med overnattingsbesøk hos slekt eller venner der i 2011.

Campinggjester brukte ca 34 millioner kroner i regionen, mens rundt regnet 84 millioner kroner ble lagt igjen regionen i forbindelse med overnattingsbesøk på private fritidsboliger. Overnattende i utleiehytter/rom og liknede enheter (inkl. campinghytter) brukte ca 108 millioner kroner i regionen i forbindelse med besøket. Drøyt 14 millioner kroner ble brukt av overnattende i åremålsutleide enheter, og knapt 36 millioner kroner av andre i annen overnatting enn spesifisert i tabell 4.3.

Fordelingen på ulike forbrukskategorier er vist i figur 4.4 nedenfor:

Figur 4.4 Forbruk fra overnattingsturisme i Molde-regionen i 2011, etter forbrukskategori. 1000 kr.

De turistene som overnattet i Molde-regionen i 2011 brukte over 220 millioner kroner på overnatting der. Transportutgiftene kom opp i 134 millioner kroner, mens 109 millioner gikk med til servering. Dagligvarer og annet varekjøp beløp seg på 160 millioner kroner i Molde-regionen, mens disse turistene brukte vel 56 millioner på aktiviteter og liknende. Nær 36 millioner ble brukt på annet enn det som er spesifisert her.

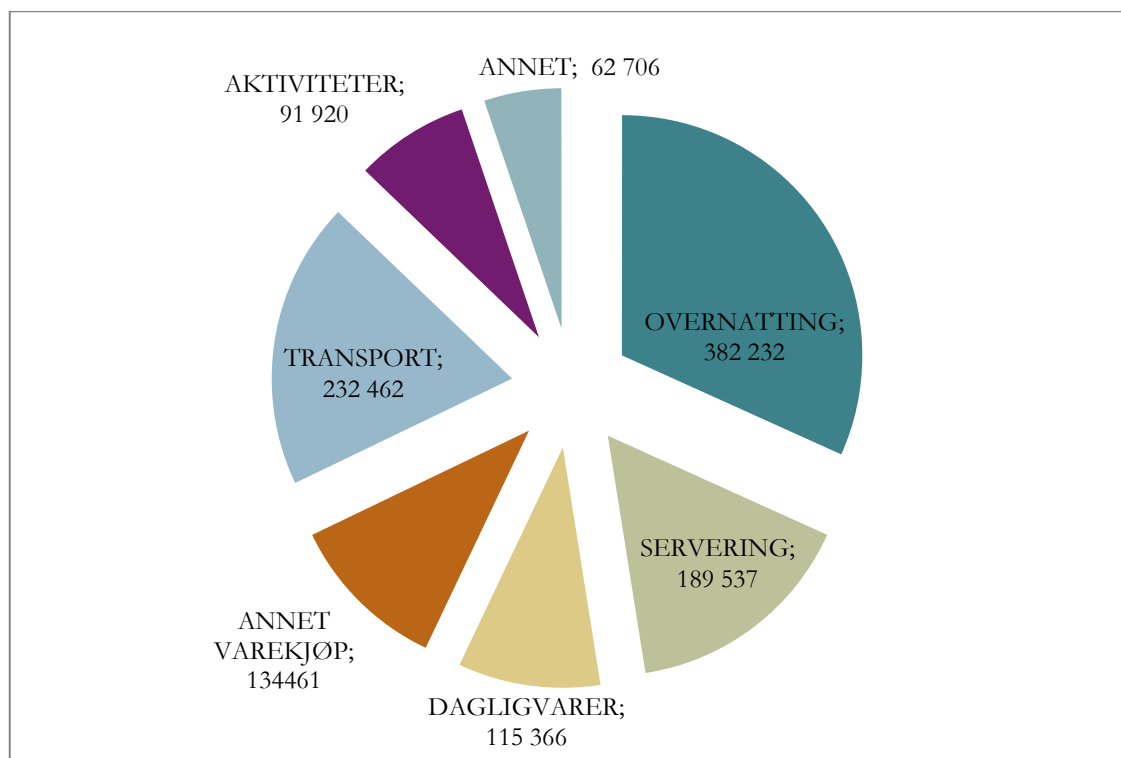
4.3.3 Ålesund-regionen

I Ålesund-regionen brukte overnattede turister omtrent 1,2 milliarder kroner, som er høyest av regionene i fylket. I denne regionen er hotellgjestene mer dominerende mht. forbruk enn i f.eks. Kristiansund/Nordmøre og Molde-regionene. Hele 603 millioner kroner kan tilskrives hotellgjester som overnattet i regionen, dvs. nesten halvparten av det samlede forbruket i regionen. Det nest høyeste samlede forbruket kom fra overnattede besøkende hos slekt og venner (298 millioner kroner). Regionen

er mest folkerik i forhold til de andre regionene i Møre og Romsdal, noe som generer en god del slekt- eller vennerbesøk til regionen.

Ålesund-regionen hadde også en god del campingturister og besøkende i utleiehytter (jfr. tabell 3.1), som til sammen la igjen over 150 millioner kroner i Ålesund-regionen. Brukere av ulike typer kommersiell overnatting er altså klart viktigst mht. forbruk i denne regionen.

Fordelingen av overnattingsturistenes forbruk i Ålesund-regionen er vist i figur 4.5:

Figur 4.5 Forbruk fra overnattingsturisme i Ålesund-regionen i 2011, etter forbrukskategori. 1000 kr.

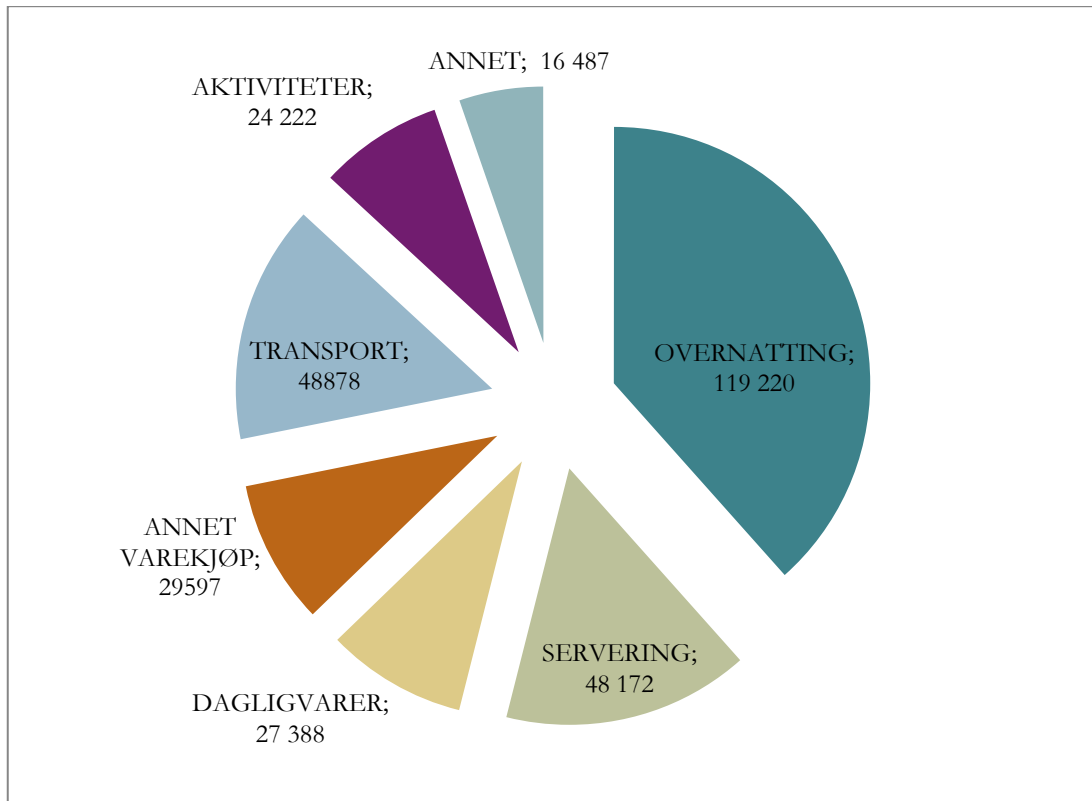
For de turistene som tilbrakte minst én natt i Ålesund regionen i 2011 gikk det med nesten 400 millioner kroner til overnatting der. Drøyt 230 millioner kroner ble brukt på transport, og ca 190 millioner kroner på servering. Drøyt 250 millioner kroner gikk med på dagligvarer og annet varekjøp. Turistene brukte ellers 92 millioner kroner på aktiviteter, attraksjoner og lignende, samt 63 millioner på andre utgifter.

4.3.4 Geiranger/Trollstigen

Turister som overnattet i Geiranger/Trollstigen-regionen la igjen omtrent 310 millioner kroner i området i 2011. Regionen har relativt mange hotellsenger i forhold til sin størrelse, noe som gjør hotellbasert turisme viktig der. Det er beregnet at denne typen besøkende stod for godt over halvparten (ca 195 millioner kroner) av turismerelatert forbruk i Geiranger/Trollstigen-regionen.

Ut over dette kom drøyt 17 millioner av forbruket kom fra campinggjester som overnattet i telt, bobil, campingvogn og annet, og vel 14 millioner kroner for de som overnattet hos slekt eller venner. Brukere av utleiehytter/rom og liknede bidro med nesten 46 millioner kroner i forbruk i Geiranger/Trollstigen-regionen.

Hvordan forbruket til overnattingsturistene i Geiranger/Trollstigen-regionen fordeler seg er vist i figur 4.6 nedenfor:

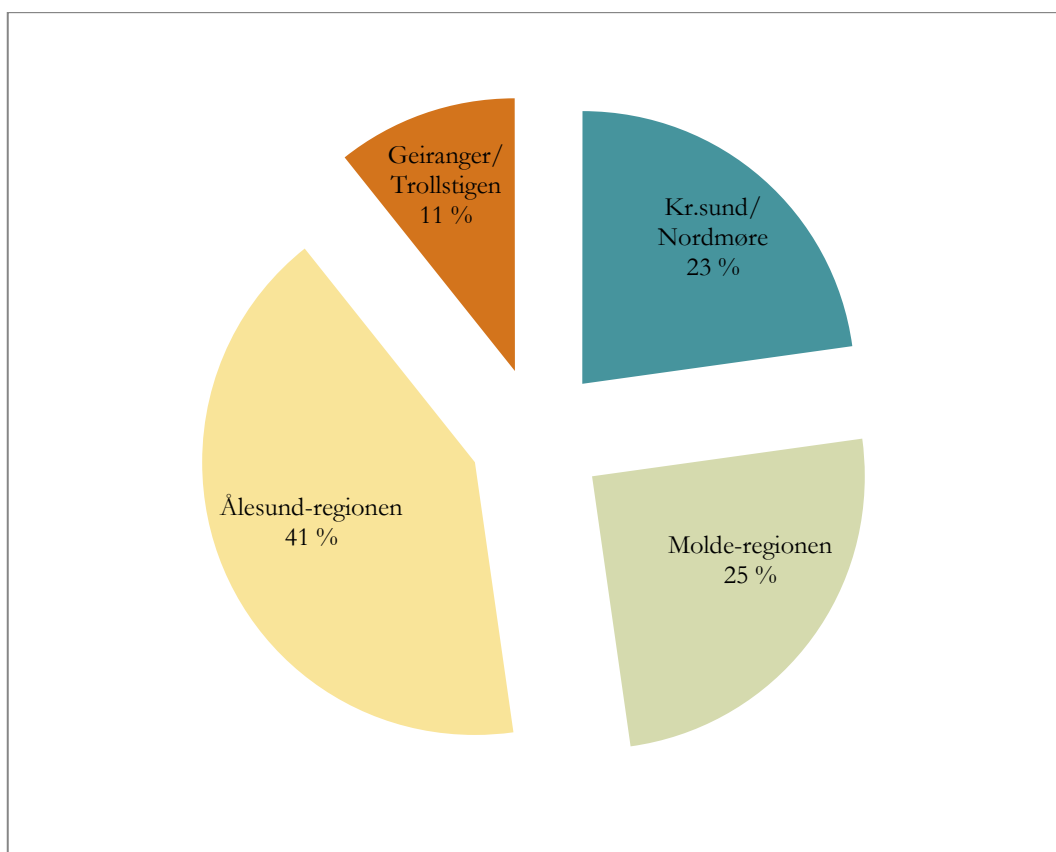

Figur 4.6 Forbruk fra overnattingsturisme i Geiranger/Trollstigen-regionen i 2011, etter forbrukskategori. 1000 kr.

Turister i Geiranger/Trollstigen-regionen kjøpte overnattingstjenester for 119 millioner kroner, og brukte 49 millioner på å komme seg til og fra og rundt i regionen. Under oppholdet der ble det i alt brukt 48 millioner på servering, og 57 millioner på dagligvarer og annet varekjøp. Turistene la også igjen 24 millioner på aktiviteter, attraksjoner og liknende. Andre utgifter enn spesifisert beløp seg på 17 millioner kroner.

4.3.5 Oppsummering av forbruket i regionene

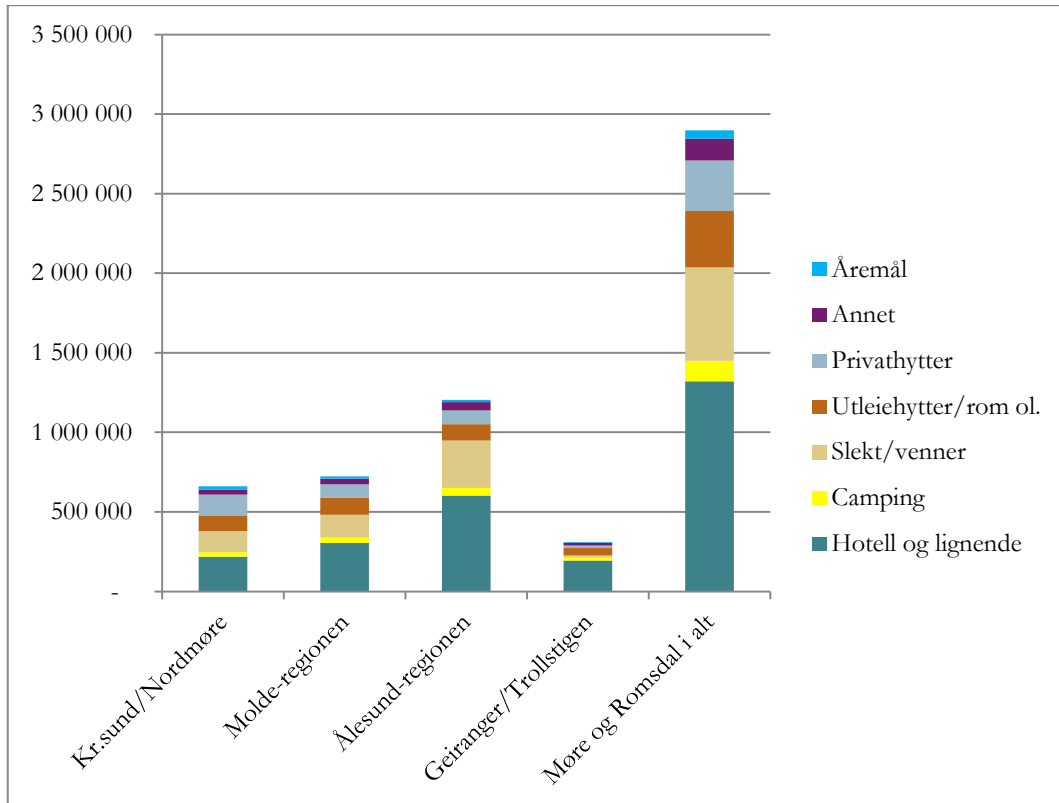
Figur 4.7 nedenfor viser den prosentvise fordelingen av overnattende turistenes forbruk på de fem regionene i fylket.

Figur 4.7 Forbruk fra overnattingsturisme i Møre og Romsdals regioner i 2011, etter region. Prosentandel av totalt forbruk.

Besøkende til Ålesund-regionen stod for ca to femdeler av forbruket (41 prosent), og er klart størst som reiselivsregion i fylket målt etter overnattingsturisters forbruk. Bak Ålesund-regionen følger Molde-regionen med ca 25 prosent av forbruket, og Kristiansund/Nordmøre-regionen med ca 23 prosent. Turister som overnattet i Geiranger/Trollstigen-regionen bidro med 11 prosent.

Figur 4.8 illustrerer at hotellturismen er relativt sett viktigst i Geiranger/Trollstigen- og Ålesund-regionene. Hotellbasert turisme er også viktig i de to andre regionene, mens slekt- eller vennebesøkende legger igjen nest mest penger i alle de tre byregionene. Hytte/romutleie og campingturisme er også betydningsfullt for alle de fire regionene i fylket. Samlet sett for hele fylket ser vi av figuren at hotellbasert turisme er spesielt viktig for det samlede turistrelaterte pengeforbruket, og utgjør nær halvparten av dette. Forbruk i forbindelse med slekt- og vennerbesøk og campingturisme bidrar ellers relativt mest til omsetningen i Møre og Romsdal.

Figur 4.8 Forbruk fra overnattingsturisme i Møre og Romsdals regioner i 2011, etter type overnatting. 1000 kr.

4.4 Forbruk ved dagsbesøk og gjennomreiser i Møre og Romsdal

Viktige deler av riks- og europavegnettet går igjennom fylket, og Møre og Romsdal har også havner og flyplasser som er viktige i reiselivssammenheng. En del turister reiser igjennom fylket på veg til og fra reisemål i andre fylker eller utenlands uten å overnatte i Møre og Romsdal. Disse turistene legger igjen penger underveis på bensinstasjoner, i dagligvarebutikker, benytter serveringstilbud langs vegen eller på flyplassen, etc. Dette forbruket regnes også som turistrelatert forbruk så lenge det faller inn under definisjonen av turisme (jfr. avsnitt 1.3.5). Noen grupper er likevel unntatt, som for eksempel reisende til og fra arbeid eller studier (pendlere), sjåførere i yrkestransport osv.

Turismerelatert forbruk omfatter også dagsreiser, dvs. personer som besøker et sted i Møre og Romsdal men ikke overnatter i fylket på reisen.

Forbruket til dagsbesøkende og gjennomreisende i fylket og i regionene er vanskelig å beregne nøyaktig siden datagrunnlaget er nokså mangelfullt. Man kan i mindre grad stedfeste forbruket til fylket eller de ulike regionene enn tilfellet er for overnattende turister.

En nøyaktig beregning forutsetter egne undersøkelser blant reisende i fylket, trafikktegninger på veg og besøkstegninger ved attraksjoner og lignende, hvor man kan skille dagsbesøkende og gjennomreisende fra overnattingsturister og ikke-turister. En slik framgangsmåte har imidlertid ikke vært aktuelt innenfor rammene for dette

prosjektet. Uansett vil de økonomiske virkningene av dagsbesøk og gjennomreiser være relativt marginale sammenliknet med virkningene av overnattingsturismen. Det betyr at eventuelle feil i anslagene for dags- og gjennomreiseturisme vil slå lite ut i totaltallene.

Vi vil likevel forsøke å gjøre noen beregninger ut fra det datagrunnlaget vi har tilgjengelig. I den sammenheng må det gjøres noen forutsetninger og anslag som forklart nedenfor. Tallene må dermed tolkes med forsiktighet, siden usikkerheten er betydelig for beregninger av forbruk for denne typen turister.

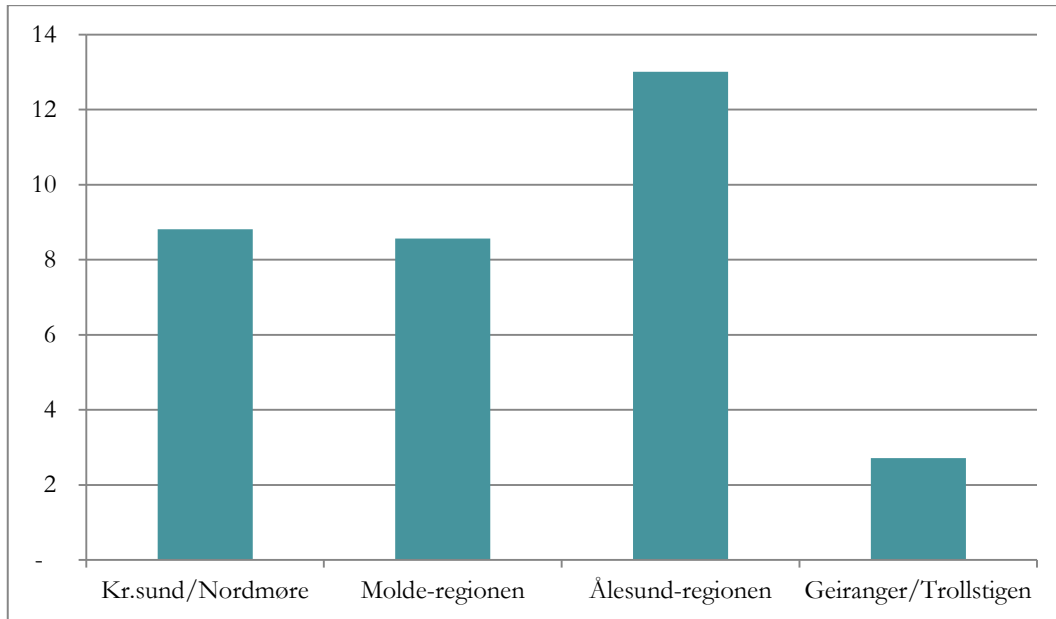
Metoden for å beregne forbruket til gjennomreisende og dagsbesøkende turister innebærer en kombinasjon av makro- og mikrotall hvor tallene for dags- og gjennomreiser i hovedsak må fordeles etter andelen av gjestedøgn for hver region i fylket, som er en god indikator på den totale turistaktiviteten på stedet.

4.4.1 Gjennomreisende turistenes forbruk på regionnivå

Tallene for gjennomreiser fremkommer ved beregning av TOURIMPACT-prosjektets forbrukstall (Farstad og Dybedal; TØI-rapport 1092/2011, 1119/2011 og 1155/2011) for turister som har besøkt Møre og Romsdal men ikke overnattet der. Disse tallene gjelder norske ferie- og fritidsreisende, men vi antar at forbruket til utlendinger og yrkesreisendes er noenlunde likt norske feriereisendes forbruk for dette formål. Fra forbruket til de ikke-overnattende i besøkende i Møre og Romsdal trekkes overnattingskostnadene ut (som forbrukes i annet fylke), og så fordeles resten av forbruket på det antallet fylker de har oppgitt å ha besøkt. Det forutsetter at forbruket (utenom overnatting) i Møre og Romsdal er likt forbruket andre fylker besøkt på reisen. På den måten får man et dagsforbruk på gjennomreise per person per døgn. Ut fra gjennomsnittlig oppholdstid oppgitt per overnattingsturist og antall gjestedøgn i fylket kan man så regne ut hvor mange personer dette dreier seg om, og ut fra andelen ikke-overnattende kan man deretter anslå hvor mange personer det er som var på gjennomreise. Dette antallet kan så multipliseres med dagsforbruket per person, slik at man får et beregnet tall for totalt forbruk for gjennomreisende som har besøkt Møre og Romsdal, men overnattet i andre fylker. Fordeling av fylkestallene på regioner og kommuner er gjort på grunnlag av overnattende gjesters forbruk i hver region for hver type vare og tjeneste. Det vil si at gjennomreisendes forbruk er antatt å være proporsjonalt med overnattingsgjestenes forbruk i regionen/kommunen, overnattingsutgifter unntatt. Det antas altså at overnattingsgjestenes forbruk gjenspeiler turistaktiviteten og dermed også omfanget av gjennomreiserelatert forbruk i den aktuelle regionen³. Dette innebærer at regioner med mange gjestedøgn vil få allokert relativt mye av forbruket til gjennomreisende i fylket.

Under disse forutsetningene gir denne beregningen tall som vist i figur 4.9 og tabell 4.6.

³ Det må tas i betraktning at en slik forutsetning kan gi en fordeling i disfavør av regioner med mye gjennomreisetrafikk og relativt få overnattinger og omvendt for regioner med relativt mange overnattinger og lite trafikk.

Figur 4.9 Gjennomreisende turistenes forbruk i Møre og Romsdal i 2011, etter region. Millioner kr.

Beregningene gir at gjennomreisende turister la igjen til sammen ca 33 millioner kroner i Møre og Romsdal i 2011. Ca 13 millioner kroner ble brukt i Ålesund-regionen. Turister som reiste igjennom Kristiansund/Nordmøre-regionen la igjen 8,8 millioner kroner, mens de som passerte gjennom Molde-regionen la igjen ca 8,6 millioner kroner underveis. Til slutt er gjennomreiseforbruket beregnet til 2,7 millioner kroner i Geiranger/Trollstigen-regionen.

Grunnlagsmaterialet fra TOURIMPACT gir også tall fordelt på hovedgrupper av varer og tjenester (tabell 4.4).

Tabell 4.4 Gjennomreisende turistenes forbruk i Møre og Romsdal 2011, etter region og forbrukskategori. 1000 kr.

	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter/ opplevelser	Annet	I alt
Kr. sund/Nordmøre	1 980	3 065	3 019	465	287	8 816
Molde-regionen	1 923	2 977	2 932	451	279	8 562
Ålesund-regionen	2 922	4 524	4 456	686	424	13 012
Geiranger/Trollstigen	609	943	929	143	88	2 714
Møre og Romsdal	7 434	11 509	11 338	1 745	1 079	33 103

Varekjøp og transport (som inkluderer kjøp av bensin og lignende) er de dominerende postene, og utgjør drøyt to tredeler (69 prosent) av de gjennomreisendes forbruk. Servering utgjør 22 prosent, mens utgifter til aktiviteter og opplevelser, samt til andre typer forbruk utgjør knapt ni prosent.

4.4.2 Dagsbesøkende turistenes forbruk på regionnivå

Vi regner med følgende hovedgrupper av dagsbesøkende i Møre og Romsdal:

- Besøkende til egen eller andres fritidsbolig
- Dagsbesøk hos slekt eller venner

- Dagsbesøkende hurtigrutepassasjerer
- Individuelle og gruppereisende til alpinanleggene (Tusten, Strandafjellet, Sykkylven, Ørskogfjellet, etc.) og annet av sport og friluftsliv
- Individuelle og gruppereisende til reisemål og attraksjoner i fylket (Kristiansund, Molde og Ålesund og omegn; Trollstigen, Geirangerfjorden, Atlanterhavsvegen, etc.)
- Individuelle og gruppereisende til begivenheter/eventement i fylket (Moldejazz, Jugendfest, Thaiti-festivalen, fotballkamper (MFK/AaFK m. fl.), etc.)
- Yrkesreisende på oppdrag/møte uten overnatting

Omfanget av dagsbesøk, både utenfra fylket og internt i fylket, er med overveiende sannsynlighet størst rundt de tre byene i fylket. Dette har sammenheng med konsentrasjon av befolkning og vare- og tjenestetilbud og det at det er enkelte populære attraksjoner som er viktige dagsreisemål og arrangement der (f eks Moldejazz, Jugendfest, Thaiti-festivalen, Fjellstua Aksla, Romsdalsmuseet, Atlanterhavsparken m fl). Det vil imidlertid også være en del dagsbesøk til alpinanleggene, ulike arrangement og naturattraksjonene utenom byene i fylket.

Beregninger av omfanget av dagsbesøk og forbruket knyttet til slike besøk er beheftet med relativt stor usikkerhet. Vi har her valgt å først ta utgangspunkt i TOURIMPACTs fritidsboligundersøkelse (TØI-rapport 1155/2011) og først beregne forbruket til personer på dagsbesøk til egen fritidsbolig.

Som dagsbesøkende til egen fritidsbolig regnes på regionnivå besøkende fra andre regioner, også bosatte i Møre og Romsdal. Det betyr at når vi summerer resultater for regioner får vi med en del ”internturisme” i Møre og Romsdal. Ut fra fritidsboligundersøkelsen har vi beregnet antall reisefølgedagsbesøk til fritidsboliger på 70 000 og 27 millioner kroner for denne kategorien dagsbesøkende.

Når det gjelder øvrige dagsbesøk har vi lite å forholde oss til. Vi har som nevnt beregnet et dagsbesøk til fritidsboliger på 70 000. Data fra fritidsboligundersøkelsen indikerer at antall personer på siste tur var i gjennomsnitt 3,25 i Møre og Romsdal. Antar vi også at det samme antallet personer også gjelder dagsbesøk, så tilsvarer 70 000 besøk 227 500 dagsbesøkende personer til fritidsboliger i fylket. Ferieundersøkelsene (TOURIMPACT) og Gjesteundersøkelsen sammenholdt indikerer at ca 30 prosent av turistreisene på fylkesnivå var besøk til egen fritidsbolig. Resten er besøk til slekt og venner, besøk til skianlegg, attraksjoner, arrangement, shoppingturer, fritidsbåtturer, yrkesreiser og annet. Antas det så at samme fordeling også gjelder for dagsbesøk ellers, vil 227 500 personer på dagsbesøk til fritidsbolig, pluss en andel yrkesreisende på 20 prosent⁴, gi et antall på 910 000 persondagsbesøk i alt. (Dette er utenom cruiseturisme, som ikke er med i de nevnte undersøkelsene, og behandles separat i eget kapittel 7).

Vi har samlet inn besøkstall for de viktigste turistrelaterte attraksjonene, arrangementene, og besøksmåkene ellers i fylket, og estimert besøkstall der slik informasjon har manglet. En antatt (høy) andel av lokalt besøk (lokalbefolkning) og andre ikke-turister, samt turister som overnatter (tatt med i bergningene i tidligere

⁴ Andelen er yrkesreiser er basert på data fra SSBs Reiseundersøkelse i 2005 for nordmenn og Gjestundersøkelsen sommer 2011 for utlendinger.

avsnitt), er holdt utenom de beregnede dagsbesøktallene. I tillegg er det tatt med et anslag på antall slekt- eller vennerbesøkende, yrkesreisende og fritidsboligbesøkende på dagsbesøk i fylket.

Dette gir et beregnet antall turistrelaterte dagsbesøk på om lag 209 000 for Kristiansund/Nordmøre regionen, 196 000 for Molde-regionen, og 303 000 for Ålesund-regionen. Til slutt er det beregnet at rundt 202 000 dagsbesøkende fant veien til Geiranger/Trollstigen området i 2011.

Når det gjelder forbrukstall for dagsreisende utenom fritidsboligbesøkende anser vi at vi tall for gjennomreisendes som et anvendbart gjennomsnitt for dagbesøksreiser. Dette fordeler seg med 22 prosent på servering, 35 prosent på varekjøp, 34 prosent på transport og ca åtte prosent til sammen på aktiviteter og ”annet”. Tabell 4.8 viser resultatene av beregningene for dagsturister til Møre og Romsdal i 2011, fordelt etter region. Her er dagsbesøkende til fritidsboliger som beregnet ovenfor også inkludert.

Tabell 4.5 Dagsbesøkende turistenes forbruk i Møre og Romsdal 2011, etter region og hovedtype av vare/tjeneste. 1000 kr.

	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter	Annet	Sum
Kr. sund/Nordmøre	10 925	16 914	16 662	2 564	1 585	48 651
Molde-regionen	10 260	15 885	15 648	2 408	1 489	45 690
Ålesund-regionen	15 851	24 540	24 175	3 720	2 300	70 586
Geiranger/Trollstigen	10 553	16 339	16 095	2 477	1 531	46 995
Møre og Romsdal	47 589	73 678	72 581	11 170	6 904	211 922

Totalt sett er det beregnet et forbruk på nesten 212 millioner kroner i forbindelse med turistrelaterte dagsbesøk i Møre og Romsdal for 2011.

Beregningene gir et forbruk på ca 49 millioner kroner for Kristiansund/Nordmøre, ca 46 millioner kroner for Molde-regionen, 71 millioner kroner for Ålesund-regionen, og ca 51 millioner kroner for Geiranger/Trollstigen.

4.4.3 Cruisepassasjerers forbruk på regionnivå

Cruisepassasjerer på de mange cruiseskipene som besøker fylket har også et forbruk relatert til besøk i land som må tas med i beregningene av totalt turistrelatert forbruk i Møre og Romsdal. I motsetning til hurtigrutepassasjerer er cruisepassasjerer ikke med i utvalgsundersøkelsen i Gjesteundersøkelsen av utenlandske turister, og er heller ikke inkludert i utvalgsundersøkelsene i TOURIMPACT –prosjektet. Det gjør at cruisepassasjerer ikke kommer med i beregningsgrunnlaget for verken overnattende, dags- eller gjennomreisende turister som det er beregnet tall for tidligere i avsnitt 4.2 og 4.4. Forbruk for cruisepassasjerer må derfor gjøres separat, som det er gjort senere i rapporten, i kapittel 7. I avsnitt 7.2 fremkommer det at cruisepassasjerenes forbruk ved landbesøk i Møre og Romsdal er beregnet til 151,5 millioner. Vi holder her mannskapets forbruk (som er i en gråtone for å kunne kalles reelle turister per definisjon, jfr. avsnitt 1.3.5) og skipenes innkjøp og betalte avgifter utenom beregningene i dette avsnittet, og regner disse som medtatt i beregningene av indirekte effekter i kapittel 4.

Med utgangspunkt i opplysningene i avsnitt 7.2, og fordelingen av forbruket i land på turer og for individuelt forbruk, har vi foretatt en anslagsvis fordeling av forbruket på

ulike vare og tjenester for de fire regionene. Det er for eksempel naturlig at cruisepassasjerer på organiserte landturer vil bruke noe større del av forbruket på transport og aktiviteter/attraksjoner/underholdning på turen sammenlignet med de som bare går i land på egenhånd. Sistnevnte gruppe kan antas å ha større relativ andel av (det lavere) forbruket på f.eks. varekjøp og servering.

Under disse forutsetningene kan man sette opp følgende fordeling av cruisepassasjerenes forbruk på ulike varer og tjenester for de fire regionene i Møre og Romsdal (tabell 4.6).

Tabell 4.6 Cruisepassasjerers forbruk ved landbesøk i Møre og Romsdal 2011, etter region og hovedtype av vare/tjeneste. 1000 kr.

	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter	Annet	Sum
Kr. sund/Nordmøre	547	503	300	159	79	1 588
Molde-regionen	8 499	7 752	4 982	2 498	1 249	24 979
Ålesund-regionen	11 569	10 636	6 344	3 359	1 679	33 588
Geiranger/Trollstigen	30 165	26 971	20 539	9 138	4 569	91 382
Møre og Romsdal	50 780	45 862	32 165	15 154	7 577	151 538

Cruisepassasjerene legger i følge disse beregningene igjen ca 51 millioner kroner i servering, nesten 46 millioner kroner i varekjøp, vel 32 millioner kroner i transport, om lag 15 millioner kroner til ulike aktiviteter/attraksjoner/opplevelser, og knapt åtte millioner kroner til annet forbruk i fylket.

4.5 Totalt turistrelatert forbruk i fylket og regionene

Legges forbruket til gjennomreisende og dagsbesøkende til forbruket fra overnattende turister får man et samlet turistforbruk på nesten 3,3 milliarder (3 295 millioner kroner) for Møre og Romsdal. For fylket samlet fordeler dette forbruket seg på ulike forbrukskategorier som vist i tabell 4.7.

Tabell 4.7 Turistenes forbruk i Møre og Romsdal 2011. Samlet omsetning etter type turisme og forbrukskategori. 1000 kr.

	Overnatting	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter	Annet	Sum
Overnattingsurister	918 742	442 786	628 758	540 294	221 438	146 639	2 898 658
Gjennomreiser	-	7 434	11 509	11 338	1 745	1 079	33 103
Dagsbesøk	-	47 589	73 678	72 581	11 170	6 904	211 922
Cruisepassasjerer	-	50 780	45 862	32 165	15 154	7 577	151 538
Turistforbruk i alt	918 742	548 589	759 807	656 378	249 507	162 199	3 295 222

Det er fortsatt overnatting som er den største forbruksposten. Forbruket ved dagsbesøk og gjennomreise er ikke tilstrekkelig til å rukke ved dette. Det er (som tidligere) beregnet at turistene brukte 919 millioner kroner på overnatting da de besøkte Møre og Romsdal i 2011. Varekjøp, inklusive dagligvarer og andre varer, beløp seg til 760 millioner kroner, mens turistene brukte 549 millioner kroner på servering og 656 millioner kroner på transport ved besøk i fylket. Det gikk med 250 millioner kroner til aktiviteter, opplevelser og underholdning, mens ca 162 millioner kroner ble brukt på andre utgifter ved besøket.

Tilsvarende kan vi sette opp følgende tabeller for regionene:

Tabell 4.8 Turistenes forbruk i Kristiansund/Nordmøre 2011. Samlet omsetning etter type turisme og forbrukskategori. 1000 kr.

	Overnatting	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter	Annet	Sum
Overnattingsurister	190 004	96 303	166 204	127 063	49 687	31 317	660 578
Gjennomreiser	-	1 980	3 065	3 019	465	287	8 816
Dagsbesøk	-	10 925	16 914	16 662	2 564	1 585	48 651
Cruisepassasjerer	-	547	503	300	159	79	1 588
Turistforbruk i alt	190 004	109 755	186 686	147 044	52 875	33 269	719 832

Tabell 4.9 Turistenes forbruk i Molde-regionen 2011. Samlet omsetning etter type turisme og forbrukskategori. 1000 kr.

	Overnatting	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter	Annet	Sum
Overnattingsturister	227 193	108 853	161 417	134 196	55 663	36 134	723 457
Gjennomreiser	-	1 923	2 977	2 932	451	279	8 562
Dagsbesøk	-	10 260	15 885	15 648	2 408	1 489	45 690
Cruisepassasjerer	-	8 499	7 752	4 982	2 498	1 249	24 979
Turistforbruk i alt	227 193	129 535	188 031	157 759	61 020	39 151	802 689

Tabell 4.10 Turistenes forbruk i Ålesund-regionen 2011. Samlet omsetning etter type turisme og forbrukskategori. 1000 kr.

	Overnatting	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter	Annet	Sum
Overnattingsturister	382 232	189 537	245 274	232 462	91 920	62 706	1 204 131
Gjennomreiser	-	2 922	4 524	4 456	686	424	13 012
Dagsbesøk	-	15 851	24 540	24 175	3 720	2 300	70 586
Cruisepassasjerer	-	11 569	10 636	6 344	3 359	1 679	33 588
Turistforbruk i alt	382 232	219 880	284 974	267 438	99 685	67 109	1 321 318

Tabell 4.11 Turistenes forbruk i Geiranger/Trollstigen 2011. Samlet omsetning etter type turisme og forbrukskategori. 1000 kr.

	Overnatting	Servering	Varekjøp	Transport	Aktiviteter	Annet	Sum
Overnattingsturister	119 220	48 172	55 567	46 626	24 222	16 487	310 293
Gjennomreiser	-	609	943	929	143	88	2 714
Dagsbesøk	-	10 553	16 339	16 095	2 477	1 531	46 995
Cruisepassasjerer	-	30 165	26 971	20 539	9 138	4 569	91 382
Turistforbruk i alt	119 220	89 499	99 820	84 189	35 980	22 675	451 383

Samlet turismeomsetning etter disse beregningene utgjør 720 millioner kroner Kristiansund/Nordmøre, ca 803 millioner kroner for Molde-regionen, 1 321 millioner kroner for Ålesund-regionen, og ca 451 millioner kroner for Geiranger/Trollstigen.

5 Direkte og indirekte virkninger

5.1 Omsetnings- og produksjonsvirkninger

Direkte virkninger omfatter forenklet sagt verdien av det turistene kjøper direkte fra produsentene, både reiselivsprodukter og andre varer og tjenester. Indirekte virkninger omfatter underleveranser fra foretak innen fylket og innen de respektive regionene, samt inntektsvirkninger (såkalte induuerte virkninger). Det vil si forbruk (innen det geografiske området vi ser på) av lønns- og eierinntekter skapt i virksomheter som direkte eller indirekte produserer varer og tjenester til turister.

Samlede omsetningsvirkninger består av turistenes forbruk (inkludert mva og andre produktskatter) og den indirekte etterspørselen som dette forbruket genererer. Omsetningsvirkninger er et greit begrep å bruke når man for eksempel ønsker å vise indirekte virkninger i form av antall øre for hver krone en turist bruker.

De direkte produksjonsvirkningene er for de fleste næringer lik verdien av omsetningen⁵. For varehandelen (og andre virksomheter som har karakter av formidling av varer og tjenester andre har produsert – for eksempel reisebyråer) gjelder imidlertid et helt annet prinsipp, her regnes bruttofortjenesten (tilnærmet lik avansen) som produksjonsverdi. Gjennomsnittlig bruttoavanse for varehandel på landsbasis er ca 30 prosent av omsetningen eksklusive mva. De indirekte produksjonsvirkningene beregnes, analogt med omsetningsvirkningene, som et påslag på den direkte produksjonsverdien.

I dette kapitlet er det beregnet indirekte virkninger for hovedgrupper av næringer på fylkesnivå, samt indirekte virkninger totalt for de ulike regionene i Møre og Romsdal. Det må understrekes at de regionale tallene er beheftet med en viss usikkerhet. Dels fordi sammensetningen av nærings- og handelsvirksomhet varierer fra region til region (og dermed også omfang av underleveranser), og dels fordi mulighetene for anvendelse av opptjente lønns- og eierinntekter også er ulike fra region til region.

5.2 Samlede økonomiske virkninger i Møre og Romsdal

I kapittel 4 er det presentert et beregnet samlet turistforbruk på 3 295 millioner kroner for Møre og Romsdal, inklusive en omsetning på ca 152 millioner kroner fra cruisepassasjerers forbruk ved landbesøk. Når vi skal beregne indirekte virkninger, må vi her basere oss på tidligere multiplikatorberegninger i PANDA-modellen. Disse daterer seg tilbake til 2001, men vi antar at nærings-, leveranse- og forbruksstrukturer er såpass stabile over tid at dette ikke representerer noen stor feilkilde.

⁵ Trekker man også fra merverdiavgift og andre produktskatter fås det som kalles basisverdien av produksjonen.

For Møre og Romsdal er det beregnet en multiplikator på 1,35. Multiplikatoren på 1,35 innebærer at for hver krone en turist bruker i fylket, skapes det en indirekte omsetning på 35 øre.

Tabell 5.1 Direkte og indirekte omsetningsvirkninger i Møre og Romsdal 2011, etter hovedgrupper av næringer. Millioner kroner.

	Direkte virkninger	Indirekte virkninger	Sum omsetningsvirkninger
Varehandel	760	110	870
Hotell og restaurant	1 467	57	1 524
Transport	656	187	844
Annen vare- og tjenesteproduksjon	412	799	1211
Totalt	3 295	1 153	4 449

I alt er direkte og indirekte omsetningsvirkninger av turisme beregnet til ca 4 450 millioner kr i Møre og Romsdal i 2011 (tabell 5.1). De indirekte virkningene utgjør drøyt 1 150 millioner. Størst omsetning finner vi i overnattings- og serveringssektoren, men de indirekte virkningene her er naturlig nok små – det lite underleveranser til andre næringssektorer. De største indirekte virkningene kommer i samlekategorien ”annen vare- og tjenesteproduksjon”, som omfatter både vareproduserende og tjenesteytende næringer. Hovedbidraget fra disse er aktivitets- og opplevelsesproduksjon når det gjelder direkte virkninger, mens de indirekte virkningene oppstår i form av leveranser av varer og tjenester til de øvrige sektorene.

I produksjonsverdi tilsvarer omsetningen på 3 295 millioner kroner 2 561 millioner kroner (tabell 5.2). Her regnes kun bruttoavansen (30 prosent av omsetningen) som produksjonsverdi i varehandel og i salg av drivstoff (i kategorien transport).

Tabell 5.2 Direkte og indirekte produksjonsvirkninger i Møre og Romsdal 2011, etter hovedgrupper av næringer. Millioner kroner.

	Direkte virkninger	Indirekte virkninger	Sum produksjonsvirkninger
Varehandel	228	33	261
Hotell og restaurant	1 467	57	1 524
Transport	454	130	584
Annen vare- og tjenesteproduksjon	412	677	1 089
Totalt	2 561	896	3 458

Verdi av indirekte produksjon utgjør 896 millioner kroner, og samlet produksjonsverdi 3 458 millioner kroner. I tallene for produksjonsverdi er det ikke fratrukket merverdiavgift eller andre produktskatter.

5.3 Samlede økonomiske virkninger på regionnivå

I tabellene for hver region har vi stipulert regionale multiplikatorer for alle næringer samlet. Regionmultiplikatorer sier kun hva som skjer av indirekte virkninger innen

regionen. Multiplikatoren er høyere for fylket under ett enn for noen av regionene, fordi en del av virkningene vil komme i andre regioner. Regionalmultiplikatorens størrelse påvirkes således av i hvilken grad underleveranser skjer innen regionen og i hvilken grad skapte eier- og lønnsinntekter anvendes innenfor regionen.

Byområder vil generelt ha høyere multiplikator enn landdistrikter med mindre variert næringsliv. Ut fra dette og ut fra erfaringstall fra andre fylker har vi stipulert virkningsmultiplikatorene til å være 1,3 i byregionene og 1,15 i regionen Geiranger/Trollstigen (tabell 5.3).

Tabell 5.3 Direkte og indirekte omsetnings- og produksjonsvirkninger av turisme i Møre og Romsdal i 2011, etter region og forbrukskategori. Millioner kr.

	Kristiansund/ Nordmøre	Molde-regionen	Ålesund- regionen	Geiranger/ Trollstigen
Overnatting	190	227	382	119
Servering	110	130	220	89
Varekjøp	187	188	285	100
Transport	147	158	267	84
Aktiviteter	53	61	100	36
Annen vare- og tjenesteproduksjon	33	39	67	23
Sum direkte omsetningsverdi	720	803	1 321	451
Produksjonsverdi av dette	544	622	1 039	356
Multiplikator	1,3	1,3	1,3	1,15
Indirekte omsetningsvirkninger	216	241	396	68
Indirekte produksjonsvirkninger	163	187	312	53
<u>Direkte + indirekte virkninger:</u>				
Omsetningsverdi	936	1 043	1 718	519
Produksjonsverdi	707	809	1 351	409

Siden multiplikatorene ikke tar hensyn til virkninger regionene i mellom, vil summen av de indirekte virkningene for alle regionene dermed være mindre enn de indirekte virkningene for fylket. Differansen kan ses som et uttrykk for de interregionale virkningene.

I alt er direkte og indirekte omsetningsvirkninger beregnet til 1 718 millioner kroner i Ålesund i 2011. Nærmest følger Molderegionen med 1 043 millioner kroner. For Nordmøre er omsetningsvirkningene beregnet til 936 millioner kroner og for Geiranger/Hellesylt 519 millioner kroner.

5.4 Sysselsettingsvirkninger

5.4.1 Beregningsgrunnlag og -metode

Reiselivets betydning som sysselsettingsfaktor kan belyses på flere nivåer:

1. Hva betyr reiselivet med hensyn til lokale arbeidsplasser for de som er fastboende i de enkelte kommunene?

2. Hva betyr reiselivet i antall arbeidsplasser for bosatte i regionene og i fylket, inkludert interkommunal og interregional pendling?
3. Hvor stor er sysselsettingen totalt, inkludert norske og utenlandske sesongarbeidere?

For de enkelte kommunene selv betyr det sannsynligvis mest hvordan reiselivet bidrar til å sysselsette kommunens egen arbeidskraft. Sett i litt større perspektiv kan det være et spørsmål om hvor mange arbeidsplasser arbeidsmarkedet i Møre og Romsdal generelt tilføres. Dersom fokus rettes mot den totale aktiviteten i form av for eksempel totalt antall årsverk, må man også ta hensyn til norske og utenlandske sesongarbeidere.

Tilgjengelig statistikk setter begrensninger for hva vi kan få fram. SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk er den statistikken som gir tall på fylkes- og regionnivå. Her gis for eksempel årlige tall for antall sysselsatte etter arbeidsstedskommune etter næringssektor. Den registerbaserte sysselsettingsstatistikken omfatter ”personer 15-74 år, bosatte i Norge, som har utført arbeid av minst én times varighet i referanseuken, eller som var midlertidig fraværende fra slikt arbeid”. Problemet med denne statistikken er at referanseuken er den tredje uken i november (uke 47) hvert år. Dette innebærer at man ikke fanger opp at sysselsetting i visse næringer – spesielt i hotell- og restaurantsektoren i distriktene – varierer mye over året. Man fanger heller ikke opp arbeidstakere som ikke er registrert som bosatte i Norge.

Vår utfordring er å konvertere reiselivsrelatert omsetning i hver næringssektor til sysselsetting. Vi anvender da en kombinasjon av SSBs sysselsettingsstatistikk for 2011 og beregnede tall for omsetning per sysselsatt etter næringsgruppe fra Buskerud (Farstad og Dybedal 2011, TØI-rapport 1175).

Tall gis for næringsgruppene varehandel, hotell- og restaurant, transport og samlegruppen ”annen vare- og tjenesteproduksjon”.

5.4.2 Sysselsetting i fylket og i regionene

Reiselivsrelatert sysselsetting omfatter både direkte og indirekte sysselsetting. Tabell 5.4 viser antall turismerelaterte sysselsatte etter næring i Møre og Romsdal.

Det er beregnet at antall sysselsatte i turistrelatert virksomhet (direkte eller indirekte) i Møre og Romsdal utgjorde nær 5 750 personer i 2011 (tabell 5.4). Dette omfatter også deltidsansatte/sesongansatte, og altså ikke årsverk. Om lag en tredel er sysselsatt i hotell- og restaurantsektoren, 23 prosent i varehandel, 14 prosent i transport. Om lag 28 prosent er sysselsatt i diverse i vareproduserende eller tjenesteytende næringer, dette er vesentlig sysselsetting som følge av indirekte produksjonsvirkninger.

Tabell 5.4 Direkte og indirekte tursimerelatert sysselsetting i Møre og Romsdal etter næring i 2011. Antall sysselsatte og andel i prosent.

Næring	Antall sysselsatte	Andel av turismerelatert sysselsetting	Andel av sysselsetting i fylket, eksklusive off. sektor ⁶
Varehandel	1 334	23,2	1,8
Hotell og restaurant	1 966	34,2	2,7
Innenriks transport	826	14,4	1,1
Annen vare- og tjenesteprod.	1 620	28,2	2,2
Sum	5 746	100,0	7,8

Antallet turismerelaterte sysselsatte utgjorde i 2011 7,8 prosent av alle sysselsatte i næringsvirksomhet utenom offentlig sektor. Dette tilsvarer 5,3 prosent av alle sysselsatte i fylket.

Når det gjelder regional sysselsetting, tillater ikke vårt grunnlagsmateriale nedbryting på næringssektorer, fordi vi ikke har kunnet beregne indirekte produksjonsvirkninger på regionnivå for hver næringssektor. I tabell 5.5 presenteres derfor kun tall for samlet reiselivsrelatert sysselsetting i regionene.

Tabell 5.5 Direkte og indirekte tursimerelatert sysselsetting i Møre og Romsdal etter region 2011. Antall sysselsatte og andel av totalt antall sysselsatte eksklusive offentlig sektor. Prosent.

	Kr.sund/ Nordmøre	Molde- regionen	Ålesund- regionen	Geiranger/ Trollstigen
Samlet reiselivsrelatert sysselsetting	1186	1358	2267	686
Andel av samlet sysselsetting ekskl. off. sektor	8,0	7,5	5,8	34,5
Andel av samlet sysselsetting	5,5	4,9	4,1	24,8

Andelen turismerelatert sysselsetting av total sysselsetting er klart større i Geiranger/Trollstigen (Stranda og Norddal kommuner) enn i de øvrige regionene. 25 prosent av alle sysselsatte og 34,5 prosent av sysselsatte utenom offentlig sektor kan relateres til direkte og indirekte effekter av reiseliv.

I de øvrige regionene er det flere reiselivsrelaterte sysselsatte, men mer variert næringsliv og generelt høyere økonomisk aktivitet. Her finner vi reiselivsrelaterte sysselsettingsandeler på henholdsvis 8,0 og 5,5 prosent på Nordmøre, 7,5 og 4,9 prosent i Molde-regionen og 5,8 og 4,1 prosent i Ålesund-regionen.

Det må understrekes at det er en viss usikkerhet beheftet med disse tallene. Statistikkgrunnlaget er mangelfullt, men gitt at gjennomsnittstall for produksjonsverdi per sysselsatt i Møre og Romsdal følger gjennomsnittet i andre fylker, er tallene for antall sysselsatte totalt relativt gode.

Sammenlikningen med total sysselsetting er også noe problematisk. Beregningene for reiselivsrelatert sysselsetting kan betraktes som årsgjennomsnitt for 2011, men tallene for total sysselsetting fra SSB reflekterer situasjonen i fjerde kvartal 2011.

⁶ Beregnet ut fra antall sysselsatte totalt 4. kvartal 2011.

6 Økonomiske effekter relatert til eksisterende og nye fritidsboliger

6.1 Forbruk relatert til eierskap og hold av eksisterende fritidsboliger

I dette avsnittet presenteres beregninger for eiernes og deres husholdningers forbruk på eie og hold av private hytter og andre fritidsboliger lokalisert i Møre og Romsdal. I forbindelse med Fritidsboligundersøkelsen i TOURIMPACT-prosjektet er det beregnet et gjennomsnittlig forbruk per fritidsbolig per fylke til eierskap og hold av fritidsboliger i Norge. Dette inkluderer kostnader som f.eks. festeavgift, kommunale avgifter, snørydding, strøm og brensel, innkjøp av utstyr og møbler, mindre rutinemessig vedlikehold, og annet. Utgiftene utgjorde en gjennomsnittlig kostnad til eierskap/hold på kr. 13 719,- per fritidsbolig per år i Møre og Romsdal i 2011. Hytteeierne i undersøkelsen oppga også at den anslåtte andelen av disse kostnadene som var betalt lokalt i kommunen der fritidsboligen ligger var 0,66 i gjennomsnitt, dvs. at 66 prosent av utgiftene var betalt til lokale aktører. De resterende 34 prosent av utgiftene var således betalt aktører annet sted utenom fritidsboligkommunen, f.eks. i bostedskommunen.⁷

I tillegg til kostnadene eierne/husholdningene har med ordinært eierskap og hold av fritidsboligene tilkommer det også kostnader til vedlikehold, oppgradering, påbygg og annet av ikke-rutinemessig karakter. Dette omfatter blant annet utvidelser eller påbygg/anneks, nytt uthus, båthus, brygge eller lignende, innleggelse av vann, strøm eller telefon/kabel og annet. Ikke alle eierhusholdninger utfører slik arbeider hvert år, men det nasjonale gjennomsnittet fra Fritidsboligundersøkelsen tilsier at 27 prosent av eierne har gjennomført slike arbeider siste år. Fordelt på alle fritidsboliger i gjennomsnitt (for både de som har og ikke har utført slike arbeider) tilsvarte kostnadene til slik oppussing/oppgradering kr. 23 306,- per fritidsbolig per år i Møre og Romsdal i 2011. Her antas samme andel av utgiftene betalt lokalt (63 prosent) som for kostnadene med eierskap og hold.

I tabell 6.1 er de gjennomsnittlige kostnadene forbundet med eierskap og hold samt oppussing og oppgradering beregnet for det antallet fritidsboliger som var registrert i den enkelte kommune i Møre og Romsdal i 2011. Det antas videre at 10 prosent av fritidsboligene ikke var i bruk i 2011, og følgelig heller hadde få eller ingen slike kostnader. Videre antas også at en andel på 30 prosent av eierne av fritidsboligene i fylket er lokalt bosatte i kommunen som fritidsboligen ligger i, dvs. eiere som ikke er turister per definisjon. Av utgiftene til de resterende 70 prosent av eierne er det også beregnet en lokal andel av kostnadene som er betalt lokale aktører, og et samlet forbruk for kommunene, regionene og fylket til sammen.

⁷ Noe av kostnadene kan selvsagt også ha blitt betalt andre steder i Møre og Romsdal utenom den aktuelle fritidsboligkommunen (f.eks. i nabokommunen), slik at det i prisnippet kan regnes som forbruk i fylket, men vi har ingen data eller andre forutsetninger for å kunne beregne slikt forbruk i fylket utenom fritidsboligkommunen, og velger derfor å se bort i fra det i de videre beregningene.

Tabell 6.1 Samlet forbruk i forbindelse med eierskap, hold og oppussig/oppgradering av fritidsboliger i Møre og Romsdal i 2011, etter kommune og forbrukskategori. I antall fritidsboliger, og forbruk i millioner kr.

Region	Kommune	Ant. fritidsboliger i bruk (90 %)	Kostn. ved eierskap og hold	Lokal andel	Kostn. ved oppussing/oppgradering	Lokal andel	Sum lokalt forbruk
Kr. sund/Nordmøre	Aure	1 147	11	7	19	12	20
	Surnadal	1 138	11	7	19	12	19
	Tingvoll	820	8	5	13	9	14
	Rindal	763	7	5	12	8	13
	Sunndal	698	7	4	11	8	12
	Halsa	520	5	3	8	6	9
	Kristiansund	488	5	3	8	5	8
	Averøy	295	3	2	5	3	5
	Smøla	268	3	2	4	3	5
Sum Kr. sund/Nordmøre		6 137	59	39	100	66	105
Molde-regionen	Rauma	1 099	11	7	18	12	19
	Molde	642	6	4	10	7	11
	Gjemnes	585	6	4	10	6	10
	Fræna	571	5	4	9	6	10
	Neset	545	5	3	9	6	9
	Vestnes	535	5	3	9	6	9
	Eide	117	1	1	2	1	2
	Midsund	78	1	0	1	1	1
	Aukra	39	0	0	1	0	1
Sum Molde-regionen		4 209	40	27	69	45	72
Ålesund-regionen	Ørsta	676	6	4	11	7	12
	Sykkylven	495	5	3	8	5	8
	Volda	452	4	3	7	5	8
	Ålesund	409	4	3	7	4	7
	Skodje	395	4	3	6	4	7
	Stordal	331	3	2	5	4	6
	Vanylven	324	3	2	5	3	6
	Ørskog	311	3	2	5	3	5
	Haram	250	2	2	4	3	4
	Ulstein	195	2	1	3	2	3
	Sande	129	1	1	2	1	2
	Herøy	109	1	1	2	1	2
	Hareid	105	1	1	2	1	2
	Sula	81	1	1	1	1	1
	Sandøy	40	0	0	1	0	1
Giske	32	0	0	1	0	1	
Sum Ålesund-regionen		4 334	42	27	71	47	74
Geiranger/Trollstigen	Stranda	590	6	4	10	6	10
	Norddal	364	3	2	6	4	6
Sum Geiranger/Ts.		953	9	6	16	10	16
Møre og Romsdal		15 633	150	99	255	169	268

Merk at forbruket i tabell 6.1 ikke inkluderer kapitalutgifter (låneutgifter, avskrivninger og lignende) eller forsikring.

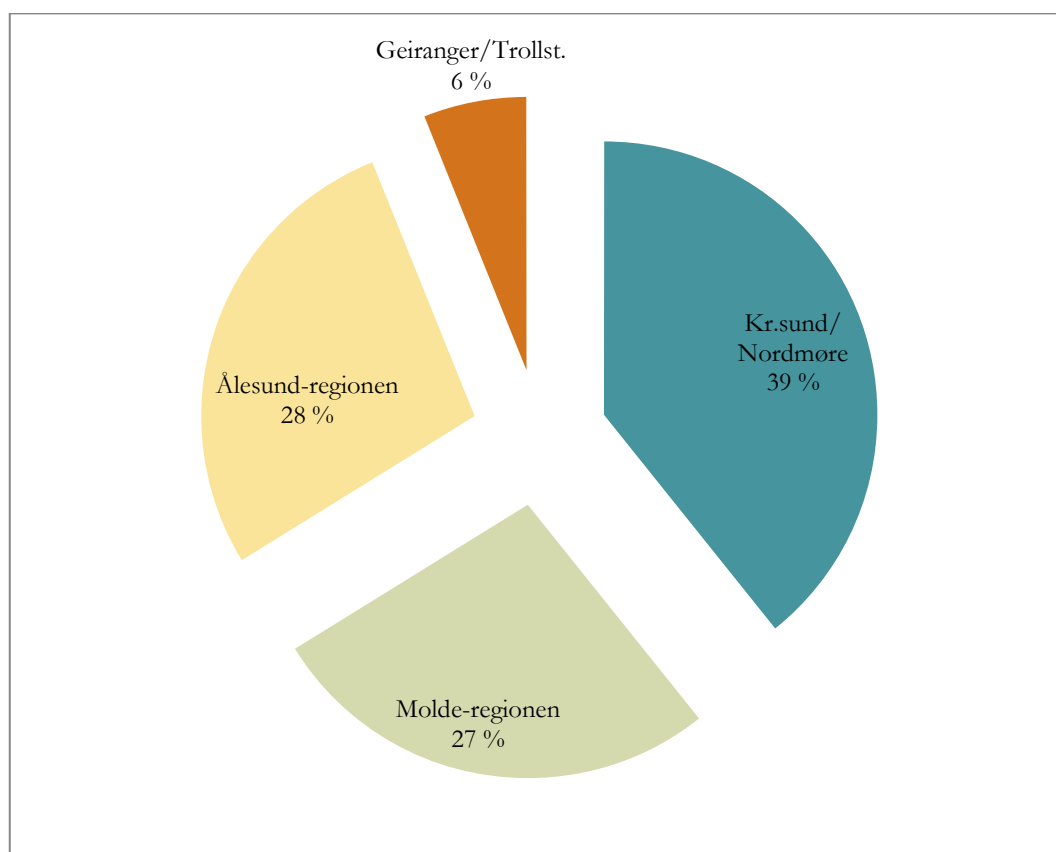
For Møre og Romsdals drøyt 15 600 fritidsboliger i bruk er det beregnet et samlet forbruk relatert til eierskap/hold og oppussing/oppgradering på i overkant av 400 millioner kroner i 2011. Om lag 270 millioner kroner av dette kan regnes som lokalt forbruk, dvs. betalt til aktører lokalt i den aktuelle fritidsboligkommunen.

Av det lokale forbruket kan om lag 99 millioner kroner knyttes til kostnader ved eierskap og hold av fritidsboligene, mens ca 169 millioner kroner er relatert til oppussing og oppgradering. Det tilsvarer en fordeling på omtrent 37 prosent av lokalforbruket til eierskap/hold og 63 prosent til oppussing/oppgradering.

Blant regionene er det i Kristiansund/Nordmøre (som også har flest fritidsboliger) hvor det er brukt mest penger på eksisterende private fritidsboliger. Det lokale forbruket for i regionens ni kommuner summerer seg til 105 millioner kroner.

Penger brukt lokalt på eksisterende fritidsboliger i Molde-regionen beløp seg på ca 72 millioner kroner, mens tilsvarende for Ålesund-regionen var om lag 74 millioner kroner. Forbruket på dette er beregnet til 16 millioner kroner i Geiranger/Trollstigen-regionen, som også er lavest i antall fritidsboliger og forbruk av regionene.

Denne beløpsfordelingen av det lokale forbruket gir følgende prosentvise fordeling, som vist i figur 6.1.

Figur 6.1 Lokalt forbruk ved eierskap og hold av eksisterende fritidsboliger i Møre og Romsdal i 2011, etter region. I prosent av totalt lokalt forbruk i fylket.

Kristiansund/Nordmøre har nesten 40 prosent av det lokale forbruket, dvs. at ca fire av 10 kroner brukt på eksisterende fritidsboliger lokalt i Møre og Romsdal blir lagt igjen i denne regionen. Forbruket Molde-regionen utgjør ca 27 prosent av penger lagt igjen lokalt av fritidsboligeiere i fylket. Ålesund-regionen mottar 28 prosent av pengene brukt på dette, mens Geiranger/Trollstigen-regionen mottar seks prosent.

6.2 Måling av økonomiske effekter av bygging av nye fritidsboliger – fremgangsmåte

6.2.1 Måleproblematikk

Målet i avsnitt 6.2 og 6.3 er å få et begrep om hvilke økonomiske størrelser utbygging av fritidsboliger innebærer i Møre og Romsdal og de ulike regionene i fylket.

Et viktig spørsmål her er *hva* man ønsker å måle. Et mulig mål er å se på hvor store inntekter utbygging har ført til siste år, et annet er å se på utviklingen over tid, det vil si både fortid og framtid. Det er imidlertid flere argumenter som taler mot begge disse tilnærmingene:

- Utbyggingen av fritidsboliger i fylket er en løpende prosess, som har pågått over mange år, og som har ulikt omfang fra år til år.
- Det er vanskelig å skaffe full oversikt over omfanget av prosjekter som er lagt ut for salg og omsetningsverdi for disse innenfor kalenderåret. Blant annet fordi byggetillatelse ikke nødvendigvis realiseres samme år.
- Foreliggende planer angir både konkrete tall for enkelte hyttefelt og totale rammer for andre, hva som faktisk blir utbygd er beheftet med usikkerhet.
- Det har over tid skjedd (og vil skje) betydelige endringer i markedets etterspørsel etter fritidsboliger, både med hensyn på hva slags produkt markedet ønsker (status, standard og komfort) og ikke minst hva man er villig til å betale.

Tidligere er det gjennomført analyser av effekter av bygging av fritidsboliger for Buskerud, Vestfold og Telemark i 2005 (TØI-rapport 780/2005), samt for Hedmark og Oppland (TØI-rapport 863/2006), og Agder-fylkene (TØI-rapport 867/2006), samt Buskerud for i 2010 (TØI-rapport 1175/2011).

I de tre første analysene ble det beregnet økonomiske effekter av nye fritidshus på grunnlag av foreliggende planer for hyttebygging i de enkelte regioner og observerte gjennomsnittspriser per dato (for hytter lagt ut til salg). Regneeksemplene ble laget ut fra et bestemt antall fritidsboliger, og det ble videre lagt til grunn en antatt gjennomsnittlig fordeling av hyttesalgsværdien på de ulike involverte aktører (tomteselgere, utbyggere, byggevareselgere, håndverkere osv).

6.2.2 Valgt fremgangsmåte

Den tilnærming vi har valgt denne gang er litt annerledes, dvs. at vi i denne rapporten tar utgangspunkt i den gjennomsnittlige utbyggingstakten for fritidsboliger (egentlig fullførte kvm. per år) i de ulike kommunene de fem siste år. I denne analysen benyttes altså omtrent samme fremgangsmåte som for sistnevnte analyse for

Buskerud. Dette har to årsaker: For det første kan man ofte observere at årlig utbyggingsomfang avviker ganske mye fra hva som kan leses ut fra eksisterende kommuneplaner. For det andre gjelder det i dette kapitlet i rapporten analyser på hele tre ulike nivå, dvs. fylkes, region- og kommunenivå når det gjelder fritidsboliger. Å gå igjennom og analysere utbyggingsplanverket i samtlige kommuner i fylket vil bli for omfattende og tidkrevende og gå klart ut over rammene i prosjektet. I tillegg har ikke alle kommunene i fylket slike eksplisitte planer for fritidsboligutbygging, og/eller at planene er for ulik tidshorisont slik at det ikke blir direkte sammenlignbare. Det gjør at det kommunale planverket ikke blir et godt nok utgangspunkt for beregninger i et prosjekt som dette.

6.2.3 Beregningsgrunnlag

Fremgangsmåten i dette prosjektet er altså basert på SSBs statistikk over antall fullførte kvadratmeter nybygg av fritidsboliger i Møre og Romsdals kommuner i femårsperioden 2006-2010 (jfr. www.statistikknett.com, under "Hytteturisme"). Vi har valgt å ta utgangspunkt i antall fullførte kvm. i stedet for registret endring i antall fritidsboliger, fordi fritidsboliger kan variere stort i størrelse og pris, slik at kvm blir et bedre mål på utbyggingstakten enn antallet fritidsboliger registrert nybygd. Ut fra arealstatistikken beregnes deretter et gjennomsnittlig antall fullførte kvm. pr. år den aktuelle i femårsperioden. Et femårs gjennomsnitt brukes i utgangspunktet for å dempe effekter av "unormale" år mht. utbygningstakt. Dette blir så et estimat for utbyggingen i 2011 målt i antall kvm. for hver enkelt kommune. For å få et estimat på gjennomsnittlig antall kvm. pr. nye fritidsboliger i kommunen har vi tatt utgangspunkt i annonser publisert på internett, dvs. basert på aktive annonser på www.finn.no for fritidsboliger bygd i 2011 (og t.o.m. mai 2012) for kommune i hver region i Møre og Romsdal. Ut fra samlet antall kvadratmeter på boligene tilbudt på internett kan man beregne en gjennomsnittlig størrelse pr. nybygde fritidsbolig i markedet. Gjennomsnittlig årlig antall utbygde kvm. delt på gjennomsnittlig størrelse på tilbudte nye fritidsboliger gir således et estimat på antall nye boliger bygd i 2011.

Boligannonseene nevnt ovenfor kan også benyttes til å finne gjennomsnittlig tilbudt markedspris pr. kvm. for fritidsboliger tilbudt åpent i markedet. Denne verdien kan deretter benyttes til å beregne samlet anslått salgsverdi for det estimerte antallet nye fritidsboliger som er bygd i 2011 i hver enkelt kommune. Det kan videre benyttes for å finne estimert gjennomsnittlig omsetningsverdi av nye fritidsboliger i kommunen ut fra dagens priser, forutsatt at boligene faktisk selges og da selges til oppgitt prisantydning i gjennomsnitt.

Den estimerte salgsværdien pr. bolig settes deretter inn i kalkylene for inntektsfordeling som presentert i BTV-analysen (se TØI-rapport 780/2005, tabell 44), hvor vi har anvendt forhåndstall (dvs. prosent av estimert salgssum) i inntektsfordelingen etter mønster fra hytter Hemsedal slik det er gjort i Hol og Hemsdal-analysen (jfr. TØI-rapport 893/2006, avsnitt 9.4.1). Dette er gjort for hver enkelt region ut fra estimert salgsverdi per fritidsbolig i regionen og antallet nye fritidsboliger estimert bygd i 2011. Ved å benytte kalkyleoppsettet er det på denne måten beregnet en totalomsetning i fm salg av nyoppførte fritidsboliger og en inntektsfordeling til aktører i og utenom den aktuelle regionen. Det må som i de tidligere nevnte TØI-analysene presiseres at beregningene for utbygging av nye fritidsboliger er beheftet med en betydelig usikkerhet. I dette tilfellet består de først og fremst i at

- Det er usikkerhet i registreringen av antallet utbygde kvm. i SSBs registre, dvs. om all relevant nybebyggelse, faktisk er registrert i den aktuelle tidsperioden
- At gjennomsnittet for utbygde antall kvm. fritidsbolig i femårsperioden er representativt for enheter bygd 2011 (og evt. fremtidige år)
- At fritidsboligene tilbudt på internett er representative for alle fritidsboliger omsatt i 2011 i de ulike regionene i fylket
- At tilbudte fritidsboliger på internett faktisk blir solgt til prisantydning

På samme måte som i tidligere nevnte analyser må derfor de følgende beregningene i avsnitt 6.3 ses på som regneeksempler, eller i beste fall grove estimater.

6.3 Beregning av økonomiske effekter av bygging av nye fritidsboliger i Møre og Romsdal

Gitt forutsetningene og fremgangsmåten forklart ovenfor presenteres det i dette avsnittet beregninger for økonomiske effekter av utbygging av nye fritidsboliger i Møre og Romsdal. I disse beregningene er kun direkte effekter (eksklusive indirekte eller induserte effekter) medtatt.

6.3.1 Byggingseffekter i regionene

Tabell 6.2a og 6.2b viser de beregnede direkte økonomiske effektene av bygging av nye private fritidsboliger i regionene. I beregningene er det antatt at lokale aktører står for gjennomsnittlig 80 prosent av tomesalget i Møre og Romsdal, at 80 prosent av fortjenesten på salget (salgssum minus byggekostnader og annet) av fritidsboligen går til lokale aktører, at 60 prosent av materialene er kjøpt lokalt, og at 60 prosent av arbeidskraften er lokalt basert.

Under disse forutsetningene viser beregningene at det i Kristiansund/Nordmøre-regionen er estimert at det ble bygget 59 nye enheter (hytter, leiligheter og annet) i 2011; med mesteparten av disse i Surnadal eller Averøy kommuner. Det utgjorde en beregnet samlet omsetning på 156 millioner kroner, hvorav 96 millioner kroner er anslått betalt til lokale aktører (dvs. penger som "blir igjen" i regionen).

I Molde-regionen ble det beregnet bygd 47 nye enheter. Litt lavere priser per enhet enn i Kristiansund/Nordmøre, men ca 12 færre enheter gjør at omsetningsverdien ble litt lavere, dvs. 96 millioner kroner. Av dette er det anslått at 58 millioner kroner ble betalt til lokal aktører.

Tabell 6.2a Samlet inntektsdannelse ved utbygging av nye av fritidsboliger i Kristiansund/Nordmøre og Molde-regionen i 2011, etter region og omsetningskategori. I antall nye fritidsboliger (enheter) og omsetning/ inntekt i millioner kr.

Estimert antall nye enheter	Kristiansund/Nordmøre		Molde-regionen	
	Oms. totalt	Lokal oms.	Oms. totalt	Lokal oms.
	59		47	
Inntektsfordeling	Oms. totalt	Lokal oms.	Oms. totalt	Lokal oms.
Tomtesalg	33	26	20	16
Fortjeneste	33	26	20	16
Mva materialer/arbeid	18	-	11	-
Sum materialer	36	22	22	13
Sum arbeid	37	22	23	14
Totalt	56	96	95	58

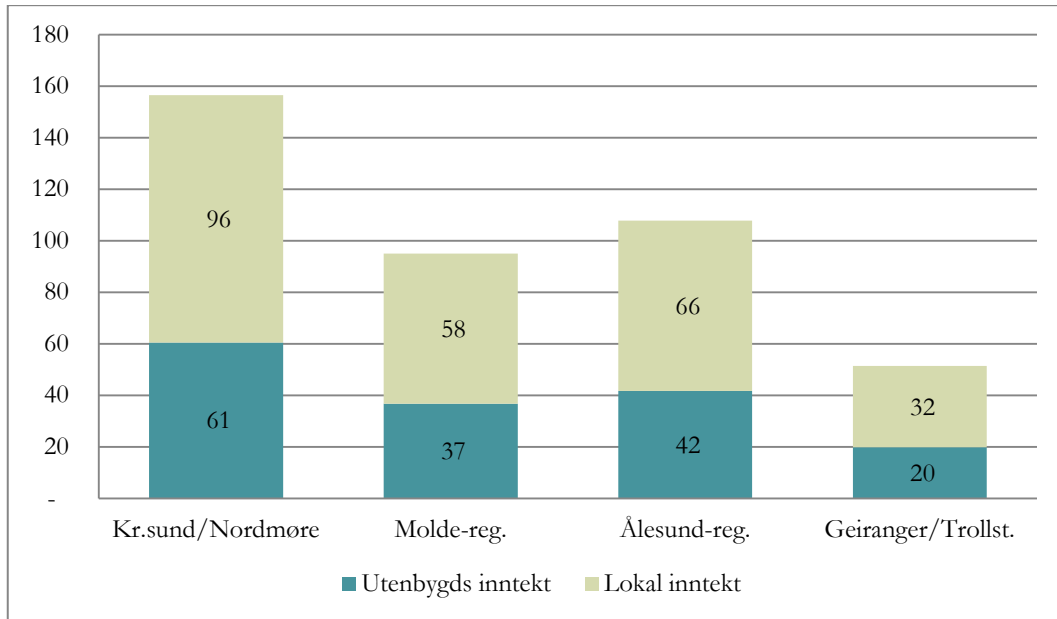
For Ålesund-regionen ble det estimert utbygd i underkant av 50 enheter i 2011. Det utgjorde en beregnet samlet omsetning på drøyt 108 millioner kroner, hvor av 66 millioner kroner er anslått å ha blitt igjen hos lokale aktører.

Tabell 6.2b Samlet inntektsdannelse ved utbygging av nye av fritidsboliger i Ålesund-regionen, Geiranger/Trollstigen-regionen og for Møre og Romsdal samlet i 2011, etter region og omsetningskategori. I antall nye fritidsboliger (enheter) og omsetning/ inntekt i millioner kr.

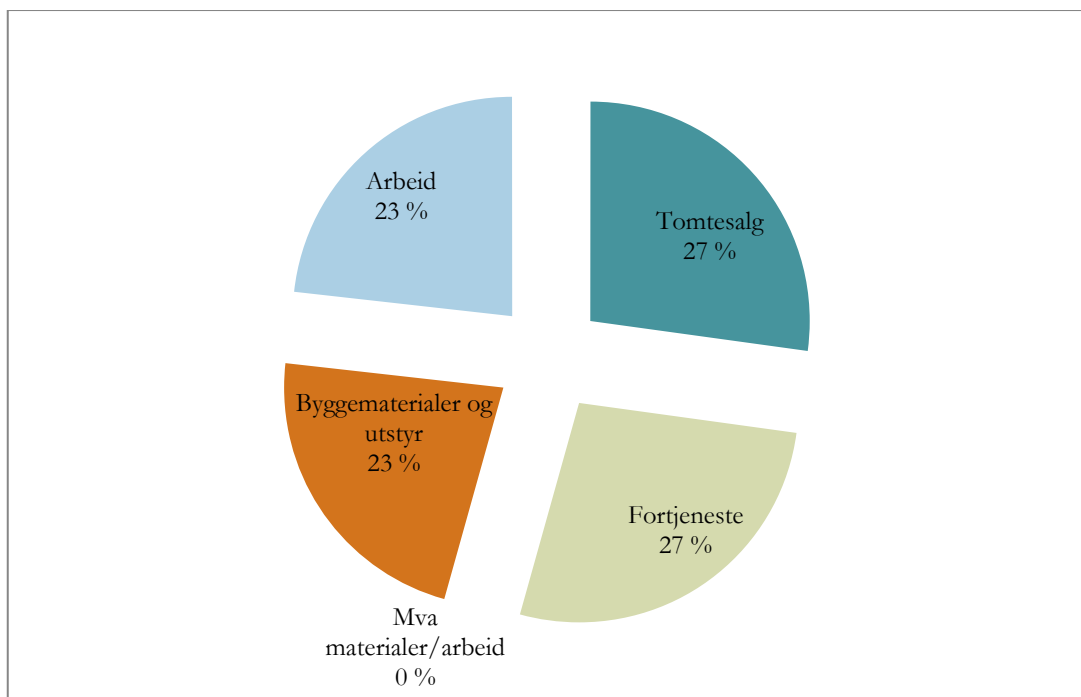
Estimert antall nye enheter	Ålesund-regionen		Geiranger/Trollstigen-regionen		Møre og Romsdal i alt	
	Oms. totalt	Oms. totalt	Lokal oms.	Lokal oms.	Oms. totalt	Lokal oms.
	49		17		172	
Inntektsfordeling	Oms. totalt	Oms. totalt	Lokal oms.	Lokal oms.	Oms. totalt	Lokal oms.
Tomtesalg	22	18	11	9	86	68
Fortjeneste	22	18	11	9	86	68
Mva matr./arb.	13	-	6	-	48	
Sum materialer	25	15	12	7	94	56
Sum arbeid	26	15	12	7	98	59
Totalt	108	66	51	32	411	252

I Geiranger/Trollstigen-regionen er utbyggingen naturlig nok mer begrenset enn i de øvrige regionene, siden den bare omfatter to kommuner. (I all vesentlighet dreier dette seg om hyttebygging i Stranda kommune/Strandafjellet). Det gjør at verdiene det er snakk om er en del lavere, men på grunn av høyere gjennomsnittlige priser der er omsetningen i regionen likevel av betydning. I Geiranger/Trollstigen-regionen er det anslått at 17 nye fritidsboliger ble bygd i 2011. Omsetningsverdien er beregnet til drøyt 50 millioner kroner, og av dette 32 millioner kroner til lokale aktører.

I Møre og Romsdal ble det altså estimert bygd i overkant av 170 nye fritidsboligheter i 2011. Total omsetningsverdi for Møre og Romsdal samlet (summen av regionene i tabell 6.2a og 6.2b) er beregnet til 411 millioner kroner for 2011, hvor av ca 250 millioner kroner i omsetning som ble lagt igjen lokalt i Møre og Romsdals regioner. Figur 6.2 viser fordelingen mellom ”utenbygds” og lokalt beholdte inntekter, og Figur 6.3 viser fordelingen av lokalt beholdte inntekter på de ulike inntektskategoriene.

Figur 6.2 Fordeling av inntekter ved bygging av nye fritidsboliger i Møre og Romsdal i 2011, etter region og type mottaker. I millioner kroner.

Figur 6.3 Fordeling av lokale inntekter ved bygging av nye fritidsboliger i Møre og Romsdal i 2011, etter inntektskategori. I prosent av totale lokale inntekter.

Om lag 27 prosent av de lokale inntektene skriver seg fra tomtsalg, vel 23 prosent er arbeidsinntekter til lokale arbeidstakere, mens ca 23 prosent er omsetning av byggematerialer og utstyr innkjøpt lokalt. Merverdiavgiften på omsetningen går som kjent til sentrale myndigheter, mens fortjenesten tilsvare ca 27 prosent av den omsetningen som tilfaller lokale aktører.

7 Økonomisk betydning av cruisetrafikk

Cruisetrafikken i Møre og Romsdal har følgende aspekter som berører de fire regionene i fylket

- Cruiselanløp i Geiranger og Hellesylt
- Cruiselanløp i Molde og Åndalsnes
- Cruiselanløp i Ålesund
- Cruiselanløp i Kristiansund

7.1 Antall anløp og antall passasjerer i 2011

I følge Cruise Norway (www.cruise-norway.no) var Geiranger nummer tre og Molde og Åndalsnes nummer seks og Ålesund nummer sju blant de ti største cruisedestinasjoner i Norge, målt i antall besøkende. De ti største i 2011 var Oslo, Bergen, Geirangerfjord, Stavanger, Flåm, Molde/Åndalsnes, Ålesund, Nordkapp, Olden/Nordfjord og Hardangerfjord/Ulvik. Disse havnene hadde i 2011 til sammen 1 679 919 besøkende, som er en økning på 19,9 prosent fra 2009. Geiranger hadde en økning i antall besøkende cruiseturister på 5,1 prosent, Molde/Åndalsnes på 39,7 prosent og Ålesund på 40,7 prosent fra 2009 til 2011.

Det antas her at en høy andel av passasjerene går i land i ved besøk i de ulike havnene i fylket. Dette er basert på en vurdering av andelen som gikk i land rapportert fra tidligere cruiseundersøkelser andre steder i landet. I en undersøkelse fra Oslo i 2006 (Horwath Consulting, 2006) er det rapportert at 95 prosent av passasjerene går i land. I en annen undersøkelse fra Lofoten i 2005 (Poseidon Consulting, 2005) fremkommer det at 72 prosent deltar på organiserte utflukter på land. (Havneforholdene i Leknes tilsier at svært få eller ingen går i land på egenhånd). Videre fremgår det fra "Gjesteundersøkelsen for cruiseturisme" (Grontmij|Carl Bro, 2010), som dekker ulike havner langs hele kysten, at passasjerene i gjennomsnitt planlegger å gå i land i 66 prosent av havnene de besøker. (Her er hurtigrutepassasjerer også med, som kan antas å trekke gjennomsnittet ned noe).

Ut fra dette sammenligningsgrunnlaget og kombinasjonen av Geiranger, Åndalsnes og de tre byhavnene i fylket, anslår vi i de videre beregningen at 80 prosent av passasjerene går i land, enten på egenhånd eller som deltagere på organiserte turer/utflukter.

Vi antar videre at halvparten av de 80 prosent av passasjerene som går i land deltar på organiserte turer, mens resten foretar landbesøk på egenhånd (se tabell 7.1

nedenfor). Unntaket her er Geiranger/Hellesylt hvor en høyere andel av passasjerene (55,7 prosent) er deltagere på organiserte turer på land iht. cruisestatistikken derfra.

Tabell 7.1 Antall cruisepassasjerbesøk i land i Møre og Romsdal i 2011. Antall passasjerer og prosentandel som går i land.

"I land"-andel (80 %)	100 %	40 %	40 %
Cruisepassasjerer 2011	I alt	Landbesøk egenhånd	Landbesøk tur
Geiranger/Hellesylt*	229 200	55 604	127 756
Ålesund	93 301	37 320	37 320
Åndalsnes	55 861	22 344	22 344
Molde	37 496	14 998	14 998
Kristiansund**	4 411	1 765	1 765
Sum cruisepax	420 269	132 032	204 184

* Høyere andel deltagere på organiserte landturer (55,7 %) av alle passasjerer kan regnes for Geiranger/Hellesylt iht. Stranda Hamnevesen/Geiranger Crusiehavn.

**Estimert ut fra fire anløp i 2011, med antall passasjerer pr. anløp som i Molde.

Geiranger hadde i 2011 hele 156 anløp med til sammen 229 200 passasjerer. Det antas at 90 prosent av passasjerer går i land, mens drøyt halvparten (127 750) var med på organiserte turer i land. De organiserte turene omfatter ulike reisemål/aktiviteter; de viktigste (best besøkte) er Briksdalsbreen/Oldevatnet, Loen/Kjennedalsbreen, Stryn/Jostedalen nasjonalparksenter/Strynefjellet.

Hellesylt hadde 91 anløp, med estimert antall passasjerer på 133 700 passasjerer, basert på gjennomsnittlig antall pax per anløp i Geiranger (1 469 passasjerer pr. anløp). Av- og påstigende i Hellesylt var ca 50 000, og nær sagt alle disse er passasjerer som var med på bussturer mellom Geiranger og Hellesylt. Det antas videre at samtlige passasjerer som har vært i Hellesylt også har vært i Geiranger. For å unngå dobbeltelling av forbruket til de landbesøkene passasjerene, har vi derfor i beregningene nedenfor regnet med landbesøket i bare én av disse to havnene, nemlig Geiranger, som er den største målt i passasjerer og anløp.

Åndalsnes hadde i 2011 36 anløp med til sammen 55 900 passasjerer. Mange av disse besøker Trollstigen/Trollveggen, Raumabanen og andre attraksjoner i området. En liten andel av passasjerene (15 prosent) i Åndalsnes reiser videre til Molde, og for å unngå dobbeltelling som nevnt under Geiranger/Hellesylt ovenfor, trekkes denne andelen fra blant de som går i land i Åndalsnes.

I samme region hadde Molde i 2011 34 anløp med til sammen 37 500 passasjerer. Romsdalsmuseet (evt. m/Moldejazz og andre arrangement), Skaret, Hjertøya, og Varden og Atlanterhavsvegen, er vanlige reisemål og aktiviteter for cruisepassasjerer i Molde-området. Knappt en tredel (27 prosent) av de passasjerene som besøkte Molde reiser også videre til Åndalsnes, og er derfor trukket fra for å unngå dobbeltelling mht. Åndalsnes.

Ålesund hadde i 2011 87 anløp med til sammen 93 300 passasjerer. Fjellstua Aksla og Atlanterhavsparken er naturlige besøkmål der, samt egne turer til Giske/Godøy, Ona og Runde, Hørundfjord og annet i regionen. En del deltar også på turer til Geiranger.

Kristiansund hadde fire anløp, med estimert antall passasjerer på knapt 4 500, basert på gjennomsnittlig antall pax per anløp i Molde (1 103 passasjerer pr. anløp). Atlanterhavsvegen/Håholmen, Grip, Smøla, Sundbåten og Klippfiskmuseet er blant reisemål og aktiviteter cruisepassasjerene besøker i Kristiansund-regionen.

7.2 Beregninger av forbruk i land

Det må bemerkes at noe av omsetningen fra cruisepassasjerers forbruk beregnet i dette kapitlet allerede er tatt med under dags- og gjennomreisende turistenes forbruk i kapittel 4, for eksempel under servering, transport eller aktiviteter. Likevel er det en god del forbruk som faller utenom det som allerede er beregnet inn i kapittel 4. Det kan være for eksempel være shopping i fabrikkutsalg og annet som ikke blir registrert som detaljhandel, eller cruiserelatert omsetning i form av kjøp av varer og tjenester utenom reiselivsnæringene, eller avgifter og gebyrer og liknede.

Det er først og fremst to utgangspunkt for beregninger av forbruk, og det er passasjerer som går i land på egenhånd, og passasjerer som deltar på organiserte utflukter og andre aktiviteter.

Beløpene i oversikten nedenfor er basert på tall fra undersøkelser av cruiseturisme andre steder i landet⁸ (Farstad og Dybedal 2010; Dybedal, Rideng, Haukeland og Grue 2006; Horwath Consulting, 2006; Poseidon Consulting, 2005).

Geiranger/Hellesylt

Passasjerer som kun går i land (estimert 55 600 i 2011), bruker i hovedsak penger på fabrikkutsalg, kioskvareer eller suvenirer. Vi antar et gjennomsnittsforkbruk på kroner 150 per person per dag i land.

Ca 128 000 passasjerer deltok i organiserte landbesøk. Vi antar en samlet omsetning i land på 500 kroner, inkl lunsj. I tillegg kommer individuelt forbruk (suvenirer og annen shopping, kioskvareer etc.), anslått til 150 kroner per person per dag. Til sammen utgjør dette et direkte forbruk på ca. 91 millioner kroner i Geiranger/Hellesylt.

Ålesund

Passasjerer som kun går i land (37 300 i 2011), bruker i hovedsak penger på servering eller suvenirer, men også noe shopping ellers og attraksjoner eller aktiviteter. Vi antar et gjennomsnittsforkbruk på 200 kroner per person per dag.

Det anslås videre at også ca 37 300 passasjerer deltok i organiserte landbesøk. Vi antar en samlet omsetning i land på 500 kroner, inkl lunsj. I tillegg kommer individuelt forbruk (suvenirer og annen shopping, kioskvareer etc.), anslått til 200

⁸ Forbrukstallene i TØIs undersøkelse fra 2005 (TØI rapport 823/2006) er noe høyere enn de som er anvendt her, siden 2005-undersøkelsen omfatter større norske byer (Oslo, Bergen, Tromsø). Man kan anta at shoppingtilbudet og aktivitetstilbudet er betydelig større i disse byene enn i besøkmålene i Møre og Romsdal, noe som sannsynliggjør høyere forbruk i de nevnte byene enn i dette fylket.

kroner per person. Til sammen utgjør dette et direkte forbruk på ca. 34 millioner kroner i Ålesund-regionen.

Åndalsnes

Passasjerer som kun går i land (19 000 i 2011), bruker i hovedsak penger på fabrikkutsalgs, kioskvarer eller suvenirer. Vi antar et gjennomsnittsforkbruk på 150 kroner.

Ca 19 000 passasjerer deltok i organiserte landbesøk. Vi antar en samlet omsetning i land på 500 kroner, inkl lunsj. I tillegg kommer individuelt forbruk (suvenirer og annen shopping, kioskvarer etc.), anslått til 150 kroner per person. Til sammen utgjør dette et direkte forbruk på ca. 15 millioner kroner i Åndalsnes og omegn.

Molde

Passasjerer som kun går i land (10 900 i 2011), bruker i hovedsak penger på servering eller suvenirer, men også noe annen shopping og attraksjoner eller aktiviteter. Vi antar et gjennomsnittsforkbruk på 200 kroner.

Det anslås videre at også ca 10 900 passasjerer deltok i organiserte landbesøk. Vi antar en samlet omsetning i land på 500 kroner, inkl lunsj. I tillegg kommer individuelt forbruk (suvenirer og annen shopping, kioskvarer etc.), anslått til 200 kroner per person. Til sammen utgjør dette et direkte forbruk på ca. 10 millioner kroner i Molde-området.

Kristiansund

Passasjerer som kun går i land (1 800 i 2011), bruker i hovedsak penger på servering eller suvenirer, men også noe shopping ellers og attraksjoner eller aktiviteter. Vi antar et gjennomsnittsforkbruk på 200 kroner.

Det anslås videre at også ca 1 800 passasjerer deltok i organiserte landbesøk. Vi antar en samlet omsetning i land på 500 kr kroner, inkl lunsj. I tillegg kommer individuelt forbruk (suvenirer og annen shopping, kioskvarer etc.), anslått til 200 kroner per person. Til sammen utgjør dette et direkte forbruk på knapt to millioner kroner i Kristiansund/Nordmøre-regionen.

Totalt forbruk for cruisepassasjerer ved landbesøk i Møre og Romsdal

Til sammen legger cruiseturister igjen drøyt 150 millioner kroner (2011) i Møre og Romsdal, se tabell 7.2 og figur 7.1 nedenfor.

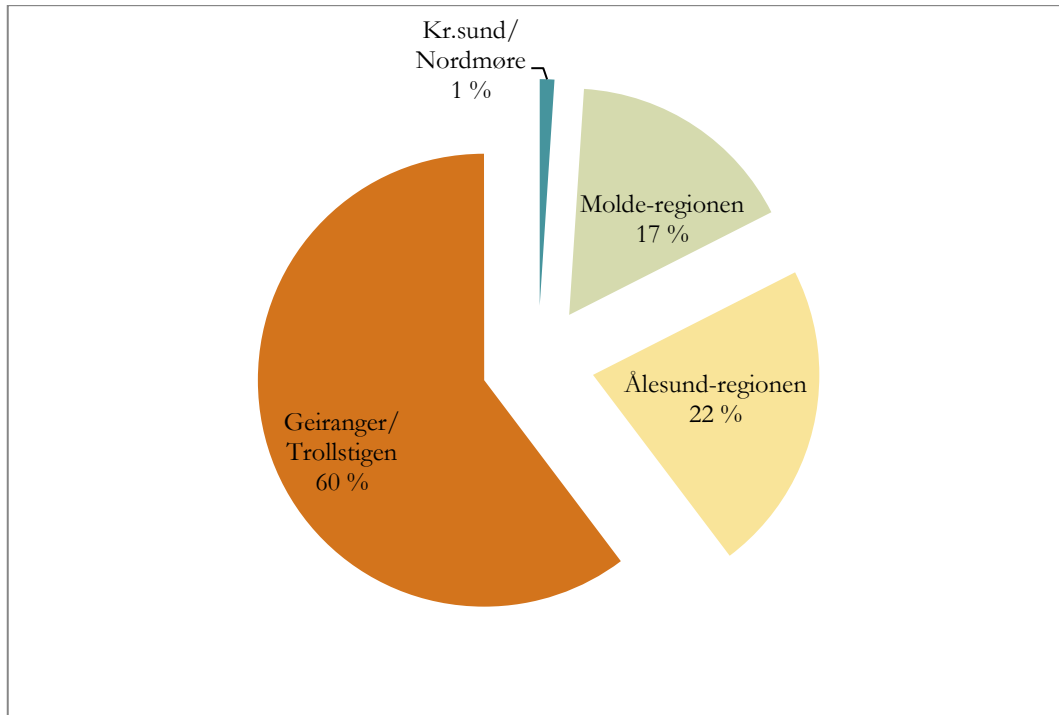
Størstedelen av dette gjelder Geiranger og Hellesylt i Geiranger/Trollstigen-regionen (91 millioner kroner, 59 prosent). Ut over besøkene der, så utgjør omsetningen 25 millioner kroner i Molde-regionen (17 prosent) og Ålesund-regionen (34 millioner kroner, 22 prosent), og knapt to millioner kroner i Kristiansund (én prosent).

Siden dette er forbrukstall, kan man regne med at beløpene oppgitt her er inkludert mva. Trekket anslagsvis 20 prosent mva. ut, er netto omsetning eks. mva. på ca 126 millioner kroner⁹.

⁹ Vi har her anvendt litt lavere enn full mva. sats siden noen av tjenestene (f eks transport) ikke er pålagt full sats på 25 prosent, og i dette tilfelle anvender vi 20 prosent som en gjennomsnittsbetraktning for mva tilknyttet omsetning fra cruiseturister.

Tabell 7.2 Direkte forbruk ved cruisepassasjerbesøk i land i Møre og Romsdal 2011. Ant. passasjerer/kr.

Geiranger/Hellesylt*			
*(Antas at alle i Hellesylt også har vært i Geiranger)	Antall pax	Omsetn. per pax	Sum omsetning, i mill. kr.
Landbesøk på egenhånd, individ. forbruk	55 604	150	8,3
Deltakelse på turer, bet. for buss, guide, lunsj, båtturer, attraksjoner etc.	127 756	500	63,9
Deltakelse på turer, individ. forbruk	127 756	150	19,2
Sum cruise-pax i Geiranger/Hellesylt	183 360		91,4
Ålesund			
	Antall pax	Omsetn. per pax	Sum oms., mill.kr
Landbesøk på egenhånd, individ. forbruk	37 320	200	7,5
Deltakelse på turer, bet. for buss, guide, lunsj, båtturer, attraksjoner etc.	37 320	500	18,7
Deltakelse på turer, individ. forbruk	37 320	200	7,5
Sum cruise-pax i Ålesund	74 641		33,6
Åndalsnes**			
** (Ekskl. 15 % som også har vært i Molde)	Antall pax	Omsetn. per pax	Sum omsetning, i mill. kr.
Landbesøk på egenhånd, individ. forbruk	18 954	150	2,8
Deltakelse på turer, bet. for buss, guide, lunsj, båtturer, attraksjoner etc.	18 954	500	9,5
Deltakelse på turer, individ. forbruk	18 954	150	2,8
Sum cruise-pax i Åndalsnes	37 908		15,2
Molde***			
*** (Ekskl. 27 % som også har vært i Åndalsnes)	Antall pax	Omsetn. per pax	Sum omsetning, i mill. kr.
Landbesøk på egenhånd, individ. forbruk	10 907	200	2,2
Deltakelse på turer, bet. for buss, guide, lunsj, båtturer, attraksjoner etc.	10 907	500	5,5
Deltakelse på turer, individ. forbruk	10 907	200	2,2
Sum cruise-pax i Molde	21 813		9,8
Kristiansund****			
**** (Estimert antall pax ut fra antall anløp)	Antall pax	Omsetn. per pax	Sum omsetning, i mill. kr.
Landbesøk på egenhånd, individ. forbruk	1 765	200	0,4
Deltakelse på turer, bet. for buss, guide, lunsj, båtturer, attraksjoner etc.	1 765	500	0,9
Deltakelse på turer, individ. forbruk	1 765	200	0,4
Sum cruise-pax i Kristiansund	3 529		1,6
I alt			
	Antall pax i land		Sum omsetning, i mill. kr.
	321 251		151,5

Figur 7.1 Fordeling av direkte forbruk ved cruisepassasjerbesøk i land i Møre og Romsdal i 2011, etter region. Prosent.

Hva slags omsetning er dette

Tallene overfor representerer en førstehåndsomsetning i Møre og Romsdal; til serveringsbedrifter, besøksmål og handelstand, samt til de cruiseagentene som er lokalisert i fylket. En del av omsetningen går direkte ut til underleverandører/operatører lokalisert utenfor Møre og Romsdal:

- Når det gjelder guider, så er mange guider ikke lokalt bosatte. Det betyr at en del av kompensasjonen til disse arbeidstakerne vil bli "lekket ut" til andre steder.
- Busstransport betjenes både av selskaper fra Møre og Romsdal, men også fra selskaper lokalisert utenom fylket. En del er lokalt baserte transportører, men eksempelvis så anslår Fjord 1 i Stryn at ca 3,5 millioner kroner kommer fra cruisepassasjerkjøring for Geirangers/Hellesylts del (i 2010).
- De lokale cruiseagentene opererer i mange tilfeller på vegne av de to (tre) største nasjonale agentene, og en del av omsetningen fra de organiserte turene går til agentprovisjon til disse.

7.3 Beregninger av annen omsetning fra cruisetrafikk

I tillegg til passasjerenes direkte forbruk vil det også være en del turismerelatert omsetning knyttet til cruiseskipene og deres mannskap.

Havneavgifter og annet

Her har vi ikke gjort spesielle undersøkelser for havner og anløp i Møre og Romsdal, men kan anvende tall som beregnet for Indre Nordfjord (Stryn/Hornindal) som et anslag på slik omsetning i Møre og Romsdal.

I følge Nordfjord Havn (www.norfjordhavn.no) var samlet tonnasje ved cruiseanløp 2 745 500 bruttotonn fordelt på 74 registrerte anløp (i 2009). Dette gir et gjennomsnitt på 37 100 bruttotonn per skip. Gjennomsnittlig kai- og anløpsavgifter for et gjennomsnittlig skip blir da kr. 26 650 per skip, som igjen tilsvarer 27 600 i 2011 kroner. Det tilsvarer ca 11,3 millioner kroner i avgifter for alle de 408 cruiseskipanløpene til sammen i fylket i 2001. Dette er utenom avgifter til Kystverket.

Ut over dette kan man påregne noe innkjøp av varer og tjenester (f eks landstrøm, vann, lokale spesialråvarer, etc.) fra skipene. I Vestlandsforskings rapport (VF rapport 01/08, med referanse til Horwath Consulting sin rapport ”The Impacts of Cruise Tourism to Oslo 2006”) om cruiseturisme i Sogndal, Luster og Leikanger brukes et anslått beløp på 60 000 -120 000 kroner per skip i innkjøp av tjenester per skip, inkl. havneavgift. Anvender vi et gjennomsnitt av dette intervallet på kr. 80 000 per skip og trekker ut havneavgiftene, så tilsvarer det ca kr. 53 500 per skip (i 2009), som igjen tilsvarer 55 500 i 2011 kroner. For 408 anløpne skip i 2011 tilsvarer det så 22,6 millioner kroner.

Mannskapets forbruk

Mannskapet om bord i cruiseskipene som besøker fylket kan også antas å ha noe turistrelatert forbruk. I Vestlandsforskings rapport regnes det med at mannskapet i antall utgjør ca 40 prosent av passasjerkapasiteten; det stemmer også bra med statistikken for 2011 for Geirangerfjord hamn (39,4 prosent mannskapsandel). Det estimeres at 20 prosent av disse går i land i en gitt besøkshavn. For Oslo var gjennomsnittsforbruket stipulert til 150 kroner per person i 2006. Regner man med 11 prosents forbruksøkning (iht. konsumprisindeksen), tilsvarer dette 166 kroner i 2011. Vi anslår for Geiranger/Hellesylt og Åndalsnes at en noe lavere andel, ca 15 prosent, går i land og samtidig har noe mindre forbruk enn i Oslo (dvs. 30 prosent mindre pga. mindre vare- og tjenestetilbud i å disse stedene sammenlignet med Oslo). Gitt at antall cruisepassasjerer var 285 000 i Geiranger/Hellesylt og Åndalsnes i 2011, så anslås det således et mannskapstall på 114 000 om bord på de besøkende cruiseskipene. Hvis man regner at anslagsvis 17 100 av disse går i land i Geiranger/Hellesylt og Åndalsnes, og forbruker i gjennomsnitt ca 116 kroner per person, så tilsvarer det en ekstra omsetning på om lag 2,0 millioner kroner i alt. For bydestinasjonene Ålesund, Molde og Kristiansund brukes samme beregningsmåte, bortsett fra at vi anslår forbruket per mannskap til 85 prosent av det i Oslo, og med 20 prosent av mannskapet som går i land. Et estimert antall mannskap på 10 800 i land i de tre byene med 141 kroner i forbruk per person, gir et samlet forbruk der på 1,2 millioner kroner. For alle havnene i fylket til sammen blir det et forbruk fra mannskapet på ca 3,5 millioner kroner. Eksklusive mva. (som forklart i avsnittet over) utgjør det ca 2,9 millioner kroner.

Til sammen utgjør altså annen direkte omsetning fra cruisetrafikk om lag 37,4 millioner kroner, som tilsvarer 36,8 millioner kroner eks. mva. (Havneavgifter og skipenes innkjøp regnes her å ikke være pålagt mva.)

Totalt anslås dermed den direkte omsetningen fra cruisebesøk i Møre og Romsdal til om lag 189 millioner kroner, som tilsvarer 163 millioner kroner eksklusive mva.

Litteratur

- Auno, Anne-Mari 2011: Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme 2007. SSB rapport 37/2011. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Brandshaug, Ståle 2008: Vurdering av potensialet for cruiseturisme i kommunane Sogndal, Luster og Leikanger. VF rapport 01/08. Sogndal: Vestlandsforskning/Høgskolen i Sogn og Fjordane.
- Brændvang og Sørensen 2002: Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme. SSB rapport 9/2002. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Dybedal, Petter 2005: Ringvirkninger av reiseliv i Buskerud, Telemark og Vestfold. TØI rapport 780/2005. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Dybedal, Petter 2006 I: Ringvirkninger av reiseliv for Aust-Agder og Vest-Agder 2005. TØI rapport 867/2006. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Dybedal, Petter 2006 II: Økonomiske ringvirkninger av reiseliv i Hedmark og Oppland 2005. TØI rapport 863/2006. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Dybedal, Petter 2006 II: Økonomiske virkninger av reiseliv i Hol og Hemsedal 2006. TØI rapport 893/2007. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Dybedal, Petter, Arne Rideng, Jan Vidar Haukeland og Berit Grue 2006: *Utenlandske turisternes forbruk i Norge 2005*. TØI rapport 823/2006. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Dybedal, Petter og Eivind Farstad 2011: Økonomiske virkninger av reiseliv i Østfold 2009. TØI rapport 1070/2011. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Ericsson, Birgitta og Reidun Grefsrud 2005. Fritidshus i innlandet: Bruk og lokaløkonomiske effekter. Rapport 06/2005. Lillehammer: Østlandsforskning.
- Farstad, Eivind og Arne Rideng 2008: Utenlandske turisternes forbruk i Norge 2007. TØI rapport 941/2008. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Farstad, Eivind og Petter Dybedal 2008. Økonomiske virkninger av reiseliv i Voss 2007. TØI rapport 950/2008. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Farstad, Eivind og Petter Dybedal 2010. Økonomiske virkninger av reiseliv i Stryn og Hornindal 2009. TØI rapport 1077/2010. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Farstad, Eivind, og Petter Dybedal 2011. Nasjonal ferie- og forbruksundersøkelse sommeren 2008. TØI Rapport 1092/2011. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Farstad, Eivind, og Petter Dybedal 2011. Nasjonal ferie- og forbruksundersøkelse vinteren 2009. TØI Rapport 1119/2011. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Farstad, Eivind, og Petter Dybedal 2011. Nasjonal fritidsboligundersøkelse 2008. TØI Rapport 1155/2011. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Farstad, Eivind og Petter Dybedal 2011. Økonomiske virkninger av reiseliv i Buskerud 2010. TØI rapport 1175/2011. Oslo: Transportøkonomisk institutt.

- Farstad, Eivind, Arne Rideng og Iratxe Landa Mata 2011: Gjesteundersøkelsen 2011. TØI rapport 1166/2011. Oslo: Transportøkonomisk institutt.
- Grontmij | Carl Bro, 2010: Gjesteundersøkelse for cruiseturisme.
- Horwath Consulting AS og Transportøkonomisk institutt 2006: The Impacts of Cruise Tourism to Oslo. Oslo: Horwath Consulting AS.
- Johansen, Steinar, Frode Kann og Petter Dybedal 2002. Regionaløkonomiske virkninger av reiseliv – utvikling av en analysemodell. NIBR-rapport 2002:23 Oslo: Norsk institutt for by og regionforskning.
- Velvin, Jan 2003. Fremtidsrettet hytteutvikling. Brukerundersøkelse blant hytteeiere i Hol, Rollag og Sigdal – resultater og anbefalinger. Buskerud fylkeskommune/Høgskolen i Buskerud 2004.

Transportøkonomisk institutt (TØI) Stiftelsen Norsk senter for samferdselsforskning

TØI er et anvendt forskningsinstitutt, som mottar basisbevilgning fra Norges forskningsråd og gjennomfører forsknings- og utredningsoppdrag for næringsliv og offentlige etater. TØI ble opprettet i 1964 og er organisert som uavhengig stiftelse.

TØI utvikler og formidler kunnskap om samferdsel med vitenskapelig kvalitet og praktisk anvendelse. Instituttet har et tverrfaglig miljø med rundt 70 høyt spesialiserte forskere.

Instituttet utgir tidsskriftet Samferdsel med 10 nummer i året og driver også forskningsformidling gjennom TØI-rapporter, artikler i vitenskapelige tidsskrifter, samt innlegg og intervjuer i media. TØI-rapportene er gratis tilgjengelige på instituttets hjemmeside www.toi.no.

TØI er partner i CIENS Forskningscenter for miljø og samfunn, lokalisert i Forskningsparken nær Universitetet i Oslo (se www.ciens.no). Instituttet deltar aktivt i internasjonalt forsknings-samarbeid, med særlig vekt på EUs rammeprogrammer.

TØI dekker alle transportmidler og temaområder innen samferdsel, inkludert trafiksikkerhet, kollektivtransport, klima og miljø, reiseliv, reisevaner og reiseetterspørsel, arealplanlegging, offentlige beslutningsprosesser, næringslivets transport og generell transportøkonomi.

Transportøkonomisk institutt krever opphavsrett til egne arbeider og legger vekt på å opptre uavhengig av oppdragsgiverne i alle faglige analyser og vurderinger.

Besøks- og postadresse:

Transportøkonomisk institutt
Gautstadalléen 21
NO-0349 Oslo

22 57 38 00
toi@toi.no
www.toi.no